

România Literară

Săptăminal editat de
Uniunea Scriitorilor din
Republica Socialistă România

21

DOBROGEA

(Paginile 12—13)

Telegrama Plenarei lărgite a Consiliului
Culturii și Educației Socialiste adresată
C.C. al P.C.R.,

TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU

Reuniți în plenara lărgită a Consiliului Culturii și Educației Socialiste, reprezentanții oamenilor de cultură, ai creatorilor din domeniul literaturii, muzicii, artelor plastice, teatrului și cinematografiei, activul de partid din instituțiile de cultură au dezbătut într-un spirit de înaltă responsabilitate comunistă modul cum au fost îndeplinite hotărârile Plenarei C.C. al P.C.R. din 3—5 noiembrie 1971, — elaborate din inițiativa și pe baza tezelor formulate de dumneavoastră — prevederile Programului Partidului Comunist Român adoptate de Congresul al XI-lea.

Dind glas convingerilor și sentimentelor lor celor mai profunde, participanții la plenară își exprimă deplina adăziune la programul de construcție socialistă materială și spirituală ce se desfășoară în patria noastră sub conducerea partidului, sub directa și înțeleaptă îndrumare a dumneavoastră, stimate tovarășe Nicolae Ceaușescu, model de militant revoluționar, patriot și internaționalist consecvent, personalitate proeminentă a luptei mondiale pentru făurirea unei lumi mai bune și mai drepte pe planeta noastră.

În cadrul vastului program de edificare a unei Români libere și fericite, stăpână pentru totdeauna pe propriul ei destin, toți activiștii din domeniul culturii, toți creatorii de literatură și de artă ne simțim unanim solidari în efortul de elevare morală și spirituală a poporului nostru, de educare și modelare a conștiinței socialiste a maselor în spiritul eroic, exemplar, pe care l-ați imprimat întregii activități de partid, întregii vieți sociale și politice din patria noastră.

Purtind amprenta vie a inițiativelor, a îndrumărilor și personalității dumneavoastră, cei cinci ani care s-au scurs de la Plenara din noiembrie 1971 reprezintă o etapă esențială în dezvoltarea economico-socială a României și, totodată, în înflorirea culturii noi socialiste, în această perioadă fiind create și difuzate opere valoroase, patriotice, cu înalt mesaj umanist, revoluționar, opere care au influențat puternic conștiințele, îmbogățind totodată tezaurul spiritual al națiunii noastre.

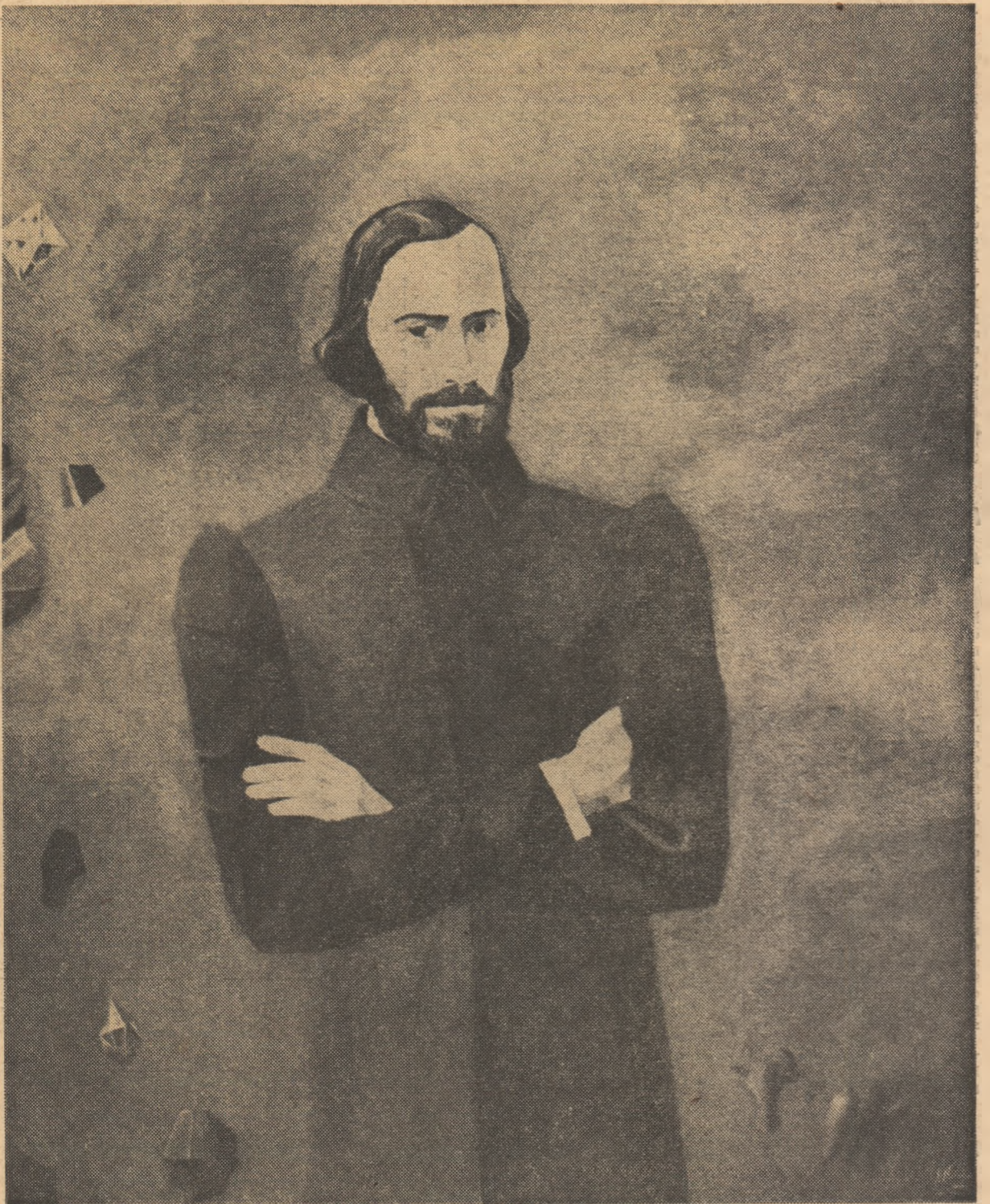
Grija dumneavoastră permanentă pentru destinele culturii, îndrumările prețioase și orientările date în toți acești ani au stat la temelie muncii de creație, a activității cultural-artistice, de educație socialistă a maselor, dind o perspectivă clară și un puternic impuls întregii noastre vieți spirituale, formării omului nou, constructor al societății comuniste. Marcate de acest spirit înnoitor, răspunzând cu mai multă promptitudine comenzi sociale, au apărut — într-o mare diversitate de stiluri și modalități de expresie — opere profund realiste, însuflețite de înalte idealuri ale socialismului, ale umanismului revoluționar, ale demnității umane, ale libertății și dreptății sociale, opere care glorifică trecutul de luptă al poporului, voința neclintită de a-și apăra ființa națională, lupta comuniștilor din ilegalitate, eroismul constructorilor noii noastre societăți.

În acești cinci ani, literatura beletristică, social-politică și științifică a apărut într-un număr de peste 18.500 de titluri într-un tiraj de 350.000.000 exemplare : au fost realizate 108 filme artistice de lung metraj și 927 filme documentar-științifice și de animație ; din anul 1975 a fost îndeplinită sarcina de a realiza anual 25 filme artistice de lung metraj, în acest sector dublindu-se producția față de 1971 : pe teritoriul întregii țări au fost ridicate 1.174 de lucrări de artă monumentală (dintre care 503 lucrări de artă statuară și 671 lucrări de artă murală, tapiserii, vitralii, ceramică etc.), realizându-se mai multe opere și de mai mare anvergură decît în oricare perioadă de timp echivalentă de pînă acum : s-au reprezentat 632 de premiere aparținînd dramaturgiei naționale și 503 din repertoriul universal. Au fost prezentate, în premieră absolută, 40 de opere, operete și balet românești, au fost create 800 cîntece noi, patriotice și revoluționare. Au fost deschise noi muzee, între care se impun, ca realizări fundamentale, Muzeul de istorie al Republicii Socialiste România, muzeele de istorie de la Alba-Iulia, Craiova, Vaslui și altele.

Unind neabătut politica partidului nostru de a asigura deplină egalitate în drepturi a naționalităților conlocuitoare, pentru cimentarea unității și frăției oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, au fost promovate toate formele și mijloacele de înflorire armonioasă a artei și culturii acestora.

Activitatea celor zece reviste cultural-artistice, a editurilor „Kriterion”, „Dacia”, „Facla” și a celorlalte instituții care tipăresc în limbile naționalităților conlocuitoare, prezenta celor 15 colective dramatice, de păpuși și muzicale, creșterea numărului cursurilor universităților populare de limbă maghiară și germană ilustrează convingător justetea politicii naționale marxist-leniniste a partidului și statului nostru, care asigură cadrul corespunzător pentru manifestarea plenară a naționalităților conlocuitoare în viața cultural-artistică, ca, de altfel, în întreaga viață economico-socială a patriei noastre.

Identificați cu toată ființa cu Programul partidului, vă raportăm că, în această perioadă, activitatea cultural-educativă de masă a fost îndrumată mai ferm către acțiuni privind formarea și educarea conștiinței comuniste, promovarea în viață a spiritului eticii și echității socialiste, lărgirea necontenită a orizontului de cunoaștere al oamenilor muncii, însușirea temeinică de către aceștia a princi-

NICOLAE BĂLCESCU, pictură de Florin Niculiu
(Premiul Uniiunii Artiștilor Plastici — 1975)

Patrie

În tine totu-i limpezit și greu
doar flacăra iubirii arde-n față.
Pe apele urnite din adine
cuvintele nu stau la suprafață.

Inelul tainei dacă-l poartă încă
pe degete aceste riuri lungi
și dacă din Carpați mai zboară vulturi
toate-s de-aici, la toate poți s-ajungi.

Copii se nasc și se răresc bătrînii,
e dreaptă legea firii, neatinsă,
pe zarea unui sat poți să visezi
un fruct curat și-o pajiște întinsă.

Și dacă ctitorim frumos destinul
și pregătim mari ridicări de zbor,
nu-i strîmb nimic, nu-i luat de dinafară,
toate se nasc din firea firii lor.

Lucian Avramescu

România literară

COLEGIUL :

Ana Blandiana, Șerban Cioculescu, Zoe Dumitrescu-Busulenga, Ion Horea, Nicolae Manolescu, Dărie Novăceanu.

DIRECTOR : George Ivașcu. Redactor : șef adjunct : G. Dimisianu. Secretar responsabil de redacție : Roger Câmpeanu.

Din 7 în 7 zile

Întilnirea tovarășului

Nicolae Ceaușescu cu Ramon Lobato, secretar general al P.M.S.

● LUNI după-amiază, tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, s-a întâlnit cu Ramon Lobato, secretar general al Partidului Muncii din Spania (P.M.S.). În cadrul întrevederii, s-a afirmat dorința comună de a dezvolta relații de colaborare rodnică în interesul celor două partide și popoare, al cauzei unității forțelor muncitorești, progresiste, democratice și antiimperialiste, al păcii și socialismului. În acest context, s-a subliniat, de ambele părți, că la temelia acestor raporturi trebuie să se afle principiile internaționaliste, ale respectului independentenței și deplinei egalități, ale autonomiei și dreptului fiecărui partid de a-și elabora propria sa linie politică fără nici un amestec din afară. Releându-se adincile prefaceri care au loc în lume în favoarea forțelor ce se pronunță pentru o politică independentă, pentru respectarea suveranității și egalității popoarelor, pentru destindere și progres social, s-a subliniat că în aceste condiții se impune — pe plan național și internațional — dezvoltarea colaborării dintre comuniști, socialiști, social-democrați și alte forțe politice progresiste și democratice în lupta împotriva imperialismului, a politicii sale de dominație și dictat, pentru raporturi noi în viața internațională, care să asigure fiecărui popor dreptul la dezvoltare liberă și independentă, pentru instaurarea unei noi ordini economice și politice mondiale.

Prietenia și colaborarea româno-iraniană

● LA TEHERAN a sosit luni tovarășul Manea Mănescu, prim-ministru al Guvernului Republicii Socialiste România, care întreprinde o vizită oficială de prietenie în Iran, la invitația primului ministru, Amir Abbas Hoveyda.

La dineul oferit în cinstea primului ministru Manea Mănescu și a persoanelor oficiale ce-l însoțesc, Amir Abbas Hoveyda a relevat faptul că legăturile străvechi de prietenie și înțelegere între Iran și România sunt consolidate astăzi de un vast program de cooperare economică și schimburi industriale. Abordind viața internațională, primul ministru iranian a subliniat, între altele, însemnătatea actualei reuniuni U.N.C.T.A.D. de la Nairobi în momentul în care economia mondială este „confruntată cu probleme de o extraordinară gravitate”. În cuvântul său, tovarășul Manea Mănescu, evocând numeroasele acțiuni concrete de diversificare a formelor de colaborare și cooperare reciproc avantajoase între România și Iran, s-a referit la obiectivele urmărite de țara noastră pe plan internațional, pentru înfăptuirea dezarmării, în primul rând a dezarmării nucleare, pentru desființarea blocurilor militare, de lichidare a bazelor militare și retragere a trupelor străine de pe teritoriile altor state. Aceasta în spiritul promovării constante a principiilor afirmate de către președintele Nicolae Ceaușescu privind dorința popoarelor de a trăi libere, ca state independente și suverane, deplin stăpâne la ele acasă.

În cadrul convorbirilor oficiale, cei doi șefi de guvern au apreciat rezultatele deosebite obținute în colaborarea pe multiple planuri și indeosebi economice, precum și perspectivele dezvoltării lor în continuare.

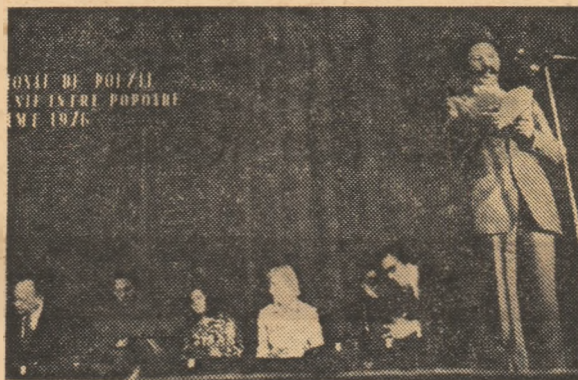
Din agenda internațională

● MARTI, la Berlin, și-a deschis lucrările cel de-al IX-lea Congres al Partidului Socialist Unit al Germaniei, la care participă și delegații ale partidelor frățestre. Delegația P.C.R. este condusă de către tovarășul Ilie Verdeț, membru al Comitetului Politic Executiv, secretar al C.C. al P.C.R. PARTIDUL COMUNIST ITALIAN și-a publicat programul electoral și a anunțat o serie de candidați pentru alegerile generale de la 20-21 iunie. LA WASHINGTON au continuat convorbirile Ford — Giscard d'Estaing. ÎN LIBAN numărul victimelor ciocnirilor din ultimele zile e în creștere : numai luni înregistrându-se 207 morți și 346 răniți. ÎN PORTUGALIA, pentru alegerile programate la 27 iunie și-au desemnat candidatura : primul ministru Jose Pinheiro de Azevedo, generalul Ramalho Eanes, șeful statului major al armatei terestre, și Octavio Pato, membru al Secretariatului Comitetului Central și al Comisiei Politice a P.C. Portughez. LA LUXEMBURG are loc un dialog complex între 20 de reprezentanți ai țărilor arabe (printre care și al O.E.P.) și ambasadorii, însoțiți de experți, al țărilor Pieței Comune.

Cronicar

Viața literară

Festivalul internațional de poezie

● La Piatra Neamț a avut loc în zilele de 13-15 mai 1976 a doua ediție a Festivalului internațional de poezie „Pentru pace și prietenie între popoare”, organizată de Uniunea Scriitorilor și de Comitetul de cultură și educație socialistă al județului Neamț.

Alături de un numeros public iubitor de poezie, la festival au fost prezenți tovarășii Ștefan Boboș, membru al C.C. al P.C.R., prim secretar al Comitetului județean Neamț al P.C.R., Gheorghe Ibănescu, membru supleant al C.C. al P.C.R., prim vicepreședinte al Consiliului popular județean, membri ai birourilor comitetelor județean Neamț și municipal Piatra Neamț ale P.C.R., ai Comitetelor executive ale consiliilor populare județean Neamț și municipal Piatra Neamț.

În deschiderea festivalului, au luat cuvântul Nicolae Acrișmăreț, secretar al Comitetului județean Neamț al P.C.R., și Szász János, secretar al

Uniunii Scriitorilor din R.S. România.

Au citit versuri poezii Vilém Závada, din R.S. Cehoslovacă, Wulf Kirsten din R.D. Germană, Ana Swirszczynska din R.P. Polonă, Attila Turbok din R.P. Ungară, Mihail Lvov și Piotr Proscurin din Uniunea Sovietică, Vien Phuong și Le Chi din Republica Vietnamului de Sud, precum și poezii Sergiu Adam, Vlăduț Barna, Radu Cârneli, Ovidiu Genaru, Anemone Latzina, Ana Mișlea, Marlin Sorescu.

Actorii Mircea Bibac, Corneliu Dan Borcea, Rozina Cambos, Paul Chiribut, Constantin Gheneșcu, Maria Kanya, Cornel Nicoară și Cătălina Popescu, de la Teatrul Tineretului, au citit traduceri din scrierile poezilor oaspeți.

Scriitorii, întovărășiți de președintele comitetului județean de cultură și educație socialistă, Dumitru Bărlădeanu, au vizitat întreprinderi, monumente de cultură, obiective turistice din această parte a țării.

Teatrul politic

● În cadrul „Lunii culturale arădene”, la Teatrul de Stat din localitate a avut loc simpozionul „Teatrul politic — imperativ al vremii noastre”. La simpozion au participat criticii Valeriu Răpeanu și Margareta Bărbuță, regizorul Dan Alecsandrescu și Corneliu Marcu, autorul piesei „Dealul soarelui” care a fost reprezentată pe scena teatrului din Arad.

Festivalul literar „Hristo Botev”

● Uniunea Scriitorilor organizează miercuri, 21 mai 1976, ora 18.00 festivalul literar „Hristo Botev”, cu prilejul aniversării a 100 de ani de la moartea marelui scriitor bulgar.

La această manifestare vor participa scriitorii Nicolai Zidarov și Ludmila Isceva, sosiți în acest scop, în țara noastră.

Festivalul se va desfășura la Casa Scriitorilor din București.

Asociațiile scriitorilor

București

● Asociația scriitorilor din București a organizat, în cadrul „Lunii culturale arădene”, un festival de poezie patriotică la care și-au dat concursul Ilie Dan, Toader Frincu, Carolina Ilica, Mircea Micu, Rusalin Mureșanu, Gh. Schwartz, Mihai Traian, Horia Ungureanu, Romulus Vulpescu și cântărețul Tudor Gheorghe.

A citit din versurile poezilor contemporani acțiunea Cățița Ispas, de la Teatrul Național.

Timișoara

● În cadrul plenarei Asociației scriitorilor din Timișoara a fost analizată activitatea desfășurată în lumina programului ideologic aprobat de Plenara C.C. al P.C.R. din 3-5 noiembrie 1971 și documentele Congresului al XI-lea al partidului.

La lucrările plenarei au

participat Constantin Chiriță, secretar general al Uniunii Scriitorilor, Dumitru Preda, membru al Biroului județean de partid, președintele comitetului județean pentru cultură și educație socialistă, și Lucia Zamfir, vicepreședinte al acestui comitet. După informarea prezentată de Anghel Dumbrăveanu, secretarul asociației, au luat cuvântul Al. Jeleleanu, Mircea Șerbănescu, Ion Marin Almăjan, Ovidiu Surianu, Vladimir Ciocov, Liviu Ciocirlic, Maria Pongracz, Cornel Ungureanu și Ivo Muncian. În încheierea lucrărilor au luat cuvântul Constantin Chiriță și Dumitru Preda.

Iasi

● Asociația scriitorilor din Iași a organizat în comuna Deleni un recital de poezie patriotică la care și-au dat concursul Silviu Rusu, Corneliu Sturzu și Horia Zilicru.

Evocarea lui Emil Isac

● „Rotonda 13” ce a avut loc în luna mai, la sediul Muzeului Literaturii Române, a fost consacrată poetului Emil Isac. Au luat cuvântul, evocând momente din viața și activitatea scriitorului, acad. Șerban Cioculescu, Mihail Cruceanu, Ion Th. Ilea, Tudor Bugnariu, Veronica Porumbacu și Petre Nistor. De asemenea, a fost

prezentă Eugenia Isac, directoarea „Muzeului memorial Emil Isac”, de la Cluj. A citit cuvinte omagiale scrise despre Emil Isac de Tudor Arghezi și Perpessiciu acțiunea și poeta Cristina Tacol. De asemenea, a fost audiată vocea poetului înregistrată în cadrul „fonotecii de aur” a Radiodifuziunii.

Expoziție itinerantă

● La Clubul uzinei Republica și la Casa Armatei a fost prezentată o expoziție itinerantă organizată de Muzeul Literaturii Române, cu documente, stampe, manuscrise, reu-nind file ale „Epopiei Naționale” sub genericul „Independența este suma vieții noastre istorice” (Eminescu). Vizitatorii pot urmări în cadrul expoziției pagini de cronici, stampe, file de scrieri din

secolul al IX-lea, lucrări de artă plastică, fotografii, articole de presă, în care sunt evidențiate ideile cardinale ale istoriei noastre naționale, originea poporului nostru și lupta acestuia pentru continuitate în spațiul carpato-dunărean.

Expoziția va fi prezentată în fiecare săptămână în întreprinderi, case de cultură, instituții, școli și facultăți.

Telegrama Plenarei lărgite a Consiliului Culturii și Educației Socialiste

(Urmare din pagina 1)

piilor filozofiei materialismului dialectic și istoric, a noilor descoperiri ale științei și tehnicii, ale geniului uman, perfecționarea profesională, dezvoltarea gândirii novatoare, formarea unei atitudini înaintate față de muncă și proprietatea obștească, față de interesele supreme ale societății, față de cauza progresului, bunăstării și fericirii poporului nostru.

Intruchipind cele mai fierbinți idealuri de pace și progres, de demnitate și prietenie, cele mai alese virtuți ale poporului nostru, exprimând idealurile înaintate ale omenirii contemporane, personalitatea dumneavoastră, neobosită dumneavoastră activitate desfășurată pe arena mondială, vizitele și largile contacte internaționale din acești ani au deschis porți largi promovării și afirmării pe plan universal a culturii noastre.

Ca un ecou al prestigiului mondial al țării noastre și contribuind în același timp la creșterea lui, întretinem astăzi relații culturale cu 111 țări. Peste 550 de titluri aparținând scriitorilor și oamenilor de știință din țara noastră au apărut în 36 de țări ale lumii; exportăm carte românească în 47 de țări; s-au organizat 104 turnee ale unor formații artistice românești în străinătate și 122 de expoziții de artă plastică și documentară.

Bilanțul activității desfășurate în perioada 1971-1975 este o confirmare grăitoare a puterii inriuriri exercitate în întreaga muncă cultural-educativă de către documentele Plenarei din 3-5 noiembrie 1971, de Programul ideologic, de prețioasele indicații date de dumneavoastră, stimate și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu, în domeniul activității de educație culturală, politică și ideologică a maselor în spiritul concepției despre lume a partidului nostru. Pătrunși de importanța covir-

gitoare pe care o reprezintă cultura în opera de edificare a societății socialiste multilaterale dezvoltate, conștienți de nesecata ei putere de a innobila sufletele oamenilor, de a mobiliza conștiințele, având convingerea că mai avem încă mult de făcut pentru a ridica munca noastră la nivelul înaltelor exigențe ale partidului și poporului, ne angajăm să transpunem în viață, cu și mai mare hotărâre și consecvență, Programul partidului, pentru a face din creațiile și acțiunile cultural-artistice instrumente puternice și eficace de educație comunistă, de făurire a omului nou, constructor al celei mai drepte orinduri sociale pe pământul României.

Sintem ferm hotărâți să muncim cu și mai multă competență și însuflețire pentru înlăturarea neajunsurilor și lipsurilor ce mai dăinuie în activitatea cultural-artistice, pentru combaterea unor tendințe și fenomene necorespunzătoare în domeniul creației, a unor rămăneri în urmă în organizarea muncii de educație socialistă a maselor. Vom depune eforturi neobosite pentru înlăturarea în sfera vieții culturale a principiilor fundamentale ale partidului nostru, vom milita neabătut pentru aplicarea politicii sale interne și externe. Vom acționa ca arta și cultura să devină și mai mult mesageri ai spiritualității socialiste românești în întreaga lume, ai solidarității noastre internaționaliste, un factor activ în lupta pentru pace și progres, pentru dezvoltarea liberă, independentă și suverană a tuturor popoarelor, pentru întărirea prieteniei și colaborării între națiuni, pentru ca fiecare dintre ele să-și poată aduce contribuția specifică la patrimoniul culturii universale.

Acesta este mandatul pe care plenara lărgită a Consiliului Culturii și Educației Socialiste îl încredințează membrilor Consiliului care vor participa la lucrările Congresului educației politice și culturii socialiste — eveniment de importanță istorică în viața politică și culturală a patriei noastre.

Vom face totul ca prin conținutul ei patriotic, umanist, revoluționar, cultura socialistă să se ridice pe trepte tot mai înalte, să contribuie la continua elevare spirituală a națiunii noastre socialiste, la înălțarea României pe noi culmi de civilizație și progres.

In slujba omului

EXISTENȚA determină conștiința, și invers. Interacțiune dialectică. Una din legile marxiste de bază care au revoluționat secolul nostru, către acest al treilea mileniu, fascinant, și pe care, pe multiple căi, îl și pregătesc de pe acum generațiile de astăzi.

Trei termeni asigură această reacție activă asupra existenței, căreia îi aparținem și care îi plămădește pe oameni, așa cum s-au născut ei, în locul specific și în timpul dat, specific și el : Politica, (sub care înțelegem neapărat și etica), educația, cultura. Emanatii ale „bazei materiale”, acești trei termeni ai existenței de totdeauna au creat istoria, prin contradicții și conflicte, în care organizarea mai bună, morală și materială, a vieții, a avut întotdeauna câștig de cauză, orice s-ar zice, oricât de sceptici ar fi unii, — dovadă extraordinarul avânt al civilizației omenirii la capătul acestui secol XX, complex și agitat. Populația globului a crescut vertiginos. În o sută de ani s-au născut de o sută de ori mai mulți oameni decît într-un mileniu. Media de viață a crescut și ea în același ritm uluitor. Schimbarea condițiilor materiale a permis această transformare, bineînțeles, odată cu descoperirile științifice. Totuși — etica, educația, cultura, — această triadă a contribuit și ea într-o măsură decisivă la depășirea condițiilor aspre de viață și de muncă și ea acționează și astăzi, la scară planetei, pregătind sau realizînd chiar de pe acum, în regiunile globului rămase în urmă, revoluția necesară ieșirii din sărăcie, din bezna conștiinței și din toate sechelele exploataților de altădată. Acolo unde omul începe să știe carte, să învețe, să acumuleze elementele culturii și științei, acolo unde el începe să deosebească binele de rău și să lupte conștient pentru bine, sclavia morală nu mai e cu puțință. Omul își recuștigă adevărata sa esență mîndră de a fi și de a trăi și munci liber pe pămînt, între semenii săi. Lumea albă, în vremea colonialismului și sclavajului, importa sclavi din Africa neagră și îi puneă să robească pe plantații. Urmașii acestor sclavi, azi, își ocupă, demni, locurile lor demne la O.N.U. Cei două sute de ani de la declararea independenței, pe care **Noul Continent** îi va sărbători, n-ar fi fost cu puțință, și această sărbătoare nu ar fi avut cum să se instituie ca atare, dacă în conștiința politică a unor oameni drepi și de bună credință nu s-ar fi produs acea reacție de intoleranță împotriva sclaviei, ceea ce a dus la dramatica ciocnire dintre Nord și Sud, consemnată de istorie. „Mentalitatea sudistă” și nu numai în locul ei de origine, mai subzistă însă în conștiințele retrograde, și aceasta ca o atingere a celui mai uman principiu al eticii : echitatea, și între indivizi și între popoare. Dar oamenii liberi și popoarele libere știu : Nu-i liber cine asuprește. Nu-i independent, cu adevărat, cine face pe altul să depindă de ceva, în mod ne-natural. Această lege modernă a lumii, marxismul creator o poartă înscrisă pe drapelul său mondial, generos, optimist și care convinge prin tăria conștiinței, nu prin succesul trecător al forței.

CONGRESUL nostru care se apropie și care și-a propus dezbateră acestor trei noțiuni scumpe societății noastre socialiste, **politica, educația și cultura** — în actuala etapă, de maxim, de necesar efort, material și spiritual, al cincinalului revoluției tehnico-științifice, — are în vedere, odată cu dobîndirea bunăstării, asigurarea și acelei baze morale trănice de pe care România socialistă să poată privi ferm încrezătoare și pe deplin liniștită în perspectiva viitorului pe care ea, cu un elan plin de abnegație, și-l croiește. Marx a fost „un mare european” — cum îl considera un mare scriitor progresist — printre altele, și pentru faptul că el s-a referit în opera sa la Aristot, căruia cultura europeană și universală îi datează atît. Autorul **Politicii** și al acelei definiții de la care ne tragem, teoretic, **zoön politikon**, a omului „ființă politică”, stabilea, în condițiile unei orînduirii sclavagiste, — stabilea prin însăși puterea conștiinței sale de gînditor genial, sărînd mult peste epoca sa, definiția fericirii omenești, ca scop ultim al societății. E foarte interesant pentru noi, moștenitorii acestei culturi universale, din care cultura noastră națională face parte în mod organic, să recitim acel tulburător pasaj din **Politica** (în traducerea apărută la Editura „Cultura națională” în 1924, sub îngrijirea marelui sociolog român D. Gusti) ... Interesant, pentru că, în aceste zile de fecunde dezbateri, vorbim des despre etică, echitate, despre virtuți și despre fericire, în sens general și în sens particular. Ținta societății noastre, angajată prin munca ei și prin inteligența ei și prin tot ce are ea mai

onest și mai valoros, este fericirea, însușirea acelor virtuți trebuincioase unui om harnic, conștient de sine, de rolul și de răspunderea ce-i revine în tot ce se construiește, conștient de respectul datorat celorlalți, începînd cu sine, cu autoperfecționarea sa morală. Oricît de înfloritoare ar fi baza materială, în lipsa unei înalte etici, noi nu vom putea să atingem idealul spre care năzuim, și care, în orice caz, nu poate fi acela al societății de consum, al egoismelor hipertehnicizate călătorînd paralel, și fără cel mai mic semn de atenție uman față de celălalt, ca într-un neant ultraconfortabil însă trist, sufletește ... Dar iată ce spune în secolul patru dinaintea erei noastre **Stagiritul**, despre fericire : „... fericirea este o dezvoltare și o împlinire completă a virtuții, nu relativă, ci absolută. Înțeleg prin relativă, virtutea în acțiune cu privire la trebuințele necesare vieții ; prin absolută, aceea care se aplică numai frumosului și binelui. Astfel în ce privește justiția omenească, pedeapsirea și pedeapsa justă a vinovatului sînt fapte de virtute ; însă aceasta este și un fapt al necesității ; adică nu e bun decît pentru că e necesar ; totuși ar fi mai bine ca oamenii și Statul să se poată scuti de pedeapsire. Faptele, din contră, care n-au obiect decît gloria și perfecționarea morală, sînt frumoase în sens absolut. Din aceste două feluri de fapte, cea dintîi tinde numai să ne elibereze de un rău ; cea de a doua, cu totul din contră, pregătește și săvîrșește de-a dreptul binele”. Distincție capitală și care pune „ieșirea din necesitate” abia ca un prim pas al fericirii, și într-un sens pe care Marx îl va relua și-l va așeza, de asemeni, ca bază preliminară a viitoarei societăți comuniste, în care binele, spre a nu deveni utopic, trebuie să parcurgă aceste etape succesive ale eliberării și făuririi unui tip de om superior. Dar ce spune marele filosof grec, despre „Omul virtuos” ? El spune, în capitolul XII al aceleiași **Politici** : „Omul virtuos poate să ajungă în stare să rabde cu noblețe mizeria, boala, și atîtea rele ; însă fericirea constă din contrarele acestora. Tot în «Morală» (**Etica nicomahică**, n.n.) am definit pe omul virtuos : omul care, prin virtutea sa, nu ia drept bine decît binele absolut ; și nu este trebuință să adaug că el se cuvine de asemenea să știe a folosi acest bine într-un mod absolut frumos, absolut cîstit. De aci a răsărit și părerea aceasta vulgară, că fericirea atîrnă de bunurile exterioare. Tot una ar fi să atribui cîntecul savant de liră, instrumentului însuși, în loc să-l pui în seama talentului artistului...”

Text surprinzător de modern și de actual pentru omeneire și pentru problemele ei de astăzi. Desigur, acea referire la „părerea vulgară” că fericirea ar atîrna „de bunurile exterioare” a alimentat, în societățile bazate pe exploatarea omului, destule concepții ipocrite, idealiste, în care suprema virtute era recomandarea unei sărăcii lucii, a unei contemplări senine a nedreptăților și oprîmării. Cinismul, în istoria omenirii, a reușit să îmbrace deseori straietele unor principii frumoase... Tot atît de primejdioasă însă pentru om, — în condițiile unei societăți, a cărei lege este bunăstarea cetățenilor ei, eliberați de asuprire, — poate să devină alu-necarea în cealaltă direcție, a îmbuibării satisfăcute și hapsine și îngustimii orizontului spiritual și moral.

Urmînd tradițiile marilor valori universale, care au făcut posibil progresul lumii de azi, cultura noastră, de pe pozițiile ei revoluționare umaniste, își aduce contribuția specifică în producția mondială de valori spirituale. Dacă, în acest mai generos ce precede marile noastre evenimente naționale, care este **Congresul educației politice și al culturii socialiste**, vom răsfoi, în istoria lumii și în istoria noastră, paginile cele mai eroice și mai frumoase, pagini care să ne ajute să examinăm lucid cele mai sigure drumuri de înaintare, dezvoltare și afirmare plenară a personalității omenești, vom vedea că aceste trei cuvinte, indeosebi, conștiință, etică și virtute, ce țin de o politică luminată și de o educație și o cultură profund umaniste, au revenit cel mai des sub pana precursorilor, în limbajul specific fiecărui popor.

Dar aceasta este însăși „materia de lucru” a scriitorului. Dar acesta este subiectul literaturii sale. Al unei literaturi credincioase unui ideal moral, veșnic tînăr. Un ideal neștirbit, prin atîtea contradicții și erori tragice de apreciere, — neavînd alt scop decît pe acela de a sluji omul, combătînd tot ce poate să-l facă pe om mai puțin decît ceea ce el — prin munca, încrederea, abnegația și sufletul său cîstit — merită să fie din plin o singură dată în viață și în univers.

Constantin Țoiu

MIRCEA DUMITRESCU (premiul U.A.P. pentru grafică) : Omagiu. Urcînd din veac de iarnă în veac înalt de vară

Noi ne-am născut cu Patria-n privire

Noi ne-am născut pe aste plaiuri cu mîndrie urmînd o datină străveche

Noi ne-am născut cu Patria-n privire privind cum griul naște piine și piinea naște adevăruri.

Noi am privit lumina zilei, dimineața și ziua ce pălea spre seară asemenea unui foc rămas fără vreascuri

Noi ne-am născut la cumpăna dintre ziuă și noapte

privind cum primăvara apele-și despletesc trupurile urmînd drumuri de veacuri știute, urcînd spre munți, coborînd în cîmpie, purtînd istoria noastră-n privire.

La cumpăna dintre lumină și umbră Patria-și poartă conturul, adună boabele de rouă pentru-nsetata gură a poetului Și noi, rămași de cu seară pe aproape, privim dulcele freamăt al codrilor, dulcea legănare a apelor ce murmură fără-ncetare toate cuvintele ce vor și nu pot să cuprindă toate izbinzile noastre.

Mihai Adrian Eres

SPIRITUL MILITANT

în literatură și artă

Civilizația viitorului

OMUL a năzuit dintotdeauna să-și construiască o imagine a universului ce-l așteaptă și din această aspirație s-au născut **Republica** lui Platon, **Cetea** soarelui, imaginată de Campanella, **Utopia** lui Thomas Morus, îndrăznețele dar irealizabilele viziuni ale lui Saint-Simon, Fourier și Owen, ca și teoria socialismului științific elaborată de clasiicii marxismului. Previziuni mai mult sau mai puțin întemeiate asupra viitorului vin atit din partea unor gânditori ca Alvin Tofler, Marshal Mc. Luhan, Herbert Marcuse sau Radovan Richta, cit și din partea unor economiști, politicieni, filosofi, demografi, ecologi, statisticieni, antropologi de cele mai diverse orientări după cum — în mod firesc — ele constituie substanța a numeroase opere literar-artistice, chiar dacă acestea nu au pretenția de a direcționa realul, ci se mărginesc a fi simple viziuni imaginare.

Tendențele reale către care se îndreaptă civilizația viitorului sînt însă surprinse în analizele marxiste asupra acestora, iar documentele de partid, îndeosebi **Programul P.C.R.**, au un caracter programatic și reprezintă adevărate puncte de reper în constituirea noii lumi. Ni se pare semnificativ că aproape toate încercările făcute în decursul istoriei de a prefigura acest univers — indiferent de orientarea lor de ansamblu sau poziția pe care o exprimau — n-au putut face abstracție de literatură și artă ca de unul dintre teritoriile spiritualității, care exprimă o trăsătură esențială a umanului, și au devenit o necesitate transformată în atitudine, deprinderi, obișnuințe și moduri de comportament firești. Poziția aceasta de încredere în viitorul artei — exprimată și de majoritatea participanților la cel de al VII-lea Congres internațional de estetică de la București din 1972 — se întemeiază în principal pe următoarele considerente:

1. Creația cultural-artistică s-a diversificat și îmbogățit enorm în epoca contemporană, iar trecerea ei către receptor s-a ușurat atit prin lărgirea accesului la cultură datorat democratismului politicii culturale, cit și ca urmare a intensității masive a mijloacelor de comunicare în masă. O dirijare științifică a acestui proces va reuși să ridice nivelul de ansamblu al tuturor celor ce iau contact cu arta, evitînd în același timp nivelarea uniformizatoare pe care noile tehnici le pot genera atunci cînd repertoriul ofertei rămîne limitat și unilateral.

2. Inovația permanentă proprie literaturii și artei autentice va continua să constituie un nesecat izvor de noutate, satisfăcînd gusturile și preferințele atit de mobile, proprii unei epoci în care dinamica socială de ansamblu este atit de accentuată, iar procese precum industrializarea, urbanizarea, apariția de noi profesii și activități determină noi aspirații și idealuri estetice. Apar desigur în acest context tumultuos și pseudovalori, au popularitate și succes și opere mediocre iar impostura continuă să încerce a se strecura în rîndul valorilor autentice, dar dezvoltarea discernămintului estetic, rod nu doar al educației, ci și al unui nou mod de a trăi cultura, poate ajunge să ceară printr-o sită mai deasă ceea ce i se prezintă drept nou și modă.

3. Ruptura cu tradiția artistică nu va fi niciodată posibilă, nu numai pentru că în cultură nimic nu se poate construi pe

teren viran, dar și pentru că valorile odată asimilate, trăite, ajung să modeleze sensibilitățile unor generații întregi, iar unele dintre creațiile de vîrf reușesc să treacă peste barierele timpului tocmai pentru că s-au instalat solid în conștiințe, devenind un stil de viață. Credem de altfel că se poate vorbi de o trecere de la cultură la civilizație atunci cînd valorile sînt nu numai difuzate, dar s-au și implantat în modul de trai, devenind un factor de reglare al acestuia de aceeași forță cu factori biologici sau economici imediați.

Viitorul civilizației pare a aduce tocmai un asemenea triumf al culturii asupra bunurilor de consum, nu în sensul că le va înlocui, dar că valorile ei vor deveni tot atit de necesare. Realizarea unui nou stil de viață înseamnă de aceea creșterea rolului maselor largi în creația culturală, receptarea participativă a valorilor culturii, transformarea acestora în deprinderi, obișnuințe, mod de comportament și stimul în acțiunea practică. Adevărata viață a unui poem o reprezintă nu numai avîntul necesar creației sale, ci și idealurile pe care le trezește și pentru care militează, felul în care se transformă într-un model al victoriei spiritului, cu o forță de influențare redutabilă în întreaga formare a personalității umane.

Fără a face ierarhii între diferitele tipuri de valori credem că expresia metaforică a unui Tudor Vianu, după care „arta este forma superioară a muncii omenești”, însemna de fapt intrarea ei în împărăția spiritului, trecerea de la necesitate la libertate și trăirea culturii în ceea ce are mai autentic. Este perspectiva pe care viitorul comunist o deschide umanității spre realizarea ei plenară și înflorirea ei multilaterală.

Ion Pascadi

Gîndul și sentimentul

NOȚIUNEA de artă angajată, sau militantă, pentru a o numi cit mai direct cu putință, exprimă poate cel mai bine complexitatea actului creator contemporan, așa cum îl înțelegem și căutăm să-i fim fideli. Într-adevăr, arta se confundă cu o luptă, în care ești implicat din cele mai varii unghiuri de existență și de transfigurare a ei, în virtutea unui ideal colectiv. Scrisul este înfringere și totodată afirmare de sine. Te părăsești pe tine însuși, cel singular și rigid, pentru a te desmărgini, în plină și mereu vie mișcare, într-o mai amplă împlinire, care este a tuturor. Arta militantă afirmă binele, adevărul, le confirmă neîncetat, se străduie cu perseverență să le impună lumii drept norme reale și diurne de conduită. Nobilă strădanie, corectată și îmbogățită prin tot ce are mai înaintat spiritualitatea societății noastre socialiste. reîntoarsă asupra subiectului emițător, modelîndu-l, făcîndu-l apt pentru o și mai vastă cuprindere.

Scriitorul este cel care probează cu propriul său suflet temeinicia artei sale. El poate greși față de sine, dar nu și față de alții. Probitatea în fața cetății este singura lui cale de a fi luat în considerație, stimat, respectat. Laboratorul lui, exceptînd travaliul propriu-zis, nu mai constituie un secret. El își duce activitatea în chiar plinul istoriei, paralel cu istoria, în urma, dar uneori și înaintea istoriei. Perspectiva lui este, tinde să devină mereu mai politică, întrucît arta conștientă pe care o practică, accesibilă în tendința general umanistă, se aplică la un anume loc și timp, la un moment anume în care așteaptă să se dezlănțuie, după legi prescriptibile, toate energiile viitorului. Vechile delimitări între sentiment și idee, cu dezideratul imperios al transformării uneia din cele două noțiuni în cealaltă, apar depășite. Gîndul și sentimentul, în structura omului modern, alcătuiesc un tot unitar, tensiunea scopului civilizator îndreptîndu-și perimetrul. Emoție gravă, profundă, dincolo de orice scindare arbitrară, dincolo de orice complinire inefabilă, rezidă cu o tulburătoare temeinicie în propensiunea întregii noastre ființe către o lume mai dreaptă și limpede, lume de neconceput, pentru noi și pentru alte generații, care ne vor urma, în afara erei comuniste. Gradul în care slujim această lume, luminîndu-i unele sau altele din conture, într-un efort care înmănușează forțele de elită ale unui întreg popor, măsură a tuturor lucrurilor, ne redă și

cele mai ample dimensiuni la care am putea năzui vreodată.

Arta de expresie direct socială s-a afirmat, a înflorit în momentele istorice de vîrf, în acele momente în care un popor, consolidîndu-și destinele, avea ceva fulgerător de spus. Arta noastră militantă, de cîteva decenii, dar mai cu prisosință în ultimul, afirmat plenar, comportă o precizare esențială. De la consemnarea unei clipe, ea se acordă unei perioade, are continuitate strînsă în timp îndelungat, va fi corolarul unor perioade fără precedent în istoria poporului nostru.

Într-adevăr, epoca aceasta cheie pe care o străbatem, fundamentală pentru înscrierea țării noastre pe orbitele reale ale comunismului, în majestuoasa și calma ei înaintare, atrage după sine, se sprijină pe o artă a definitivelor așezări, a celor mai intime convingeri. Emoția este o repetabilă și tot mai largă deschidere de orizont. Nu în zadar, acum, în acești ani, sînt așteptate acele opere capabile să redea sintetic viziunea de ansamblu a spiritualității societății noastre. Ele au și început a fi scrise.

Grigore Hagiu

MIRCEA ȘTEFĂNESCU (premiul U.A.P. pentru sculptură): Monumentul lui Ștefan cel Mare de la Vaslui

Precum mi-ai spus într-o zi

Lui Lucian Blaga

Precum mi-ai spus într-o zi
Am început să caut trofee
În pădurile neumbrate, acolo unde
Mistreții răstoarnă împărăția ghindei,
Întorcîndu-le, grele, spre altă zare.
Nenumărate trofee ți-aș fi putut aduce
Din pădurea, de-acum, captivă
În plasa altui anotimp.

Ca un mare risipitor, cum nu vei intîlni
Am lăsat acele trofee prețioase
În arhaica și modesta lucrare
A copacilor ce se aflau acolo
Înainte de nașterea noastră.

Și cum aș fi putut să le iau
Din vasta împărăție solară,
Și cum aș fi putut să le atîrn
În orgolioasele încăperi ?

Să nu mă cerți,
Acele trofee formau un singur tezaur:
Transilvania cea mindră și falcică,
Ridicîndu-se în zori, coborînd în apus,
Fosnitoare sub bolta cerească
Asemeni mării, cînd se potolește
La atingerea cu țarmul.

Grigore Scarlat

PAUL VASILESCU (Marele premiu al U.A.P.) : Basorelief

Arta cetății

DE foarte multă vreme, nici arta și nici comentarii ei nu mai comit elementara eroare logică de a confunda modalitatea de expresie care se adresează **văzului**, cu „mesajul optic ce rămâne fixat, pentru o anume perioadă de timp, pe retină”. Imaginea care nu depășește bucuria armoniei coloristice și nu propune o viziune mai cuprinzătoare este osîndită la o existență la fel de efemeră ca și aceea a scinteietoarelor și subtililor iluminări ale tuburilor cu gaze rare din laboratoare, a spectrelor iscate din întunericul camerei obscure de uimătoarele ciocniri ale corpusculilor materiei, a curcubeului ce se stinge în lumina soarelui.

Lărgirea universului ce se înfățișează minții omului din acest ultim pătrar al secolului descoperă, negreșit, nivele de cunoaștere ce nu pot fi comparate cu nici unele dintre cele revelate artei de știința vreunei alte epoci. Dar, se dovedește, din ce în ce mai limpede, aceste împrejurări nu creează decît un anume cadru specific și nu se transformă în scop ultim al creației. Pentru că, atunci, n-ar mai exista nici un fel de deosebire între obiectul contemplației, să zicem, matissiene („pictura trebuie să fie un fotoliu confortabil pentru privire”), și cel al artistului contemporan cu laserul și cu zborul cosmic. Arta nu se poate îndreptăți doar ca formă a admirației, ca simplă consemnare descriptivistă a unui fenomen al naturii, oricît de spectaculos; ea înseamnă, precum în cazul oricărei creații, transpunerea în limbaj specific a unei atitudini filosofice și etice.

Lucru valabil, firește, și pentru comentariul critic, pe care nu-l putem accepta nici ca formă a extazului liric și nici — cu atît mai puțin — ca pe o lungă înșiruire de nume proprii sau ca pe o repovestire a subiectelor. Criticul de artă nu-și poate justifica proza decît ca pe o formă — fără îndoială, specifică — a judecății de valoare, întemeiată filosofic.

Deslușim, în expozițiile din ultimii ani, o preocupare din ce în ce mai clar conturată de a restitui existenței omu-

lui, gestului cotidian și evenimentului de dimensiuni istorice sensurile emoționale pe care, într-o vreme, tratarea neo-academistă le estompase prin nesocotirea tocmai a suportului filosofic, inseparabil de orice act de interpretare a lumii realului. Artiștii noștri investesc **tematica**, arta narației, cu semnificații estetice care îndeamnă, în chip firesc, la meditație. Istoria țării noastre nu este doar un șir de evenimente ce se pot consemna, neutru, într-un tabel cronologic, oricît de amănunțit și de erudit. Vibrează, dincolo de fapte, înțelesurile existenței unor oameni și ale duratei unui neam. **Relatarea**, oricît de amănunțită ar fi „documentarea”, oricît de exacte ar fi fizionomiile și detaliile, să zicem, vestimentare, nu poate transmite esențele faptelor de existență, dacă se limitează la o repovestire a lor. Monumentul marțial și emfatic poate, dimpotrivă, să compromită o idee generoasă. Dacă am avea (poate că așa ceva chiar există) un repertoriu **absolut complet** al monumentelor din această țară, s-ar vedea cît de profund datorii au rămas artiștii, urbanistii și edilii față de istoria noastră străveche, față de faptele contemporaneității. S-ar vedea că expoziția nu se îndreptățește decît ca o etapă a pătrunderii artei în cetate, și că succesul unei manifestări de sală nu ne poate bucura decît ca o premisă îndeplinită a creării unei arte pe deplin militante.

CRED în realitatea cuvintelor **artă de for**. Cred în realitatea unei creații insufletită de ideile cele mai generoase ale umanismului dinamic, revoluționar din epoca noastră. Bineînțeles, nu socotesc că pictura de sevălet sau sculptura de interior, de pildă, ar reprezenta forme „depășite”, care nu ar mai fi în stare să integreze atitudinea civică a artistului; multe capodopere neîndoielnice ale creației din acești ani, pătrunse de o mare noblete a ideilor filosofice, pledează pentru o asemenea artă, capabilă să dea măsura puterii de a afirma o poziție etică. Dar am convingerea că ele nu dezvăluie decît o latură a unui proces

cu mult mai complex de integrare a artei în viața cetății.

Într-o vreme de înnoiri atît de profunde ale structurilor societății românești, artele au dreptul să întreprindă o re-evaluare a mijloacelor expresive. Nu din simpla dorință de a dovedi inventivitate, originalitate și o bună informare asupra mutațiilor stilistice din arta lumii; ci dintr-o necesitate autentică de a cuprinde, în moduri convingătoare de expresie, ceea ce este nou în realitatea noastră contemporană. Conservatorismul și tradiția sînt termeni intru totul opuși în sensul — mai ales — al tradiției artei noastre, de un impresionant dinamism. Adăpostiți în spatele unei simbolistici ale cărei valori artistice și civice au fost de mult recunoscute, artiștii nu se pot abstrage de la această permanentă consonanță cu idealurile epocii. Permanențele culturii românești se dezvăluie în ipostaze mereu noi, determinate de transformările ce se produc în societate și în existența ei spirituală.

Trăim pe un pămînt care a rodit, de-a lungul mileniilor, în creații ale unei civilizații de adîncă omenie. Avem, ca puține alte națiuni, acest avantaj, de a ne fi păstrat experiențele creației pe același sol al istoriei. În acest continent al marilor mișcări de popoare, orizontul existenței noastre a rămas, de-a lungul secolelor de furtuni, același. Fapt decisiv pentru artă, pentru continuitatea care nu e doar stilistică, ci de esență, hotărîtă de sevele care urcă din adîncul aceluiași pămînt.

Atitudinea civică a artistului contemporan din România decurge, în chip firesc, dintr-o conștiință lucidă care împlinește, astăzi, aspirațiile de temelie ale unei tradiții de-a lungul căreia se înalță Adamclissi-ul, monumentele Renașterii moldave, pictura pașoptiștilor, cronici ale unei istorii frămîntate. Istoria contemporană își cere, pe drept, cronicile ei.

Dan Grigorescu

Critică și civilizație

ÎNTR-UN celebru eseu de acum un deceniu și jumătate, doi sociologi americani, Riseman și Glazer, construiau o tipologie a societăților în funcție de modalitatea de „conformitate”. Ei vorbeau de mentalitatea tradițional-tribală, în care opiniile, fundamentate pe sacru, repetind gesturi inițiale, erau aceleași, obligatorii pentru toți, nu în urma unor argumente, ci pentru că „așa se face”. De fapt nu e vorba de opinii, ci de gesturi, de rituri și de obiceiuri. Apariția crescutei mobilități sociale, ca și diferențierea rezultată din diviziunea muncii, a născut „omul giruetă”, înarmat cu tiparul principiilor după care își conduce acetele. În sfîrșit, vorbind de societatea apuseană contemporană, cei doi sociologi vorbeau de apariția „omului radar”, ce-și schimbă rapid opiniile în funcție de bombardamentul informațional al lui „mass-media”.

Reținem din această periodizare, cu partea ei de adevăr și eroare, observația justă că principiile guvernează pe oame-nii vîrstei civilizate. În domeniul literaturii române, apariția unor spirite de felul lui Pompiliu Constantinescu este o mărturie de ridicare a nivelului civilizației — și încă a unei civilizații ce a depășit rigiditatea —, pentru că sînt caracterizate prin inefabilul amestec de rigoare și receptivitate, de moralitate construită pe convingeri, nu pe obiceiuri, pentru că sînt severe fără a fi intolerante și, mai ales, pentru că se apleacă peste varietatea infinită a existentului, fără să renunțe vreodată la criterii.

Criticul, cronicarul Pompiliu Constantinescu n-a fost șef de școală ca Eugen Lovinescu, n-a fost genial în formulări ca George Călinescu. Însă importanța sa socială a fost de prim ordin nu numai prin justetea majorității judecăților sale de valoare și printr-o claritate demonstrativă care prețuiește, cînd e constantă, înținsă pe o operă, cît multe formulări strălucite, dar și prin aceea că, fără să constituie o școală literară, scoale literatură, îi dă acel fundament de obiectivitate, înaltă ținută morală, nicideată moralizatoare, creează distanța optimă dintre — cum am spune noi acum — „semnificat și semnificant”, adică sistemul de oglinzi care face posibilă activitatea cunoscată, ridicînd gradul de umanitate a activităților umane, care devin semnificative.

I-am recitat acum cîteva sute de pagini și m-a încîntat nu numai calitatea judecăților, dar mai ales modalitatea lor. Deși oornită dintr-o impresie subiectivă, judecata este argumentată astfel încît înțelegem că și atunci cînd se înșela era vorba de o eroare de gîndire sau sensibilitate, nu de caracter. O frază, citată de Ov. S. Cîrghelnicu, merită să fie re-citată și să deschidă o discuție privind cerințele criticii contemporane: „Politica literară e decesul criticii: cu ideile e ineficace să trîzești”. Evident, Pompiliu Constantinescu nu are în vedere aici atitudinea politică, adică istorică în critică. De nenumărate ori s-a opus actului cultural gratuit (care, de altfel, e totdeauna o pretenție), ci de politica de grup, manifestare a unui subiectivism interesat. Pompiliu Constantinescu s-a entuziasmat de Adela, deși nu era prieten al lui G. Ibrăileanu, dimpotrivă, nu s-a lăsat intimidat de nici un nume, peste amicitii și inimizități el a fost copleșit de farmecul cărților cărora le-a recunoscut cea mai înaltă însușire dată de om unui produs al omului: **existența**. Pentru criticul mort cu 30 de ani în urmă, valoarea exista și trebuia tratată ca atare, cu rigorile morale ce guvernează raportul cu ființele. Oricîtă dușmănie ai avea pentru cineva, știi că n-ai voie să-l uci. O carte valoroasă sau de acut interes și originalitate merită același tratament. De altfel, cînd „trîzești”, se observă și este totdeauna ineficace și deseori ridicol.

Aceasta este baza moralității, dar și pedeapsa implicată în orice morală. A fi sever dar nu insultător, a fi aspru dar nu grosier, a fi generos dincolo de interese, a fi drept dincolo și deasupra simpatiilor, a înțelege făcînd efortul comprehensiv — nu a căuta pricină, iată calități care edifică moral un critic. Astfel a fost profilul moral al lui Pompiliu Constantinescu în epocă. Însă înalta urbanitate, respectarea regulilor de viață civilizată sînt necesare imperios și în cîmpul criticii de azi. Aceste calități nu vor rodi numai literatura dar vor constitui una din formele de justificare ale marilor sacrificii și eforturi făcute de poporul român în acest timp al nostru.

Alexandru Ivasiuc

Poem de împlinire

Bălcescule, ne bîntuie speranța
Celui
Înveșmîntat cu vîrste de istorii,
Celui umblat
Pe țărături incremenite-n glorii.
Și-am învățat pios să poposim
Cu ochii minții în pelerinaj
Pe fruntea ta
La ceasurile calme și rotunde
De început și de sfîrșit de vreme

Cînd cugetul cutează și-nțelege
Te căutăm printre țării solemne
Și an de an urma-vor să te cheme
Tot alte voci, un cuget, un popor.
Căci scris a fost de mina simetriei
Ce-mparte ritmic în spirale
Nemărginirea veșniciei
Ca unde le-ncepu românii ființa
În glia însemnată ca strămumă

Să le-odihnească-alături conștiința
Precum dorm semințiile în humă.
Gîndeam cum căutarea ne va fi
Cîndva răscumpărată de-o vîpaie
Precum sămînța se-ndărătnicește
Și-n piatră aspră a-ncolți
Din pulbere-ți reintrupat a crește
Într-un Ion, Ștefan, Mihai
Și iată, astăzi iarăși, într-un

Nicolae !

Lucia Olaru-Nenati

(Mențiune la concursul „Cîntare României socialiste” organizat de Revista literar-artistică T.V.)

„Eu, poporul român...”

I.

Am vîrsta de mii, mii și mii
de ani.

Nu am venit de niciunde
Și nu voi pleca
niciodată !

Acesta e teritoriul meu.

Soarele meu,
cerul meu.

Aici a incolțit
Marea plantă
A Limbii Române !

Aici m-am născut
în trupuri succesive

De daco-romani,
În fișia mea de cîmpie
și lumină

A lumii...

II.

Dacă voi fi întrebat

De ce scriu poezia
Istoriei,

Voi răspunde
„Eu scriu poezia
mindriei !”

III.

Dacă soarele ar cădea
pe valuri

Ar cresta în mare
imaginea țării mele...

Înfășurătoarea geometrică
a națiunii române !

IV.

Am vîrsta de mii, mii și mii
de ani

Ca Om !
Ca român, am vîrsta
conștiinței

Omenești.
Am fost gazda silită
A incendiilor

barbare,
Am acceptat să suport
Forța brută a secolelor
Venite pe cai

sălbatici.
Am primit palmele și sabia
Și violența învingătoare

Dar n-am pierdut,
nici o clipă
Speranța că imi voi

ridica
Într-o bună zi,
Casa mea,

pe teritoriul meu,

Sub soarele meu,
Care este al omenirii
întregi

Dar care, aici,
imi aparține !

V.

La cită istorie are
dreptul

Un popor,
în dialectica sa ?

Pe aici au trecut
sciții,

Pecenegii, sarmații,
Turcomanii, cumanii...

Și unde sînt ?
Dezgropăm încă o casă

română

Coborîtă
în pămînt

Dar unde sînt
cumanii ?...

VI.

Imi scufund privirile
în milenii trecute.

Intrevăd marile focuri

În care s-a călit
fierul românesc.

Mîndrul fier românesc !

Eu sînt Dromihetes,
Burebista, Decebal...

Am adus pînă aici
dorul lor !

Sînt cărașul marilor
idealuri.

Eu sînt Glad, Gelu,
Menumurut...

Îi evoc și-i rechem
Pe bărbații istoriei !

Îi evoc și-i rechem
Într-un gest

de ofrandă !
Memoria noastră
Suferă permanent

presiunea Istoriei !
Nu e liber cel ce intră
în libertatea

Cucerită de alții !
Nu există libertate
Fără dialectica

istoriei sale !
Libertatea de astăzi
Nu e doar a generației

noastre !
Pentru ea,
Pentru fiecare literă

a cuvîntului
De Român

Ca o rocă inexpugnabilă.
Insensibilă

la explozibil,
Ca însuși centrul cerului

Pe care se învîrtește
lumea

În jurul nostru !
Iată Tipsia Limbii Române !

Cuvinte asemănătoare nouă,
modeste, cinstite,

Cuvinte nu mai mari
sau mai mici

Decit altele
Dar trofee veșnice

Ale războiului,
Ce un popor

Îl duce tăcerii !
Iată Tipsia Limbii Române !

Decit „moșii în arenzi”
trecătoare

Și-au mai spus :
„Sufletul românesc

nu există !”
Și-au mai spus :
„În țara lor nu se naște

Istoria !”
Iată Sufletul Românesc !

Minusculă insignă
de proprietari.

Și apoi ascultați ce frumos
se rostește :

„Eu, Poporul Român !...”

VLADIMIR ȘETRAN : din tapiseria Nașterea poporului român

S-a plătit cu moneda
necruțătoare

A istoriei
Bani peșin..

VII.

Și iată Tipsia Limbii Române !
Miliardul cuvintelor

și tăcerilor ei !
Nu a existat fierăstrău

sau cuțit,
Orice altă unealtă

de dizlocat.
Partajat, umilit,

Care să aducă cel mai mic
prejudiciu

Materiei Sale !
Este mereu strălucitoare,

Neoxidată și tinăra,
Ca un soare

Ce-mi pulsează
în mină !

Este mereu o mare horă

de atomi cimentăți,

Că migrarea pe cercuri
de vatră

A fost intimplătoare
ca o secetă,

Ca un cer cenzurat
sub eclipse solare !

Unii au spus că
popoarele

Doar sub bici
Trag de carul de luptă

al istoriei !
Unii au spus că materia

nu zămislește

Și suflet !
Îi e de ajuns materia

și tăcerile sale...

Unii au susținut
că Istoria

A fost inventată
Pentru legitimarea

puterii locale !?
Și-au mai spus că românii

Nu au avut alt
pămînt

X.

Avem un pămînt,
avem o limbă,

Avem un popor.
Este eșafodajul

pe care se susține

Istoria !
...Pentru că

fără istorie

Nu se pot face
pași înainte

Și pentru că fără pași
înainte

În istorie,
Nu se scrie

Istoria...

CLAUDIU IORDACHE

(Premiul II la concursul „Cîntare
României Socialiste” organizat de
Revista literar-artistică T.V.)

DINICU GOLESCU

Acum un veac și jumătate — în mai 1826 — începeau cursurile la școala din satul Golești, înființată de boierul cărturar Dinicu Goleșcu. Evenimentul constituia, la vremea aceea, un remarcabil succes al pedagogiei și al educației românești, dat fiind, mai ales, felul de organizare a acestei școli, unică în Țara Românească. Cu puțin înainte de 1 mai 1826, printr-o publicație făcută în limba română și în limba latină, cinstitul și vrednicul de laudă ctitor își făcea cunoscută hotărârea cu privire la înființarea școlii:

„Înștiințare pentru Școala din satul Golești, ce se află în județul Muscel, către părinții cei ce vor să învețe copiii dumnealor Limba Românească, Nemțească, Grecească, Latinească și Italienească, și mai virtos să învețe cel dintii Temeiu al Omului, pentru care învățatură să și tipăresc cărțile trebuincioase [...] am hotărît să întocmesc la moșia mea Golești, școală slobodă obștească, unde pot merge fiii nobleței ori ai norodului, și măcar și robi, pămînteni și străini, care nu au a asculta numai această învățatură ci și a auzi în toate duminicile cuvîntări povățuitoare spre lepădarea re-

lelor năravuri [...]. Așisderea și fetele, pentru care sunt deosebite lăcașuri, bez învățatura cărții, vor asculta și cum li se cuvine ca să se poarte la întrebuintarea lucrurilor celor casnice, spre odihna părinților, cum și pentru vrednicia ce trebuie să aibă cînd se vor căsători, și învățatură de cite lucruri sint cuviincioase de a ști o muiare, cum de a împleti, de a coase și altele asemenea. Așa dar fiecare părinte, de orice treaptă va fi, sau neguțătoriu, sau boiaru, sau birnic, sau măcar rob, poate a-și trimite copiii la această școală, fără de nici o plată.

Dinicu Goleșcu (1777—1830)

ÎN ZORII renașterii sociale, politice și culturale a Țării Românești, Dinicu Goleșcu figurează printre ctitorii. A fost un mare demofil, o inteligență deschisă la problemele ce se puneau patriei lui, pe care o iubea cu ardoare. și un foarte bun prozator. Funcția de mare logofăt nu l-a ținut de o parte de revindicările obștești, ci, dimpotrivă. — lucru rar pe vremea aceea, cînd boierii constituiau o castă egoistă, — i-a împingut simțul răspunderii morale față de întregul popor. Nu s-a lămurit prea bine, pînă acum, rolul său în timpul mișcării revoluționare din 1821, dar legăturile lui cu Tudor erau cunoscute. A salutat cu însuflețire instaurarea domniei pămîntene, dătătoare de mari nădejdi patrioților. Iubirea de școală a moștenit-o de la tatăl său, marele ban Radu Goleșcu, care a întemeiat o școală la reședința sa din Golești, pentru „învățatura copiilor satului în limba românească”. Efor al școlilor în timpul domniei lui Gheorghe Caragea, cel de al doilea din cei trei fii ai lui Radu și ai Zoiei Farfara, Iordache (1768—1848), a lăsat o întinsă operă înedită, cuprinzînd lucrări politice, dramatice, filologice și tălmăciri, scoase în parte la lumină de N. Bănescu în 1910 (Vălenii-de-Munte, Edit. „Neamul românesc”). Nu se cunosc aptitudinile culturale ale primului născut, Nae, mare agă, poreclit de contemporani Deli-Aga (nebulul), desigur pentru temperamentul său nestăpinit și fantastic, care n-a împiedicat însă a face parte din delegația boierilor, trimiși la Constantinopol pentru obținerea unui domn pămîntean. Preferatul tatălui era Dinicu, prislea. Ca și frații săi, a primit în casă variate cunoștințe, în deosebite limbi, de la mai mulți dascăli, apoi și-a desăvîrșit cultura la Academia grecească din București, de sub conducerea celebrului Lambru Fotiadis.

DUHUL iluminist al veacului precedent n-a rămas străin învățăcelilor, nici aprinsul patriotism, care avea să dea naștere Eteriei și mișcării lui Tudor Vladimirescu. Vremurile erau tulburi, împinzite de războaie, de ocupații militare, de incursiuni ca acelea ale lui Pazvantoglu, și imbiau pe boieri să se refugieze la Brașov cu familiile lor. Nu vom urmări nici eursus honorum al lui Dinicu, nici sarcinile politice și înaltele funcții cu care a fost însărcinat în viață (1777—1830). Nu vom stăruia asupra lucrărilor lui politice și didactice, de compilație, care l-ar fi lăsat pe un plan secundar, dacă nu ar fi publicat, în 1826, capodopera lui: *Insemnare a călătoriei mele făcută în anul 1824, 1825, 1826* (La Buda. În Crăiasa Typografie a Universității Ungar: 1826). În cuvîntul *Cătră ctitor*, fără a spune că a plecat din țară ca să-și dea fiii la învățatură în Occident, se poartă în mod elocvent pentru

indrăzneala de a fi apucat condeii: „Dar cum puteam, ochi avînd, să nu văz, vîzînd să nu iau aminte, luînd aminte să nu asemăn, asemănînd să nu judec binele și să nu pohtesc a-l face arătat compatrioților miei?”

Nu ne cunoaștem țara, spune patriotul, din cărți scrise de români, ci de străini, cărora nici un petec din lume nu le rămîne necunoscut. A venit vremea să ne cunoaștem țara. „Acum dar cînd și domnia este încredințată pe miini de ot-cirmuitor și Domn pămîntean, măriia sa Grigorie Vvd. Ghica, cînd și școale naționale s-au așăzat, cînd și Filosofia în limba românească a vorbi acumă intii s-au început prin părințele ieromonahul Efrosin Poteca, profesorul filosofii, ale cărui osidii ne dau foarte bune nădejdi”. Autorul îi ferecește „pre izvoditorii cărții românești, părințele Chiril, în al șaptelea veac și întemeiate în Valahia de Vvd. Vlad Dracu la 1439, după Sinodul dela Florentia”. După aceste date discutabile, sint citați în calitate de întemeietori ai tipografiei și învățămîntului Matei Basarab, Nicolae și Constantin Mavrocordat, de „ziditori și zestrători de spităluri”, spătarul Mihai Cantacuzino, „întiul izvoditor al grămăticiei, Ioan Văcărescu”, și încă odată Constantin Mavrocordat, ca „întiul aducător al sămînții porumbului”. Într-un cuvînt, autorul își dădea în vileag dorința de progres prin cultură și civilizație și găsea ca exemplul celor văzute de el în trecerea prin Ungaria, Austria și Italia, prin Bavaria și Elveția (unde și-a plasat fiii în școală), nu putea să nu fie de folos.

SPECTACOLUL sărăciei (el spune „ticăloșiei”) țăranilor îi smulge cele mai patetice rînduri ale memoriei lui său de călătorie. E o spovedanie ca acelea, de mai tîrziu, din romanele rusești, cînd vinovatul simte nevoia unei mărturii publice, prin care să-și strige vina, de care pînă atunci nu l-a acuzat însă nimeni.

„O! cum imi aduc aminte, și cum sunt silit să mă spovedesc că sunt foarte greșit. Căci eu nu numai nu am făcut nici un bine cit de mic patriei spre multumire, căci a hrănit, a îmbogățit, a cînstit pe părinții mei, moși și strămoși, ci de la cele dintii dregătorii și pînă la cea din urmă n-am conținut luînd luări nepravilnice de la acest norod, care nu-și are nici hrana din toate zilele. Aceste toate vîzînd că nu să mai urmează într-altă lume, mă împunge cugetul, și zic că: fericit va fi acel compatriot care să va simți că n-a urmat ca mine, căci nu-l va împunge cugetul. Am zis pentru ne-dreptele dări ale norodului cu cuvînt de iraturi că să urcă la o mare sumă”.

Pe Dinicu l-a mustrat așadar cugetul pentru împilarea țăranilor, încărcăți cu

toate birurile și cu alte nedrepte impunerii, toate în folosul boierimii și al ciocoilor din jurul lor. La acestea se adaugă, continuă Dinicu Goleșcu, „vinzarea, zic, a husmeturilor” (arendarea birurilor, de către domnitor, prin boieri, suszișilor ciocoli), ca „vinzarea dijmăritului, oieritului, vinăriciului, ocnilor, vornicilor, tutunăritului, trecătoarelor vitelor și a zaherelii (bucatelor)”, toate apăsînd exclusiv asupra poporului, în folosul celor ce-l parazitau.

Ca remedii ale acestor rele, cărora se adaugă, la clasele stăpînitoare, luxul și trîndăvia, autorul preconizează ridicarea poporului prin cultură, datorită fiilor de boieri fiind de a înființa „o cit de mică sofieta spre a face tălmăciri din cărți streine folosite în limba națională”. Acea societate culturală fusese de fapt înființată de Dinicu Goleșcu și prietenii săi, în refugiu din anii 1821 și următorii la Brașov, cînd au pus bazele unei întregi activități culturale progresiste. Dinicu Goleșcu mărturisește cu regret și „nu fără a încerca rusine” că se înlesnea mai ușor scriind în limba grecească decît românește.

O altă inițiativă necesară și tot atît de urgentă ca și înființarea școlilor pentru săteni și popor în genere, este, după Dinicu Goleșcu, „să se întemeieze iconomia, vrednicia și munca pămîntului”. Cu deschiderea negoțului, care îmbogățește toate împărățiile. Sărăcia țăranilor mai este ilustrată prin descrierea ilustrativă a bordeiului: „... niște odăi în pămînt, ce le zic bordeie, unde intrînd cinevași nu are a vedea alt decît o gaură numai în pămînt, încît poate încăpea cu nevasta și cu copiii în jurul vetrei, și un coș de nuiele scos afară din față pămîntului și lipit cu balegă”. Și mai ce? „Și după sobă încă o altă gaură, prin care trebuie el să scape fugînd, cînd va simți că au venit cinevași la ușă-i; căci știe că nu poate fi alt decît un trimis spre împlinire de bani”. Adică iarăși și iarăși fiscal, cu năpastele lui, care silește pe țăranii să caute scăparea în păduri și munți.

Observatorul progresist și-a dat seama de ce înseamnă lipsa de fabrici în țara lui. „Mare pagubă este la o țară de a-și scoate tot materialul nefabricarist, vinzîndu-l în alte țări cu un prost preț, și apoi să-l cumpere iarăși cu preț de 30 de ori mai mult [...] cum este în ticăloasa (nenorocita!) patria noastră, care are în lung 2 hotare, unul despre miazăzi și altul despre miazănoapte, și pe amîndouă în veci să exportarisește monedă, neimportarîndu-se pe nici un hotar măcar un ban”.

Era regimul anterior tratatului de la Adrianopol (1829), care a deschis țărilor române căile exportului. Călătorul a scos în relief deficitul balanței comer-

ciale, cu exportarea la preț redus a materiilor prime și importul produselor fabricate, la preț ridicat.

PE PLAN cultural, Dinicu Goleșcu deploră existența teatrului în limba germană la București și lipsa unui teatru în limba națională. Alt prilej al omului cînstit de a se rușina cînd este întrebă de un străin dacă toți românii vorbesc nemțește și dacă n-au o limbă proprie!

Reforma școlii, a bisericii, a regimului fiscal, a balanței comerciale, a felului însuși de viață a boierimii, iată atitea și atitea probleme pe care și le pune autorul cu toată gravitatea și la care răspunde în modul cel mai limpede și într-un spirit înaintat, la luminarea căruia au contribuit intii învățatura și experiența din țară, iar apoi cele văzute în țările străbătute. Călătoria lui Dinicu Goleșcu n-a fost, așadar, un prilej de agrement sau de interes familial, ci unul de examen de conștiință și de cercetare a dincită a unor îndreptări pe toate planurile vieții, spirituale și materiale.

I s-a imputat autorului pe de o parte că s-a arătat „speriat” de tot ce a văzut în Apus, iar pe de altă parte că n-a fost sensibil, esteticeste vorbind, la monumentele artistice. Cum se putea însă ca omul de bine să nu simtă șocul noului, sub forma progresului, și să-și stăpînească atît uimirea, cit și durerea, cele două polarități ale sensibilității sale afective? Uimirea, față de standardul ridicat al vieții în străinătate, durerea patriotică față de mizeria claselor exploatate, din țara lui! Cit despre lipsa educației estetice, ea nu era proprie exclusiv lui Goleșcu, denotînd de fapt o carență a învățămîntului din acea vreme. Se vede că Academia grecească din București nu avea în programa ei estetica generală și aplicațiile ei la artele frumoase. Este de observat că pe Dinicu Goleșcu îl interesau mai ales bibliotecile din marile centre, cu bogata lor înzestrare, pe care, într-un rînd, o detaliază (și învățămîntul pentru ambele sexe).

Dinicu Goleșcu nu este numai întiul nostru călător și memorialist al veacului trecut, e și un scriitor înzestrat, cu toată nedeprinderea mărturisită, a scrierii în limba națională. Are cunoștințe de retorică și-și exprimă ideile și sentimentele într-o frazare largă, ritmică și uneori de mare efect. Asta nu vrea să zică însă că a nutrit ambiții literare: singura lui dorință era ca și alții să ia aminte de „racilele care bîntuiau țara, în speranță că după el „condelle nu vor mai fi uscate”. Prietenului revoluționarului Tudor i-a fost dat să fie omologul său reformist, întemeietor de școli sătești și de carte pentru popor.

Șerban Cioculescu

Lecție la școala din Golești (reconstituire, Muzeul din Golești)

Școala de la Golești, așa cum s-a păstrat pînă astăzi

Unitate spirituală revoluționară

DUPA cum era de așteptat, semicentenarul revistei „Korunk” a îmbogățit cu noi contribuții și trăsături imaginea genezei și evoluției sale. Evocări ocazionale și rezultate ale unor cercetări științifice au nuanțat interpretările deja existente, aducând pe primul plan — adesea cu accente diferite de cele de până acum — lucrurile esențiale în istoria de o jumătate de veac a revistei. În felul acesta, aniversarea poate fi calificată drept un eveniment memorabil și din punctul de vedere al cercetărilor referitoare la revista „Korunk”, menit să stimuleze continuarea lor; ea poate fi calificată drept o culme care a oferit nu numai o retrospectivă dezbătută de corelații încă necunoscute până astăzi, ci, în același timp, și identificarea unor tendințe de viitor în ceea ce privește zilele de mine ale culturii maghiare din România. A fost un important moment în procesul prin care această cultură își câștigă conștiința de sine.

Atât în privința asigurării caracterului festiv proeminent al aniversării, cât și a definirii realizărilor și specificului revistei, trebuie să relevăm drept un document de excepțională semnificație mesajul adresat de către tovarășul Nicolae Ceaușescu revistei „Korunk”. Cu multă vigoare, secretarul general al partidului nostru a subliniat din nou rolul pe care l-a avut îndrumarea de către partid în viața revistei, datorită căreia „Korunk” a evoluat până la factura de revistă combativă, dotată cu o concepție univoc marxistă: „Încă de la primele numere, cu o jumătate de secol în urmă, revista „Korunk” — aflată sub direcția îndrumare a Partidului Comunist Român — a desfășurat o intensă și valoroasă activitate, militând consecvent pentru promovarea concepției științifice despre lume și societate a clasei noastre muncitoare, a umanismului revoluționar, pentru înfăptuirea aspirațiilor vitale ale oamenilor muncii, pentru o societate nouă, mai democratică și mai echitabilă”.

Îndrumarea într-o formă corespunzătoare situației date de către Partidul Comunist Român aflat în ilegalitate a devenit un factor tot mai determinant. Se știe — din mărturii contemporane și studii ale unor cercetători — că, până la suspendarea revistei, Gaál Gábor și mai mulți dintre principalii săi colaboratori au avut legături permanente, sistematice, cu unul dintre secretarii Comitetului teritorial pentru Ardeal și Banat al P.C.R., cu sediul la Cluj.

Mai ales prin intermediul acestor legături s-a desfășurat sprijinul ideologic, în urma căruia — folosindu-se de mijloacele și posibilitățile sale particulare — revista a putut să aducă servicii de neînlocuit politici partidului. În afara îndrumării ideologice (concretizată printr-o informare sistematică, trasarea anumitor sarcini, înminarea unor documente ale mișcării, precum și prin materiale elaborate de colective ideologice și de presă), sprijinul acordat de Partidul Comunist Român se manifesta și prin asigurarea unor fonduri materiale, prin recrutarea abonaților. La rândul ei, revista „Korunk” dădea un sprijin eficient în acțiunea de formare și instruire ideologică a membrilor de partid, contribuind la educarea marxistă a cititorilor. În diferite localități din țară funcționau cercuri de lectură și seminarii ale revistei „Korunk”, iar acestea — conform unor mărturii contemporane — au consolidat conștiința revoluționară, angajamentul activ al multor generații.

Este, în istoria mișcării muncitorești din patria noastră, un adevăr recunoscut unanim astăzi, faptul că revista „Korunk” a participat la activitatea ideologică desfășurată de Partidul Comunist Român, nu numai prin clarificări de înalt nivel, dezbateri și critici, ci și prin rolul său activ în desfășurarea acțiunilor politico-sociale de mare amploare. Se poate afirma cu tărie că au existat perioade cînd ea și-a asumat într-un mod specific funcția de „organizator colectiv”, caracteristică presei progresiste revoluționare îndrumate de Partidul Comunist Român. Constatarea este evidentă, mai ales pentru perioada anilor frontului popular. Deschizătoare de perspective noi și aplicând metode noi, îndrumarea de partid din epoca frontului popular a adus o cotitură și în modul de redactare a revistei „Korunk”. Lui Gaál Gábor nu i-au fost nicicînd străine nici respectul față de tradițiile progresiste din trecut și nici concepția unei vaste alianțe ideologice democratice, antifasciste. Aplicînd creator politica frontului popular, elaborată de P.C.R., tocmai cotitura menționată a oferit posibilitatea ca — în paginile revistei „Korunk” — analizarea realității autohtone să capete o pondere tot mai mare și să sporească numărul studiilor și articolelor dedicate problemelor sociale, politice și culturale ale României. Această orientare i-a înlesnit revistei „Korunk” să formeze unitatea spirituală a cărturarilor maghiari din România, fideli poporului, care a stimulat — cu o forță eficientă și astăzi — formarea unei literaturi maghiare din România inspirată direct din realitate, a unei concepții sociale realiste. Năzuințele politice ale P.C.R., creat acum 55 de ani, s-au realizat și pe parcursul colaborării — tot mai strînse — cu intelectualii conducători ai MADOSZ-ului, care se organiza de asemenea sub îndrumarea partidului. Acestei legături i se

datorează, printre altele, faptul că, în paginile revistei „Korunk”, un mare număr de studii, anchete și articole talmăceau concepția Partidului Comunist Român în rezolvarea problemei naționale. În felul acesta revista „Korunk” a devenit unul dintre organele teoretice ale partidului nostru în lupta dusă împotriva opresiunii naționale, pentru deplina egalitate în drepturi și pentru consolidarea unității dintre poporul român și naționalitățile conlocuitoare. Pe drept cuvînt constata secretarul general al partidului nostru că: „Situîndu-se ferm pe pozițiile ideologice și politice marxist-leniniste a partidului nostru, revista a combătut cu consecvență curentele de gândire și mentalități burgheze retrograde, a luat atitudine hotărîtă împotriva șovinismului, a politicii de învrăjbire națională promovate de clasele exploatare, a acționat cu energie și pasiune pentru frăția și solidaritatea tuturor oamenilor muncii din patria noastră, fără deosebire de naționalitate”.

Evocările apărute cu ocazia aniversării relevă și faptul că unii dintre colaboratorii lui Gaál Gábor, respectiv ai revistei, au avut un rol de seamă, un rol de concepție, în pregătirea ideologică a întîlnirii de la Tîrgu-Mureș, în desfășurarea lucrărilor acestei conferințe democratice. Întîlnirea de la Tîrgu-Mureș a fost constatărea antifascistă din 1937 a tineretului maghiar din România reunită, ca rezultat al unei largi mișcări democratice inițiate, între alții, de redactorii comunisti ai revistei „Korunk”. Declarația finală a întîlnirii a fost o profesiune de credință față de cauza maselor populare în lupta lor pentru dreptate

socială și națională. Întîlnirea și-a exprimat solidaritatea cu forțele democratice române. Reprezentanții „Korunk”-ului s-au pronunțat hotărît împotriva revizionismului horthyst, pentru apărarea independenței și integrității țării.

Tot acum s-a constatat că mai multă pregnanță realizarea revistei de a fi transmisă și dincolo de hotarele țării punctul de vedere principal al P.C.R. în numeroase probleme.

PROFUND caracteristic pentru specificul creator și pentru eficiența îndrumării de partid a fost faptul că ea s-a manifestat prin elaborarea directivelor de ordin general. În acest fel, îndrumarea respectivă îi stimula pe colaboratorii comunisti ai revistei la o atitudine de permanentă inițiativă. Cea mai convingătoare și în același timp cea mai caracteristică manifestare a eficienței îndrumării de către partid este permanenta îmbogățire a tematicii revistei „Korunk”, creșterea nivelului materialelor consacrate problemelor social-politice și culturale din România, sporirea numărului autorilor specializați în aceste probleme și, în sfîrșit, dar nu în ultimul rînd, lărgirea cercului de colaboratori români. Nu poate fi considerat întîmplător faptul că, încă din primul an al revistei înființate de el, Dienes László saluta cu mult entuziasm înființarea Societății de științe sociale de la Cluj, în același timp subliniind cu satisfacție că printre membrii societății se numără deopotrivă maghiari și români.

Cît despre atitudinea și concepția redacțională a lui Gaál Gábor, iată ce declară el însuși despre aceasta, într-o scrisoare adresată lui Corneliu Codarcea, în anul 1936: „După cum ai putut constata, revista „Korunk” se ocupă tot mai frec-

vent de probleme din România, iar pentru viitor vreau să imprim și mai intensiv această direcție. Este vorba de faptul că trebuie să se formeze cei care sînt intrinsec pregătiți a scrie asemenea lucrări. În ce privește situația mea — în ciuda unor dificultăți — sînt totuși recunoscător românilor, pentru faptul că pot să lucrez și să trăiesc liniștit și retras, consacîndu-mă studiilor și muncii mele”.

Punctul de vedere al lui Gaál Gábor era fundamental determinat de aceea înțelegere istorico-socială, de aceea concepție realistă, care caracterizează scrierea sa intitulată *Transilvânia-e vagy romániai magyar irodalom? (Literatură maghiară din Transilvania sau din România?)* publicată în revista „Korunk” (1937). Articolul debutează cu următoarea constatare: „Să nu ne amăgim. Este pripit să vorbim despre o literatură maghiară din Transilvania. Nu pentru că în Transilvania nu ar exista o literatură maghiară. Există. Dar este ceva pripit, pentru că Transilvania este doar o parte a României. În afară de Transilvania, mai trăiesc încă foarte mulți maghiari în România. Oare și pentru aceștia literatura să fie numai literatură din Transilvania?”

Deși studiul lui Gaál Gábor cuprinde mai cu seamă domeniul literaturii, este neîndoiește că aprecierile sale asupra situației afectează condițiile de existență ale tuturor maghiarilor din România: „...această naționalitate trăiește [...] în spații determinate de alte tradiții istorico-sociale și de alte năzuințe de viață, decît reprezintă Transilvania: deci în toată România de astăzi”. Apoi, Gaál Gábor

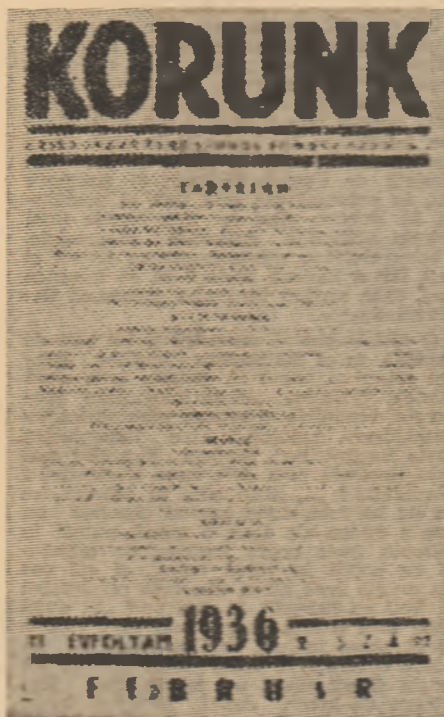
Firește, pentru Gaál Gábor caracterizarea literaturii maghiare din România nu a devenit nicicînd o justificare a vreunei tendințe de izolaționism. El nu a conținut nicicînd lupta împotriva provincialismului. Cultura și exigența sa de critic l-au înarmat împotriva acestui pericol. Indiscutabil este și faptul că redactorul revistei „Korunk” n-a confundat profunzimea sa stimă și considerație față de marile valori progresiste ale poporului român și ale culturii românești, cu loialitatea față de curentele conducătoare ale unui regim burghez-moșieresc. Acest lucru ar fi fost cu desăvîrșire incompatibil cu concepția sa revoluționară, marxistă, despre lume, cu etica sa de cărturar. Gaál Gábor se folosea de posibilitățile date; în plină vexație suferită din partea siguranței și a altor autorități, el nu refuza să recurgă la diverse tactici în situațiile de forță majoră. Intransigența sa opoziție față de irendentismul horthyst nu i-a slăbit însă critica față de sistemul oprișării sociale și naționale burghez-moșieresc din România.

CONCEPȚIA redactorului și planurile emanate de ea n-au rămas un simplu produs al imaginației. Factura „autohtonă” a revistei nu s-a concretizat numai în memorabilul „număr românesc”, o adevărată virtuozitate redacțională, dar și în strădania consecventă în urma căreia numeroase valori importante ale istoriei și culturii românești și-au găsit ecou în paginile revistei „Korunk”. Monografia lui Toth Sándor consacrată lui Gaál Gábor oferă o imagine cuprinzătoare a scriitorilor și savanților români ce publicau în revista „Korunk”. Monografia trece în revistă — foarte elocvent — problemele sociale din România analizate în coloanele revistei. Se știe că revista avea numeroși cititori și prieteni români și, datorită consecvenței redactorului, s-au format și autorii cărora el le cerea o analiză obiectivă și critică a realităților sociale românești.

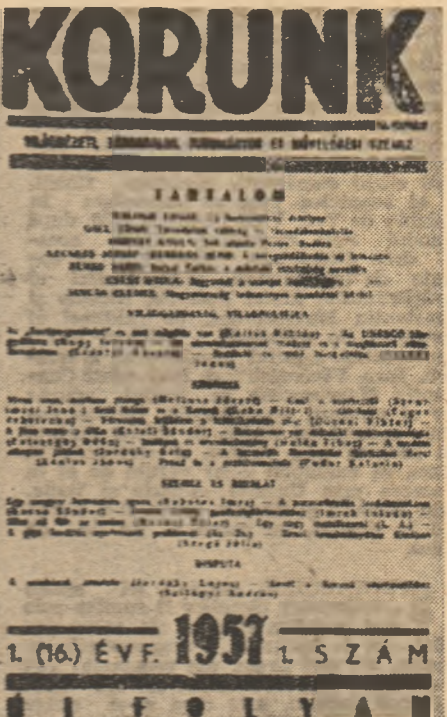
Aniversarea a oferit și posibilitatea de a se putea cunoaște mai bine, acum, după atîtea decenii, bazele autohtone ale revistei „Korunk”, colaboratorii și sprijinitorii de odinioară. O veridică evocare a „autohtonității” revistei a fost de pildă colocviul de la Timișoara, care a atestat, prin date convingătoare, legătura strînsă dintre revistă și acest oraș. Retrospectiva amintită a atestat și ea cît de realist era proiectul lui Gaál Gábor de a înființa subredacții în diferite orașe ale țării (la Oradea, Brașov și Timișoara). Numai Dictatul de la Viena a zădărnicit înființarea acestui plan.

Concepția și practica gaál-gáboriană asupra autohtonității nu însemnau și nu puteau să însemne o îngustare a tradiționalului orizont universal al revistei. Faptul de a fi „din România” și de a cuprinde orizontul lumii întregi, se completau reciproc, în mod rodnic. Prioritatea tot mai accentuată a „autohtonității” rămînea în armonie cu orientarea universală. În adîncurile acestei armonii acțiunea etică conviețuirii, acel crez al lui Gaál Gábor, care, pentru noi — sub semnul datelor și al corelațiilor ce au căpătat un nou accent cu ocazia aniversării — constituie cea mai valoroasă parte a marilor moșteniri: „Întotdeauna am spus că trebuie să ne rezolvăm viața împreună cu acei cu care conviețuim. Nici în marea perioadă — de astăzi a cristalizărilor nu putem avea altă opinie. Numai în acest fel ne simțim și azi cu conștiința curată. În opera noastră de informare, care este și acum unica sarcină a revistei, polul concepției noastre este și astăzi acest umanism realist, această lipsă de mit, și ideea conviețuirii”. Această moștenire constituie un izvor de inspirație în activitatea și strădaniile noastre de azi.

Gál Ernő

Februarie 1936

Ianuarie 1957

precizează: „Viața naționalității maghiare se desfășoară în cadrul unui progres năvalnic al dezvoltării industriale. În ciuda tuturor restricțiilor și handicapurilor, cei 18 ani care au trecut sînt ani ai avînturilor, în care total — pînă și arzătoarele negativități — îndeamnă la activitate”. Da, concluzia trasă din constientizarea realităților istorico-sociale îndeamnă la faptă, la creație. Diagnosticul marii metamorfoze slujește definirii și incurajării culturii, respectiv literaturii care — prin specificul ei — este înzestrată totuși cu o existență și trăsături caracteristice.

SEMNAL

EDITURA ACADEMIEI

Coresi — PSALTIREA SLAVO-ROMÂNĂ (1577) ÎN COMPARAȚIE CU PSALTIRILE CORESIENE DIN 1570 ȘI DIN 1859, text stabilit, introducere și indice de Stela Toma, 780 p., lei 52.

M. Kogălniceanu — OPERE, vol. II (Scrieri istorice), text stabilit, studiu introductiv, note și comentarii de Alexandru Zub, 676 p., lei 49.

EDITURA CARTEA ROMÂNEASCĂ

Mircea Iorgulescu — AL DOILEA ROND (critică) 310 p., lei 11.50.

Nicolae Damian — VARA, roman, 318 p., lei 11.50.

EDITURA KRITERION

Ion Marin Sadoveanu — SFIRȘIT DE VEAC ÎN BUCUREȘTI, traducere în limba maghiară de Făskerthy György, 440 p., lei 19.50.

Jókai Mór — OMUL DE AUR (în limba maghiară), colecția „Clasici maghiari”. 520 p., lei 24.

Edgar Allan Poe — POVESTIRI FANTASTICE (în limba maghiară), colecția „Horizont”, 272 p., lei 12.50.

Adolf Meschendörfer — LEONORE — traducere în limba română de Adrian Hamza; prefață de Sinziana Pop. 100 p., lei 4.

BIBLIOGRAFII

*** — SCRIITORI BĂNĂȚENI, 1944-1974 (lucrarea, întocmită de Biblioteca județeană Timiș și Asociația scriitorilor din Timișoara, cuprinde lucrările scriitorilor și referințe critice despre scrierile acestora).

Critica unui prozator

O CARTE cum este *Istoria polemică și antologică* a lui Eugen Barbu, din care a apărut deocamdată volumul despre *Poezia română contemporană*, se lovește în chip inevitabil și de rezistența criticilor, care acceptă cu greutate în astfel de întreprinderi a mestecul scriitorilor, considerați principial prea subiectivi, și de aceea a multor scriitori, iritați la rindul lor, de posibila schimbare a ierarhiilor stabilite. În general, soarta sintezelor ce și-au ales ca obiect actualitatea imediată, aceasta a fost mereu, până la calmarea pasiunilor. Nimic surprinzător, deci, în primirea oarecum tulburătoare s-a făcut cărții lui Eugen Barbu (și sintem abia la început), fiind la mijloc și spiritul foarte neconformist și iubitor de teribilisme al autorului, care scandalizează, cu program așa zice, declarându-și intențiile de la început (**Avertisment**):

„Cîțitorul acestui volum va fi surprins negăsind în sumarul final nume cunoscute de poeți pe care, trebuie precizat de pe acum, autorul acestei antologii nu i-a ocolit. De altfel, din bibliografia anexă va reieși limpede că numeroși autori au fost consultați, dar nu au reușit să treacă pragul exigențelor celui ce semnează această Istorie...”

Sublinierile îmi aparțin și e interesant să vedem printr-un sondaj care sînt aceste nume cunoscute care n-au reușit să treacă pragul exigențelor lui Eugen Barbu (dar și pe acelea care au reușit), nu atît din dorința de a impune autorului gusturile noastre, căci dreptul lui de a alege este suveran, cît din aceea de a-i descoperi criteriile. Pentru că gust literar — nu e așa? — avem cu toții, mai greu fiind să-l motivăm critic. Iată de exemplu două absențe majore, care însă la rigoare se pot justifica: G. Călinescu (i se rezervă un volum special) și Zaharia Stancu (preferat probabil ca prozator și amînat pînă la volumul respectiv). Despre Al. Philippide, Mihai Beniuc, Eugen Jebeleanu, Radu Bouréanu și alții, amintiri în introducerea generală, ni se spune că vor fi tratați „într-unul din volumele viitoare” (p. 17): promisiune cam evazivă, fiindcă locul lor era cu siguranță în aceasta, unde găsim pe Maria Banuș, Emil Botta, D. Stelaru și chiar pe criticul Vladimir Streinu. În sfîrșit, „lacom de poeme frumoase” (p. 147), se pare că Eugen Barbu nu a descoperit nici unul la A.E. Baconsky, Ion Caraion, Radu Stanca, Tudor George, Florin Mugur, Victor Felea, Cezar Ivănescu, Mihai Ursachi, sau la foarte tinerii Ion Mircea, Adrian Popescu, Horia Bădescu, Miron Cordun etc., etc. Să fie oare o mare severitate a gustului sau o pură intimplare? Înclin către a doua posibilitate, pentru că, în alte împrejurări, cînd un poet i s-a părut mediocru, Eugen Barbu a afirmat-o cu vehemență, nesfiindu-se să consacre pagini copioase unor obscuri precum Teodor Crișan, Mihai Teclu, Cristian Simionescu și alții, sau să încerce a mai reteza din entuziasmul criticilor care au elogiât pe Ana Blandiana, Marin Sorescu și Nichita Stănescu, „reabilitînd” în schimb pe Corneliu Sturzu, Petre Jaleș, Victoria Ana Tăușan, într-o cuminte compunere lirică al cărei univers ar fi fiind „homerice, metafora heliadescă, aluzia valéryană” (p. 135) sau pe Violeta Zamfirescu, poetă „plină de talent” (p. 116), din care cutare catren („Uite, pădurile parcă dorm / aiurind printre frunze de somn. / Rodul lor îngropat printre stînci / scoate puietii-n lumină pe brînci”), „l-ar fi semnat fără ezitare și autorul *Poemelor luminii*” (p. 114) și în poezia căreia coaliția criticilor profesioniști a trecut pe lingă un „vers mare” precum „copacii șoptesc

întorși din vînturi”. Sînt obligat să constat în aceste condiții că un oarecare arbitrar al alegerii nu e exclus din *Istorie* și că nu totdeauna preferințele autorului sînt și justificabile.

Explicația nu trebuie căutată prea departe. *Istoria* conține în fond — și lucrul n-a scăpat nimănui — cîteva zeci de recenzii și de articole ocazionale (chiar și un necrolog!) nerescrise, Eugen Barbu nerecînd pe poeți de vreme ce nu le discută opera integral, ci doar pe sărite, oprindu-se în cazul cel mai fericit la volume antologice sau, mai des, la simple culegeri în ordinea în care i-au căzut în mină. Multe formulări de moment au rămas în pagină, altele sînt contradictorii, nimic nefiind reluat în vederea sintezei. „Văd în Ioan Alexandru pe cel mai puternic liric al epocii noastre”, afirmă el în pagina 294, furat de un firesc entuziasm, pentru că cinci pagini mai încolo să vadă „în Ion Gheorghe pe cel mai mare poet contemporan”, furat de același entuziasm săptămînal, care însă, într-o carte, se cădea lămurit în termeni mai nuanțați, căci una sînt impresiile noastre de-o clipă, în conjunctura în care scriem recenzii, și alta criteriile de valoare într-o *Istorie*. Erori evidente de informație (care, și ele, ne scapă adesea în publicistică) au trecut și în carte. Sînt prea multe ca să le număr. Iată cîteva: B. Fundoianu n-a „debutat **editorial**” în 1925 (p. 30), ci în 1930, nici Ion Vinea în 1925 (p. 32), ci, cum știe o lume, postum, nici N. Labiș în 1958 (p. 73), ci în 1956, nici Șt. Aug. Doinaș în 1947 (p. 168), volumul *Alfabet poetic* rămîind în manuscris, ci în 1964 etc. Versul „La fille de Minos et de Pasiphaë” nu e al lui V. Hugo (p. 74), ci al lui Racine, iar un vers din Gottfried Benn e citat în două versiuni diferite (p. 41 și 57), ambele destul de aproximative. Citatele după ureche sînt mult mai multe decît îmi îngăduie spațiul să reproduc și nu din paradă de erudiție atrag atenția autorului asupra acestor inexactități, dar pentru că îi împărtășesc disprețul față de „acea detestabilă categorie a **răsfoitorilor** de volume, gata să citească biblioteci întregi într-o săptămîină, doldora de ideile altora”, cum spune așa de frumos (p. 223), și convins mai ales fiind că nu-mi va lua în nume de rău observații ce i-ar putea fi utile la o a doua ediție, asigurîndu-l că nici pentru mine „o părere contrară nu înseamnă un act de inimizitate” (p. 95).

Dacă nu continui lista nedumeririlor mele personale de ordin critic (privind gruparea poezilor, indicarea precursorilor, judecățile în unele cazuri) este și pentru că eu am citit *Istoria* lui Eugen Barbu mai puțin ca pe o carte de critică și mai mult ca pe una de proză. Nici n-aș recomanda-o profesorilor de literatură ori editorilor ca pe un ghid utilizabil în latura aprecierilor și clasificărilor, ci pentru farmecul evocării și portretului, mai pe scurt, al expresivității artistice. Mina criticului Eugen Barbu șovăie adesea; a prozatorului intervine uneori la timp pentru a îndrepta trăsătura de condei. Caracterizările propriu-zis critice sînt călinesciene (G. Călinescu fiind recunoscut mereu drept „marele nostru părinte literar”), ușor șarjate, fantastice, nu scutite de efecte caricaturale. Iată una frumoasă despre Constanța Buzea: „Constanța Buzea debutează liliac întristată și termină prin a fi o Gorgonă disperată la modul statuar, fără lacrimă excesivă, plîngîndu-și inima la modul grecesc — nu logoreic, cît demn, fără despletituri și hohotituri”. Sau una despre I. Vinea: „Un parnasian modern, un contemplator dedulcit la visul singurătății... Versul său pare lipsit de clorofilă, penița cu care scrie e de argint și cerneala are singele alb al bolii prinților: melancolia. Ceva rece, depărtat, străbate această poezie aproape atemporală. Vinea este un eleat dominat de cerul neutru al miturilor în care senzorile vîntului sînt evitate, furtunile abolite, totul se desfășoară într-o taină grozavă, cum spune cineva,

într-o lume fictivă, posibilă, fără pereche”. Stilul „divinului critic” se poate lesne recunoaște. Remarcabile sînt de obicei portretele, hiperbolice, funambulești, grotești, ironice, malițioase sau indulgente, pline de umorul tuturor analogiilor: „Nichita Stănescu rămîne în continuare un poet plin de surprize, încărcat de meșteșuguri stranii, un Cagliostro al nostru, împodobit cu brelocuri și amulete lirice, un șaman trăind în corturi roz-prăzului, păzit de pisici mistice care devin hiene cînd te apropii de reședința magului, sub oriflame cărui se adună de obicei ereți și cucuvele, prigorii și acvile imperiale, condori cu aripile arse, într-un cuvînt Nichita Stănescu e un Diavol!” (p. 87). Sau Ioan Alexandru: „La cenaclul **Labîș** își făcu într-o seară ploioasă de toamnă apariția un poet blond și sfios, frumos ca un arhanghel, cu o figură marcată de o suferință netrădată. Era poate o mască de apărare, poate una din acele ipostaze funambulești care plac atît de mult tinerilor. Îl citisem prin revistele din provincie și nu-mi scăpase ucigașa lui tristețe, o trăire neobișnuită. Ținea în spate parcă toată Transilvania, plină de păduri, martiri și cimitire. În versul lui pilpiau lumini șovăitoare, aprinse pe cîmpii, cu palida lor aură jucînd pe crani. O durere atroce și înspăimîntătoare răzbătea din cadencele grave ale versului său. Ne-a citit o suită de poeme care ne-au zguduit și a luat aplauze ca un mare actor.” (p. 276—77). Sau, în sfîrșit, Adrian Păunescu: „Poet de mari gesticulații, agitator de vers și actor blamabil, inspirînd neîncredere în arta lui tocmai prin teroarea pe care voia s-o impună, lipsit de dramă, să nu zic tragedie, facil fără să știe, suferînd însă de o ușurință talentată, trece în acest moment de răscurse al existenței lui printr-o schimbare fundamentală la față!” (p. 123). Indiferent de exactitate, aceste portrete sînt scrise cu artă: aceea din **Princepele**, cu bogăție și plinătate a vorbei și cu un elan interior pe care criticul de meserie îl pierde de obicei. Meritul unor astfel de pagini stă tocmai în pasta groasă a limbii, în lipsa uscăciunii cuvintelor, în violența tonurilor și a culorilor care exclud nuanțele, în senzația de viață pe care prozatorul știe s-o creeze aproape pretutindeni. Turnura frazei e polemică, vizînd nu doar opera, ci și oamenii, ceea ce nu se poate reproșa unui prozator, care-și alege eroii de unde vrea, dar se poate reproșa unui critic dacă amestecă planurile și face din ranchiună un instrument de persecuție.

ACEASTĂ confuzie între literatura autorilor și persoana lor particulară ține de spiritul prozelitice a lui Eugen Barbu, care e neîndoielnic un amator de poezie (multe versuri foarte frumoase sînt semnalate în cartea lui), dar ros de morbul criticii și istoriei literare. „Cel ce scrie rîndurile acestea nu este un critic, el a rămas numai un observator atent al vieții literare” — declară Eugen Barbu însuși (p. 9), spre a adăuga însă numai decît: „căutînd să păstreze ținuta unui arbitru într-un foișor singular, în care favorizările erau excluse și cu atît mai mult subiectivismele”. Aici Eugen Barbu nu se cunoaște pe sine însuși, fiindcă farmecul *Istoriei* sale vine din subiectivismul ei funciar, nicidecum din echilibru. Totul în carte se află într-un regim al excesivului. Liniile sînt îngroșate, umoarea, schimbătoare, lipsa de măsură critică, evidentă. Scriitorii și criticii se tem de Eugen Barbu, care trece drept un redutabil polemist. El este chiar unul „periculos” într-o parte a publicisticii în care-și varsă supărările personale. Dar în *Istorie* se vede bine că polemica lui, cînd rămîne în marginile criticii, nu e deloc amenințătoare. Chiar avînd aerul unui demolator de prestigii, Eugen Barbu își ascunde cu greu natura jovială. El e vital, nu sceptic, un senzorial pentru care cărțile constituie prezențe fizice, de unde acest stil direct al caracterizării,

EUGEN BARBU
o istorie
polemică
și antologică
a literaturii
române
de la
origini
pînă în
prezent

exploziile, exagerările. Cititor „hulpav”, și cam haotic, dotat cu memorie afectivă, critica lui Eugen Barbu seamănă cu un ospăț pantagruelic. Gura de Cronos (așa cum l-a imaginat Goya) e plină de oasele troznitoare ale poezilor, care totuși rămîn intacti după ce au fost consumați. Versurile sînt mirosite, pipăite și mai ales puse pe limbă de acest gurmând ale cărui papile gustative formează un adevărat organ de percepție critică. Vocabularul înusuși al criticii de senzație pe care o practică Eugen Barbu dă de gol apetitul lui rabelaisian: criticul „îngurgitează” opera, o „înghite”, căci el e „lacom” de literatură, o „soarbe pe nerăsuflăte” și se miră cînd n-o poate „digeră”, vîitîndu-se de „crampe”.

N-am inventat nici un cuvînt, totul e în copioasa masă flamandă din *Istorie*. E vorba de o critică de hazard și de detaliu, în contrast cu ochiul ciclopic și cu lăcomia care mărește totul. Poezia e degustată ca vinul. Autorul vinînd poemul ori versul rar, sinteza se coagulează greu, căci impresiile sînt fulgerătoare și instabile. Ele se traduc adesea într-un limbaj abundent oral, frizînd pe alocuri trivialitatea. Marin Sorescu scrie „bancuri lirice”, alt poet e „un oligofren îndrăgnet”, altul e amenințat că „se curăță”, dacă alege calea țe mijloc. Din aceste excese ale momentului provin deseale contraziceri, căci Eugen Barbu se entuziasmează sau se orificiază brusc de subiectul său. Scriind despre suprarealistul le laudă curajul, riscul, și ia peste picior spaima „tradiționaliștilor noștri mioritici” (p. 28) în fața unei astfel de poezii. Scriind apoi despre un tradiționalist, el tună și fulgeră contra „marasmului modernist”, „plin de biguduri lirice” și găsește „reconfortantă apariția unui poet de structură clasică, sobru, versificînd onest pe teme tradiționale” (p. 150), pentru ca, la prima ocazie, să ceară din nou poeziei aventură, „mai pe șleau, obrăznicie” și să laude „desfrinarea cuvîntului” (p. 346).

Se înțelege că nu putem stabili în această critică de temperament și de senzație indicii valabile pentru o concepție despre poezie. „Subiectul propus nu se pretează la teoretizare”, declară Eugen Barbu însuși despre poezie, și se ține de declarația lui, exceptînd lungă incursiune despre bizantism pe care i-o prilejuiește Dan Mutașcu, unde, însă, pe urmele lui Nicolae Iorga și Dan Zamfirescu, definiția noțiunii e atît de laxă încît *Oda în metru antie* și proza lui Creangă devin subit bizantine. Nu idei generale trebuie să căutăm în *Istorie*, ci acest bric-à-brac adesea savuros de citate, parafraze, portrete, evocări, referințe erudite (din nou excesive cînd *Scrisorile bizantine* ale lui Dan Mutașcu sînt încărcate de presupusa lectură a vreo treizeci de titluri de „specialitate”, de la Sfîntul Ioan Damaschinul la Herbert Read). E pretutindeni un gust către enorm și către enormitate, care deconcentrează spiritul critic, chiar dacă-l putem înțelege la un prozator de acest tip, o preferință pentru expresia brutală șocantă sau împodobită cu fundite colorate tipător (o poetă e „hoptoacă asta neagră și ștremgară”, criticii sînt „acești oameni neobișnuiți să fie tirnoși între Hindemith și Hegel”, altă poetă a fost „jughinită” de către critică, vinovată mereu, critica, de a fi sensibilă la poezi „care fac cu ochiul la șmecherii de pe margini decretate critici peste noapte de confrăți la fel de săraci cu duhul”, etc.).

Scrișă cu incontestabil talent, numărînd bune pagini de proză, *Istoria* lui Eugen Barbu rămîne sub raport critic foarte discutabilă, prin lipsa de criterii și prin hazardul judecăților.

Nicolae Manolescu

Eugen Barbu, *O istorie polemică și antologică a literaturii române de la origini pînă în prezent, Poezia română contemporană*. Editura Eminescu, 1975.

Un adolescent al liricii

O FOARTE frumoasă ediție a poeziilor lui Vasile Cîrlova*) a publicat, recent, la Editura Scrisul românesc, Marin Sorescu. Cele cinci poeme ale acestui „june cu inimă de foc”, cum îl numește Nicolae Bălcescu în *România sub Mihai-Viteazul*, sunt însoțite de o prefață a editorului — poetică evocare a calităților de cititor pe care le-a avut autorul *Marșului* (*ostirii române*), și de o addenda, în care sînt grupate cîteva poezii și cîteva fragmente din textele critice ce i-au fost dedicate în cursul timpului de către Ion Heliade Rădulescu, Iancu Văcărescu, Eminescu, Kogălniceanu, Bălcescu, Iorga, G. Ibrăileanu, G. Călinescu, St. O. Iosif, D. Popovici, Șerban Cioculescu.

Ca și Nichita Stănescu în a sa *Carte de recitare* („păstor intristat, melancolic doinn”, „tinărul bărbat, acel născocitor de iarbă și de verburi idolatre”, „domnia-sa trebuie că era cum simtem noi cînd simtem singuri și neobișnuit de frumoși”, „cinci flori ne-a lăsat pe un miliard de absențe”, „deus perilis, Cîrlova”), Marin Sorescu imaginează trecerea grăbită a poetului prin temele majore ale liricii noastre: poezia pastorală, melancolia ruinelor, înflăcărata *Rugăciune* în care se simte o dureroasă iubire de țară, cînteul intimității romantice și „cadența patriotică” a *Marșului*, ca un semn al vocației profetice. „Dacă vedeți un tinăr venind călare dinspre 1831 să știți că e Vasile Cîrlova. Poartă uniformă de sublocotenent, gradul și al lui Mihail Ler-

*) Cîrlova, *Ruinurile Tirgovistii*. Ediție îngrijită și prefață de Marin Sorescu. Ed. Scrisul românesc, Craiova, 1975.

montov. mi se pare, contemporanul său, are ținută reglementară, toți nasturii, cască, firețuri, privirea pierdută în golul dintre Carpați, iar în buzunare... ghici? cinci poezii”.

Cele cinci poeme sînt rodul unei călătorii spirituale a tinărului ofițer-poet, în care sensibilitatea candidă și forța constructivă plămădesc un temperament liric exemplar, o călătorie printre evenimente istorice imediate, printre monumentele trecutului, printre păstorii îndrăgostiți și prin nostalgiile interioare.

Asupra surselor livești ale poeziei lui Cîrlova s-a discutat în mai toate istoriile literaturii noastre. Lamartine, Gessner, Florian... Interesantă este însă forța de asimilare a poetului care, pornind de la modelele sale, săvîrșește un gest cu adevărat creator, avînd un simț proaspăt și real al limbii române. În acest sens mi se pare exactă observația lui Șerban Cioculescu, reproducă în ediția de față, din *Istoria literaturii moderne*: „Este greu de lămurit dacă poetul atât de tinăr, sensibil la stilul romantic, a trăit cu adevărat pasiunile corespunzătoare, sau dacă le-a dat numai expresie, cu inteligența artistică. Deoarece l-am văzut tot atât de apt să reproducă rînd pe rînd stilul pastoral și sentimentul patetic al ruinelor, precum și să-și stimuleze coarda națională și civică, îl socotim un artist, în disponibilitate de simțiri cit mai felurite, care n-a avut timpul să-și dezvăluie temperamentul intim, nota dominantă a sensibilității...”. Răpit vieții prea curînd, poetul nu a avut cînd să-și fixeze natura lirică autentică, dar a oferit exemplul unei reale inteligențe artistice.

Marin Sorescu subliniază în prefață, în

felul său liric-parodic, tocmai această naivă intuiție a „ideilor estetice”, adevărarea poetului de 22 de ani la structurile artistice moderne. Autorul ediției se delectează citind definiția dată poeziei de Barbu Paris Mumuleanu: „o mișcare a simțirii, o patimă sufletească și o naștere a fandasei. Acel năluc amintit pătimind de un «ce», țese idei și păreri, alcătuiind stihuri după patimi și înălțarea duhului”. Întîlnim și la Cîrlova evocat acel „ce” — materie inefabilă a poeziei: „Dar încă, ziduri triste, aveți un ce plăcut, / cînd ochiul vă privește în liniștit minut”. Virtuozitățile lui Cîrlova sînt adesea uimitoare; inconjurate de multe versuri greoaie, apar metafore și expresii lirice memorabile: „Și drept aceea a tînguire / Fac să răsunе fluierul meu, / Lăsînd și turma în năpustire, / Vărsînd și lacrimi din ochi mereu”. (*Păstorul intristat*), „P-acea plăcută vreme în astă tristă vale, / De zgomot mai de laturi eu totdeauna viu, / Pe muchea cea mai naltă de mă așază cu jale, / Singurătății încă petrecere de țiu”, „Încet-încet și luna, vremelnică stăpînă, / Se urcă pe orizon cîmpile albind...” (*Înserarea*), „S-ntocmai cum păstorul ce umblă pre cîmpii, / La adăpost aleargă cînd vede vijălii, / Așa și eu acuma, în viscol de dureri, / La voi spre ușurință cu triste viu păreri”, „Deci priimiți, ruînuri, cit voi vedea pămînt, / Să viu spre mîngăire, să plîng pe-acest mormînt...” (*Ruinurile Tirgovistii*), „Dragii mei copii războinici, ascultare mumii dați...” (*Marșul*). Cîrlova face parte dintre intemeietorii expresiei noastre artistice. „E revendicat de ruînuri, cum spune Marin Sorescu, dar e un spirit nou, îndrăzneț, un con-

structor. Jelînd trecutul pune piatră de temelie a unei zidiri cu multe bolți, de pe care cele cinci poezii ale sale s-au aruncat cu aripi de șindrilă”. Nu numai prin motivele și ipostazele poetice pe care le împrumută din lirica romantică, Cîrlova este un „modern”, un spirit nou, ci, mai ales, prin capacitatea de a asimila poeziei sentimentele curente ale epocii, de a transmite versului idealurile vremii. Unei conștiințe artistice incipente i se adaugă o conștiință civică ardentă și o sensibilitate specifică. „Cea de-a șasea poezie, scrie prefațatorul, este însăși viața sa, începută”.

Acestui „adolescent al liricii, rămas în adolescență, ca un ostatec la *Tarigrad*”, Marin Sorescu îi oferă cu această excelentă ediție un binemeritat și exemplar omagiu. Mai trebuie remarcate ilustrațiile cărții seminate de Iuliana Predu și prezentarea artistică și tehnoredactarea, datorate lui Ion Ungureanu.

Dana Dumitriu

„Diminețile lungi”

PENTRU cititorii romanelor — „cu subiect”, *Diminețile lungi*), în care ultima pagină consemnează primul eveniment spectaculos, va constitui, desigur, o decepție. Lipsește însă aici nu numai epicul, ci și dorința — aprigă la unii romancieri contemporani — de a demonstra într-un chip prea schematic ceva, o idee sau alta, de la a căror formă nudă pleacă, oarecum matematic, scriind parcă numai pentru a le ilustra. Costache Anton descrie o anumită lume, un mediu caracteristic, fără nici un alt scop parcă în afara aceluia, foarte modest s-ar zice, de a le descrie — într-un chip nuanțat însă, ferindu-se de ostentația unor sublinieri prea apăsate, spunînd unele lucruri pe jumătate, trecînd sub tăcere altele. Discretă, implicarea în real, în actualitate este cu atât mai adîncă. Semnificațiile, care, evident, nu lipsesc, răsar, în aceste condiții, parcă de la sine, prin însuși actul creației.

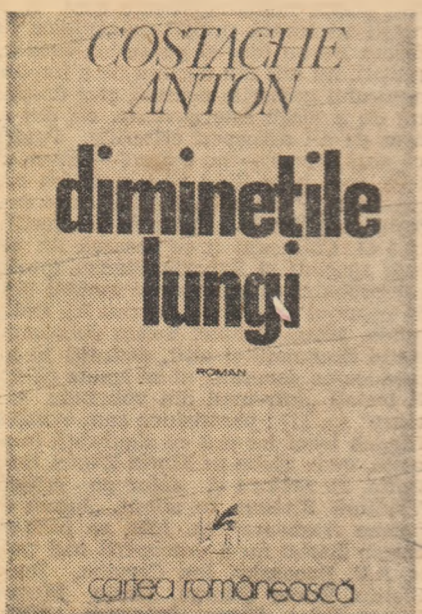
Eroul romanului, Tin, licean din provincie înzestrat cu un promițător talent de violonist, vine, în vacanța de vară, în Capitală pentru a lua lecții, în vederea unei ulterioare înscrieri la Conservator, cu o fostă celebritate a arcului. Luarea unei asemenea importante decizii, în grăjuliul conclave familial, fusese mult ușurată de posibilitatea pe care o avea tinărul de a locui în casa unchiului său, arhitectul Alexandru Salcu, director general într-un minister. Această casă constituie, de fapt, centrul de greutate al narațiunii. *Diminețile lungi* reprezintă, într-o mare măsură, un roman al interloarelor. Casa unchiului, în realitate o încăpătoare vilă, cu scări interioare, cu saloane vaste în care dau nenumărate uși, cu pian și bibliotecă de zece mii de volume, legate toate în piele, cu draperii de catifea, fotolii Louis XV, sfeșnice de argint, eu tablouri și bibelouri de valoare, cu diverse colecții de pipe, de creioane etc., apartamentul cu nimic mai prejos al Anel-Marla, locuința profesoarei de vioară, doamna Maria Penescu Sarandi, în care lecțiile se desfășoară întotdeauna după un

*) Costache Anton, *Diminețile lungi*, roman, Ed. Cartea Românească, 1976.

strict ritual — intrarea regizat întîrziată a fostei glorie, acoperirea ferestrelor, aprinderea unor luminări parfumate, ghemuirea bătrînei doamne într-un fotoliu larg cit o corabie (unde i se întimplă uneori să ațipească), servirea fructelor, a cafelelor, a prăjiturilor de casă, în fine încăperile părințești în care tatăl, Octav, un pedant și veleitar profesor de fizică, menține o severă disciplină — toate, chiar dacă nu în egală măsură, respiră o sugestivă atmosferă de intimitate, de confort, de reclusiune fortificată. Casa arhitectului Salcu e un bastion al bunăstării, locuit sau frecventat, în perioada în care Tin pătrunde în incinta lui, și în care stăpîniți, unchiul Alexandru și mătușa Asiza lipsesc, petrecîndu-și concediul în străinătate, de Maie, mama mătușii Asiza, de verii lui Tin, Uca și Ioniță, de prietenii acestora, Ana-Maria, Corsicanul, Horațiu Birsan, de impecabila Magda, femeia de servici și, în camerele de la mansardă, izolat de ceilalți, de procurorul George Popea, fiul Maiei, sosit din provincie, pentru o vreme, în București.

Tin exersează, ascultă istorii despre alții, spuse pe un ton de superioră zeflemea de Ioniță, participă fără entuziasm la escapadele „mondene” ale verilor lui, și ale prietenilor acestora, imbarcîndu-se cu toții în două automobile de care se folosește fără nici o restricție, se duce la lecții și se întoarce acasă, străbătînd orașul cu troleibuzul, grăbit să prindă momentul — unic în decursul unei zile — în care Uca, de a cărei imagine confectionată cu mult înainte de a o cunoaște se îndrăgostise, apare la fereastra camerei sale de la etaj, pentru a-i adresa cîteva cuvinte, al căror preț și pentru Tin la început enorm, apoi Ucăi l se substituie Cat, o elevă cu care — fără să știm cum și în ce împrejurări a cunoscut-o — se plimbă într-o frumoasă scenă în parcul ce adăpostește un mirific orașel al copiilor. Acestor întimplări minime li se adaugă altele, de același fel, printr-o evocare retrospectivă secundă — însăși narațiunea principală fiind retrospectivă — a unor scene din copilărie petrecute în casa părinților sau la bunici.

Acest plan este însă mai palid, figurile lui aproape de tot șterse, însuși Octav, tatăl, fiind, ca personaj, lipsit de originalitate, previzibil. Personajele din casa unchiului Alexandru au însă adîncime, perspectivă, sînt capabile de mari surprize. Maie, de pildă, care, la început, pare un fel de rudă săracă în casă, o menajeră primitivă în familie, supraveghînd mesele mereu întîrziate și luate în mare grabă ale copiilor nu prea disciplinați, omorîndu-și timpul în bătrînești spovedanii adresate... motanului Față, își întregeste într-un chip neașteptat personalitatea, dobîndind un alt volum, o altă greutate. În tinerețe fusese ilegalistă, își născuse fata, pe Asiza, în închisoare, după eliberare îndeplinește munci de răspundere. Cariera arhitectului Salcu, ginerele ei, se datorează, putem bănui, influenței acesteia, de care nu ea, ci el, credem, a știut să se folosească. Căci Maie e o femeie dreaptă, dintr-o bucată, consecventă principiilor morale care i-au însușit tinerețea, avînd o părere poate uneori prea utopică despre semenii. Refuză să creadă că oamenii ridicăți de ea pe vremuri pot avea unele comportări negative. O „față ascunsă” prezintă și nepoții Maiei, Uca și Ioniță. Deși contaminați de snobismul specific condițiilor lor materiale, fondul serios nu le lipsește. Uca citește cărți de filosofie, Ioniță, împotriva tatălui său, care îi „aranjase” admiterea la arhitectură, dă examen — și reușește — la Institutul minier din Petrosani. Cel mai interesant personaj al cărții este însă procurorul Popea. Fără să știe încă cine este, Tin îi remarcă plimbarea singuratică printr-o grădină din apropiere, chiar din ziua sosirii sale în casa unchiului Alexandru. Abia peste o săptămînă află că locuiește „la ei”, și cîteva date biografice. Crescut în convingerile politice și morale ale mamei sale, George Popea, dotat și el, ca și Tin, pe care îl surprinde de cîteva ori cu prezența lui tăcută în salonul unde exersează, pentru muzică, împărtășește destinații Maiei. Torturat, cu virfurile degetelor ciunțite, Popea renunțase la cariera de instrumentist pentru care se pregătise, urmînd studii de drept. Perioada petrecută la închisoare nu a rămas fără urme: are vise ciudate, manifestări de somnambu-

lism. Seara, la culcare, își leagă mîinile și picioarele de stîngiile patului cu un întreg harnașament de curele. Jurnalul procurorului Popea, pe care Tin îl citește pe furiș, amestecînd coșmarul nocturn cu încălțate afaceri judiciare și cu bizare ipohondrii, reprezintă cele mai pasionante pagini ale cărții. Onest față de sine și față de alții, detestînd compromisul moral, abaterea de la legile pe care are datoria să le apere, George Popea devine repede indiziderabil procurorului-șef B., în mai multe împrejurări complicele unor inși care merită să fie inculpați.

Cînd unchiul Alexandru și mătușa Asiza se întorc din concediul lor de peste hotare, izbucnește scandalul. Fiului nesupus i se aplică, în conformitate cu firea nestăpînită a tatălui, un om care s-a obișnuit să dea ordine și să fie ascultat, o corecție cu cureaua. Ioniță fuge de acasă, în Volkswaghenul vechilor escapade. Un telefon al influentului arhitect îl va opri însă „la ieșirea spre Pitești.” Ultima pagină a cărții înregistrează, după acalmia de vacanță a „diminetilor lungi”, explozia singurului eveniment al narațiunii: moartea lui Ioniță. Accident de circulație, sinucidere? Autorul nu dă amănunte, și nu absența acestora trebuie să i se reproșeze ci, poate, moartea însăși a personajului. Deși posibilă, atât prin calitățile cit și prin defectele lui, ea pare insuficient pregătită.

Diminețile lungi reprezintă mai mult decît cea mai bună carte a autorului: o carte cu adevărat bună, capabilă a da un apăsător sentiment de viață.

Valeriu Cristea

Critica

Rigoarea internă

CRITICA — FORMA DE VIAȚĂ *
este al patrulea volum publicat de Lucian Raicu: în peste două decenii de activitate critică și de prezență continuă în cea mai strictă actualitate literară.

Această constatare, de ordinul evidenței, cere o explicație; o explicație care, și ea, să aibă puterea evidenței. O asemenea explicație este însă greu, dacă nu imposibil, de găsit; și dacă există, se află mai curind în natura însăși a criticii lui Lucian Raicu decât la nivelul exteriorității ei. O critică pentru care vital este contactul prelungit și profund cu literatura, dus până la o „conștiință” spirituală, până la o „comunio” ce anulează diferența dintre subiect și obiect; comentariul capătă aspectul unei mărturisiri, lectura devine o experiență — unică, irepetabilă. O critică intensă; pindită însă de riscul oboselii, urmare firească a efortului ieșit din comun la care se supune. O critică nutrită din neobișnuit, ea însăși neobișnuită; pindită însă, chiar asaltată, de o tenacitate a obșnuinței. O critică, în sfârșit, neincercătoare în suprafețe, tinzând către esențial, opunându-se organic facilității; capabilă însă de omiterea tocmai a evidențelor, capabilă de a se proiecta în adâncimi inexistente, capabilă de a-și crea dificultăți peste care apoi să treacă prin complicate manevre.

Momentul inițial îl constituie o concentrare extremă, aproape dureroasă, a spiritului, angajat energie, și cu aprindere, într-o fecundă „atenție neîntreruptă”; ceea ce caracterizează critica lui Lucian Raicu este situarea ei „în exercitiul unei atenții neîntrerupte față de ceea ce rămâne viu în operă și nu se lasă înduplecat”. Se poate vorbi, mai mult, despre caracterul dramatic propriu acestei critici, obsedată de conștiința că „delirul teoretic și abuzul interpretativ” amenință „ființa vie și adevărul adevărat al operei” și înaintind „în tensiunea însăși a acestei conștiințe”. Comoditatea, „senzația de bunăstare” sunt privite cu suspiciune: „senzația că lucrul merge bine, că ideile se leagă, îmi devine brusc suspectă”, notează criticul. El are, în cel mai înalt grad, vocația dificultății: „Misterul creației geniale este la fel de tulburător ca misterul apariției vieții pe pământ. Dar „misterul” nu ne-a fost dat numai pentru contemplație, pentru uimire, ci deopotrivă pentru înțelegere, pentru meditație. Puterea noastră de pătrundere se poate măsura cu el. Am încercat — scrie

* Lucian Raicu: *Critica — formă de viață*, Editura Cartea Românească, 1976.

Lucian Raicu în legătură cu eseuul său despre Gogol — să împing «explicația» spiritului creator cit mai departe, cit de adinec simțeam că se poate merge, cit mă ajutau resursele».

Precauțiile, nenumărate, pe care și le ia criticul, circumspecția, refuzul confortului spiritual, înaintarea laborioasă, apăsătoare de conștiința efortului, a investiției de energie, se justifică prin această atitudine. Critica este trăită, devine o „formă de viață”, este „plină” și „goală”, are momente de entuziasm și de înălțare, dar și de cadere, de avânt generos, dar și de apatie, într-o suită și un ansamblu divers, bogat, viu tocmai prin multitudinea aspectelor și prin cursul lor oarecum imprevizibil. „Nici un critic adevărat — scrie Lucian Raicu — nu se grăbește să tragă concluzii de pe urma unei experiențe, să zicem amare. Dimpotrivă, din obșeuale, din trecătoare faze de dezinteres, de eclipsă totală a atenției, extrage motivele unei pasionalități sporite”. Mai mult decât o făcuseră precedentele cărți ale criticului, recentul volum aduce imaginea acestei varietăți care asigură de autenticitatea trăirii. Euseurile despre Rebreanu și despre Gogol, ca și cele reunite sub titlul *Structuri literare* erau expresia momentelor de „vîrf”, excepționale, de concentrare maximă; în *Critica — formă de viață* înțelegem înfățișarea „de toate zilele”. „fi-rească”, a unei critici active care nu-și refuză starea de normalitate, chiar dacă, fără a reuși de fiecare dată, încearcă întotdeauna să o depășească.

Acea „angajare filosofică, morală și intelectuală” despre care vorbește criticul, avind „capacitatea de a provoca și în spiritul cititorului” o mișcare similară, „același grad de atenție și de angajare”, putind declanșa o participare „în climatul unei discuții esențiale” își face vădită prezența în cea mai mare parte a volumului, nu totuși cu aceeași intensitate pretutindeni. De regulă, marile personalități îi prilejuiesc lui Lucian Raicu observații profunde, ca și cum spiritul critic s-ar mobiliza reflex în vecinătatea exemplarității și a capodoperei. Tudor Vianu este un „sacerdot al simpatiei” (formula aparține lui Vianu însuși), „însușirea cea mai generală a personalității sale” constă în „vocația simpatiei”: „În alții Tudor Vianu se regăsește, de fapt, pe sine, veritabila sa adăncime”. Versurile lui G. Călinescu traduc „un vis neliniștit al plenitudinii, proiecția unui suflet bogat, aspirind la viața cea mai intensă, asumindu-și toate contradicțiile, refuzind limitarea într-o formulă protocolară”. Pentru Urmuz „literatura putea fi un mijloc de a-și demonstra că

nu este totuși un imbecil”, de unde „subordonarea totală la epic” și absolutizarea artisticului, descifrata printr-o substanțială analiză a *Fuchsiadei*. Lumea operei lui Creangă descinde dintr-o „mare nostalgie a universurilor constituite, așezate pe temelii solide, pe cit cu puțință în afara duratei necrutătoare, a arbitrarului moral, a singurătății, suferințelor și morții”. Literatura lui Marin Preda exercită asupra criticului aproape o fascinație, a cărei sursă ar putea fi „calitatea simțului moral”, tema stabilității, astfel descrisă: „marea temă a scriitorului rămâne această veșnică redescoperire a spațiului pur al vieții, această curioasă putere de rezistență, această neînțetată supraveghere capabilă să țină la distanță forțele malefice de tot felul, cele dinafară și, în egală măsură cele din interiorul omului, să conserve, să apere, să prelungească «starea de viață» cit mai mult cu putință”.

Privirea criticului acoperă spațiile cele mai diverse ale literaturii contemporane românești — proză, poezie, teatru și critică, autori definitiv consacrați, în plină evoluție creatoare, începători, iar comentariile tind să realizeze acea „rigoare internă maximă” amintită în textul ce poartă chiar titlul volumului. Fără a reuși întotdeauna; fiindcă „rigoarea internă” se raportează, implicit, și la substanța literaturii analizate, nu are o existență de sine stătătoare. Avîntul criticului este real, are consistență, în analiză, în interpretare, în ironie: dar se poate întimpla — și chiar se întimplă — ca între coerența comentariului și disprețuita evidență a textului comentat, dacă nu și natura lui adevărată, să se instituie o relație de non-raportare. Și atunci textul critic există; dar existența lui capătă o ciudată independență față de textul comentat; îi devine străin. Încheierea folclorului despre romanul lui Bujor Nedelcovici, *Ultimii*, conține chiar această desprindere: „Narațiunea — scrie criticul —, dacă o privim din interior (și uneori simțem constrînși să o privim astfel), are densitatea unei ficțiuni organice, desfășurându-se după propriile ei reguli, cu incetiniri și precipitări pe care convenim a le accepta ca necesare [...] Dacă o considerăm din exterior, cu un simț obiectiv și deci refractar, se constată că încă îi lipsește marea putere de reprezentare a concretului. În absența acesteia, creația amenință să se destrame la o «privire» mai îndărătnică, la o respirație (a cititorului neînerezător!) ceva mai vie”. Însă: privim obligatoriu o scriere „din interior”, în felul ei; simțul obiectiv nu este neapărat „refractar”: între afirmația că romanul are „densitatea unei ficțiuni orga-

nice” și aceea că „îi lipsește marea putere de reprezentare a concretului” e mai mult decât o contradicție banală, condiția „marii puteri de reprezentare...” etc. nefiind exclusivă: în totul, această observație trădează textul comentat. O suspiciune asemănătoare, disproporționată, găsim și în comentariile despre Florin Mugur (la *Cartea regilor*) sau despre Nicolae Manolescu (la *Metamorfozele poeziei*). Alteori, încrederea este excesivă, ducind la același rezultat: pierderea legăturii cu textul. Se vorbește astfel despre „naturalețea” poeziei lui Dumitru M. Ion, cînd izbitor aici este tocmai convenționalismul (observat de critic, dar trecut cu vederea, condescendent — „trecînd cu vederea acum unele abuzuri în convențional și alegoric”!). În legătură cu volumul *Scriitori români de azi* de Eugen Simion se afirmă: „criticul preferă să scrie despre autori (tratați monografic) și lasă deoparte recenziile întâmplătoare a unei cărți”, în realitate volumul fiind constituit, în cea mai mare parte, tocmai din *cronici despre cărți*, dispuse succesiv, pentru a se da impresia de tratare integrală; iar pentru a se sublinia cit de deschis este autorul aceluiași cărți față de „metodele noi, de variatele formule acreditate de critica modernă” se citează o declarație așezată pe copertă, ulterioară însă celor mai multe comentarii incluse în volum, ce fuseseră scrise și publicate înainte de așa-zisa „deschidere”. Sigur, neîncredere în evidențe; dar nu dusă pînă la contradicția evidenței însăși!

Asemenea „momente” dau însă, prin prezența lor contrastantă, o idee mai precisă despre înălțimea celorlalte, atinsă în condițiile coexistenței dintre „rigoarea internă” și adevărate.

Mircea Iorgulescu

Prima verba

Roze și plane

FRUMOS, foarte frumos, mottoul cu care se deschide volumul lui Nicolae Brânda, *Lumina rugului* (Ed. Cartea Românească): „Ușor nu e nici cîntecul. Zi / și noapte — nimic nu-i ușor pe pământ: / căci roua e sudoarea privighetorilor / care s-au ostenit toată noaptea cîntînd”. *Frumos* (e scris de Blaga) și foarte potrivit pentru a prefăta o carte de versuri ca aceasta, tentată de ambiții mari pînă la realizare și ambițioasă în marile ei tentative pînă la eșec. Sint cinci poeme compuse, fiecare, din 6—9 cînturi, scrise cursiv, degajat, abia lăsînd să se vadă sub luminoasă și odihnită lor epidermă sudoarea ostentelii de peste noapte. Poetul versifică ușor, fără efort, dar accosul la poezie e greu, chinuitor și mi se pare nedrept din partea sortii să-l amenințe mereu cu paradoxul competiției lui Ahile cu broasca testoasă, făcîndu-l ca în ciuda și, nu rareori, din pricina îndemnării în versificație să ezite — e un fel de a zice — în a-și ridica la suprafață, spre a o face vizibilă cititorului, încărcătura poetică. Din această nepotrivire de ritm între „pasul” versului și cel al gândirii lirice derivă principala evidență a cărții: inegalitatea.

Nicolae Brânda, căruia nu i se poate contesta talentul și nici ambiția de a și-l afirma, este extrem de inegal în cele cinci poeme totalizînd 39 de cînturi, deși aparența tuturor e de corectă gramatică. Numai că, în unele, literele reușesc să compună cuvinte cu sens poetic, iar în

altele nu. Două exemple vor fi suficiente pentru lămurirea cititorului: de o parte unul, în descendență simbolistă, sugerînd o anume stare de grație, melancolic-ironică („O, în retorte de argint / Cresc roze blinde luminînd / Și vin mirificînd solarii / Să le culeagă-n lacrimarii / Dar rozele adeseori / Sint numai zvonuri de ninsoari / Petalele arzînd curate / Au pleoapele înlăcrimate / Vai domnii mei luminător / Este destinul rozelor / Vorbind cu rozele-ntr-un grai / Am ris și-apoi mă-n-tunecai / Căci domnii mei luminător / E doar destinul rozelor”), de cealaltă altul, din aceleași „litere”, fad și fără măcar o adiere de lirism („Pe mări de frig și minereu / Cresc roze luminînd mereu / Ca-ntr-un imperiu necurmat / Fără-necput și scăpăt / Pe mări de aur și venin / Cresc roze luminînd senin / Lumini ce cresc cîntînd în cor / Însinguratul călător / De raza lor adinec pătruns / În mări de liniști s-a ascuns / Închise-n vagi recipiente / Sint blinde roze somnolente” etc. etc.); ambele sint din poemul *frumos* intitulat *După invazii mari de erini*. Nu reproșez poetului inegalitatea în sau între poeme. — ea caracterizează, de regulă, pe debutanți — defectul pe care i-l semnalez e mai profund, ține de rațiunea poeziei, de ideea ce și-o face poetul despre rostul, pentru sine însuși, al propriei creații. Cînd Nicolae Brânda va observa că celebra „finalitate fără scop” a poeziei nu e totuna cu lipsa de finalitate, versurile sale vor cîștiga, nu mă îndoiesc, în lirism.

UN POEM de Al Florin Tene (*Ochi deschis*, Ed. Litera) începe astfel: „Cîrculă prin mine un tren de poeme / pe șine de artere / mi-e sufletul locomotivă înhamată / alergînd prin noaptea sfîșiată / de gînduri, pierde...” Dar asta nu-i decît una dintre bijuteriile pe care acest poet, pătruns pînă la vanitate de bacovianism, ni le oferă. Cu adevărat antologică mi se pare însă această piesă: „Sîntem născuți iubito să fim fără urechi / surzi la muzica de Bach ce vine în cădere / eu să durez minăstiri deja născute vechi / în care ne închidem ca-n izolate sfere // zadarnic așteptăm sub umbra unui zid / cînd iarba încăruntă pe umede altare / melodii zgîrlite înec imensul vid / și auzul ne miroase a sare // sîntem născuți iubito să afurisim pianul / și în fîntina tăcerii să cădem / unde seara vine de obicei țiganul / purtînd sub braț vioara, un blestem”. Poate că greșesc, fiindcă, iată, dintr-un colț de pagină mă mustră, pe bună dreptate, acest distih: „Întrî înec călare pe o roată / În rotundul meu pătrunzi cu trupul sfînt”. Nu apuc să-mi corectez greșeala că-mi și defilează prin fața alte șase versuri, cu aceleași pretenții, iarăși îndreptățite, la inseriere antologică, avînd în plus și un emoționant oximoron în ultimul rînd: „Și te urc, Ofelia, în pomul cârnii mele / Să-nvețe ce-i iubirea vinele-mi rebele — / Hlamizi de dragoste să-mi arunci în suflet / Și vraja înălțimii peste umbrel / Îți caut fantoma blondă în viață / Bătînd la poarta ta fierbinte și de gheață”. N-am nimic împotriva ca poetului să-i treacă trenul poeziei prin artere, bag de seamă doar că desi trece de treizeci de ori, domnia-sa face ce face și-l pierde de douăzeci și nouă. O singură dată reușește să se agate de scara ultimului vagon, cu mare efort și stînd nesigur, într-un echilibru dubios: în acest *Pridvor oltenesc*: „Căzură toate păsările oarbe, căzură / răsucind aerul în pridvoarele noastre / și cîntece cioplînd în grădină. / În lemnul bătrîn clocote / pădurea și ochiuri de izvoare / aduse de tătă-n virful dălii, / cînd păsările toate căzură / oarbe de atîta lumină-n lemn”.

Laurențiu Ulici

Calendar

- 16.V.1864 — a murit Simion Bărnuțiu (n. 1804)
- 16.V.1926 — s-a născut Lucia Olteanu
- 16.V.1925 — s-a născut Savin Bratu
- 16.V.1930 — s-a născut Titus Popovici
- 16.V.1939 — s-a născut Constantin Cublesan
- 16.V.1944 — a murit Aurel Marin
- 17.V.1886 — s-a născut Emil Isac (m. 1954)
- 17.V.1895 — s-a născut Constantin D. Ionescu (m. 1956)
- 17.V.1901 — s-a născut Pompiliu Constantinescu (m. 1946)
- 17.V.1902 — s-a născut Elena Iordache (Streinu)
- 17.V.1939 — a murit Ion Moldoveanu (n. 1913)
- 18.V.1888 — s-a născut Eugeniu Speranția (m. 1972)
- 18/30.V.1896 — s-a născut Const. Nărlu (m. 1956)
- 18.V.1911 — a murit Ion Adam (n. 1875)
- 18.V.1920 — s-a născut Geo Dumitrescu
- 18.V.1921 — s-a născut George Nestor
- 18.V.1921 — s-a născut Horia Pănaiteanu
- 19.V.1883 — s-a născut H. Bonciu (m. 1950)
- 19.V.1899 — s-a născut Lothar Radăceanu (m. 1955)
- 21.V.1855 — s-a născut Constantin Dobrogeanu-Gherea (m. 1920)
- 21.V.1880 — s-a născut Tudor Arghezi (m. 1967)
- 21.V.1924 — s-a născut D. Florea Rariște
- 21.V.1933 — s-a născut Horia Ziliereu
- 21.V.1939 — a apărut, la Cluj, pînă la 1.IX.1940, revista „Țară nouă”.
- 21.V.1964 — a murit Tudor Vianu (n. 1897)
- 22.V.1816 — s-a născut Andrei Mureșanu (m. 1863)
- 22.V.1822 — s-a născut George Sion (m. 1892)
- 22.V.1906 — s-a născut Profira Sadoveanu
- 22.V.1908 — s-a născut I.C. Chițimia

Corneliu Leu

DOBRO

MAREA. Marea cea mare, Marea primitoare — euxinos — cum au simțit nevoia să o răsfete încă din antichitate oamenii acestor locuri.

Și Dunărea, bătrînul fluviu al continentului nostru, ajuns aici la noi puternic și vast, apt să se compare cu largurile.

Între ele, între aceste două familii de ape care ne binecuvîntează țara, se află pămîntul Dobrogei.

Pămîntul cu vii al Dobrogei. Pămîntul cu soare și vii al Dobrogei spre care, din cele mai vechi timpuri, au venit corăbii cu amfore purtînd sigiliile marilor cetăți, pentru a mai păstra și astăzi ca o urmă binecuvîntată a lui Dionisos, rodul acestor vii, sublimat de acest soare și muncit de brațele unor autohtoni puternici, consolidați în existența lor de o credință semeată, alcătuită troinic din vitejie și probitate.

Ca dobrogean, trăindu-mi copilăria printre vestigiile lumii de demult în așa fel încît firescul prezenței lor cotidiene ștergea orice noțiune a timpului trecut, m-am simțit întotdeauna urmaș direct al acelor oameni care munceau aici: vile, creșteau turmele și-și îngrijeau stupii, trăgînd cu avuția lor corăbiile neguțătorilor din Egeea și Mediterana pe care mi-i închipuiam ca pe navigatorii puternici, descriși de legenda Argonauților. Imi era familiar, așa cum îți pot fi numai și numai locurile de baștină, regatul get al lui Dapix — cel pe care mi-l închipuiam ca pe un fel de bunic vinjos conducînd cete de păstori și cete de cultivatori de mei, de la Dunărea Cemavodei și Hirsovei pînă la malurile dantelate ale unui colț de mare pe care trona, albă, parcă pregătindu-se să lunece încet pe coloanele ce-i stăteau culcate la temelie, Histria.

Știam că, undeva, la nord, cam după Babadag, spre fascinantă Deltă, noi, suptii lui Dapix, ne întâlneam cu frații noștri din regatul lui Zyraxes, și, deseori, hoinăream spre sud cale de-o dimineață pînă unde întâlneam regatul celui de-al treilea rege get, al lui Roles, care ținea, de la vilele Ostrovului și pînă la lacul lung, ca o limbă de apă, al Mangaliei.

Pomeam, deci, de pe Valul lui Traian în țărîna căruia ne jucam toată ziua, baricadîndu-ne cu pietre cioplite sau găurite pe care le luam din zidurile costrelor, și plecam hoinari, că doar eram la noi acasă de mii de ani. Mii de ani care, prin veșnicia lor, nu ne-ngrozeau cituși de puțin, ci ne făceau să ne simțim fi-rești și aproape de toate veacurile. Plecam hoinari pînă la frații noștri ce-și purtau oile ca și noi pe cocoșele dealurilor de cretă, printre șuvițele înguste de vie chirchită ascunzînd brumate bobite negre, în regatul lui Roles unde, într-adevăr, ne atrăgea mirajul strămoșilor.

Pentru că, la Adam Clisi, cioplite în calcar dobrogean, vedeam portretele strămoșilor noștri, așa cum, pe peretele odăii din casa pîrintească, în sepie hirtiei fotografice, le vedeam pe cele ale bunicilor.

Pomînd de dimineață străbăteam în joacă drumul de pămînt ce șerpuia pe dealurile de la Peștera și Izvorul Mare și, cînd soarele era sus, la amiază, cîzînd numai bine pe piatra gălbuie în așa fel încît să o încingă, ajugeam lingă acele mari dreptunghiuri din care ne priveau strămoșii. Și le simțeam dogoarea blindă, mingiietoare, așa cum vine numai dintr-o vatră care este a neamului tău. Li pri-veam și noi pe ei, cu atenție, cercetîndu-le trăsăturile din piatra incinsă pe care leneveau șopirile și, apoi, printre ierburile care năpădeau cioplitura milenară, prindeam broaște țestoase, acele frumoase broaște țestoase de cîmp, cu solzii filigranați în kaki și galben de os, care, trăind sute de ani, puteau să fi stat și în palmele puternice ale strămoșilor rămași în marile portrete din grele lespezi de piatră înalte cît noi.

Spre seară, ne întorceam acasă cu chipurile lor calcaroase fixate bine pe retină, cu dogoarea pietrii lor incinse și-nîndu-ne cît o mîngiere. Ne întorceam voioși și răsfățați, venind ca de la bunicii duiși și, în locul bocceluței cu plăcinte dulci, aduceam în suflet alt dar, sa-

tisfăcîndu-ne la fel de mult plăcerea de copii: chipurile lor de luptători, imaginea armelor pe care le țineau ei în mină, a scuturilor, platoșelor, coifurilor și carelor lor de luptă. Și ne uitam la blinzii bunici din domestice poze sepie înșirate pe pereții odăii, preferîndu-le numai pe acelea care, cu mina la centură, îi arătau militari.

Dar ceikaltî, din piatră, cu părul tuns și săbii scurte, sau purtînd căciuli de tarabostes și steaguri cu vuitoare gură de lup, care ne mingiiaseră cu dogoarea lespezilor incinse, parcă ne erau mai aproape.

Mai tirziu, cînd am învățat că lespezile acelea înalte cît noi se numeau metope și fuseseră așezate acolo în număr de 54 intru comemorarea victoriei bătăliei Traian, pe care-l pomeneam la plugușoare, mai tirziu, deci, cînd am început a citi istoria, mi-am dat seama că trofeul de la Adam Clisi era, într-adevăr, galeria de portrete a strămoșilor noștri și că Dobrogea este acel perete al României pe care noi, așa cum foarte puține națiuni din lume au avut șansa, ne-am moștenit portretele de familie încă de la întemeietorii ei. Perete de răsărit al casei noastre troinice de la Carpați și Dunăre, pe care ne stau așezate, precum larîi și penaii de odinioară, chipurile sfinte ale celor care ne-au întemeiat.

Și, mai tirziu, mult mai tirziu, cînd am început a circula prin lume, mi-am dat seama cît de fericit popor sîntem cu genealogia noastră. Pentru că, dacă grecilor le-a rămas drept semn de început cîntarea Odiseii, dacă francezilor le-a rămas scriptura lui *De bello gallico*, dacă altora le-a rămas folclorul cu poetica lui incertitudine, sau înscrierea existenței în documentele altora, nouă soarta ne-a dat un certificat de naștere așezat chiar pe locul unde ne-am născut. Iar dacă asemenea certificate binecuvîntează istoria mai multor națiuni, nu știu a mai fi vreuna să-și poată privi pe ele chipul părinților care i-au întemeiat pe acele locuri. În afară, bineînțeles, de poporul american care, formîndu-se în alte timpuri, păstrează din epocă chipurile întemeietorilor.

Din epocă, din epoca începuturilor și nu imparate mai tirziu, Dobrogea păstrează chipurile impactului Daco-Roman. Ea este, deci, în certificatul de naștere a noastră, pe care îl reprezintă însăși harta teritoriului României, acel loc deosebit unde sînt înscrise, cu arta specifică epocii, chipurile părinților. Chipurile lor dure, incrincate în bătălie, chipurile tragice, de sclavi luați în luptă și înălțuți, chipurile bucolice de păstori mingiîndu-și caprele, chipurile de războinici etalîndu-și armele, scuturile, coifurile și carele lor de luptă... Ne fascinau copilăria, și, încercînd cît ele, monumentul acela straniu de deasupra lor, a cărui reconstituire dă atît de mult de gîndit: are și platoșă, și scut, și chivără, și cu toate astea, nu îmbracă un om, un luptător, ci rămîne fără figură, ca un simbol. Ca un simbol al civilizației romane venită aici, spre nașterea noastră. Tirziu de tot, peste mai bine de un mileniu, impresionați de prezența sa hotărîtă și nestrămutată, turcii trecători pe aici, în coada șuvoiului de popoare ale Asiei, i-au spus *Adam Clisi*. Ni-ai nu putea să fie exprimat mai bine, într-o altă morfologie, rezonanța sacră a latinescului *Tropaeum Traiani*. Pentru că „Adam Clisi” înseamnă în poetica labilitate caracteristică limbilor orientale „dealul omului”; omului cu O mare; deci, înălțimea pe care el s-a ridicat și, într-un anume fel — civilizația.

Aici, pe acest deal dobrogean, mărețul monument intruchipa într-adevăr civilizația cu care imperiul lui Ulpus sfida depărtările nordului.

Cetate-monument, monument și cetate, *Tropaeum Traiani* străjuia vînturile dinspre miazănoapte vorbind lumii de dincolo despre superbe înfăptuiri cu care Roma se înscriseră în istoria omenirii.

E unul dintre cele mai mari și mai impresionante monumente romane, ca dovadă că, la anul 102, împăratul s-a lovit puternic de acea coaliție făcută de Decebal cu Dacii din nord, cu burii germanici și cu sarmații.

Victoria de la anul 102 a acelor „fortissimorum virorum qui pugnautes pro re-

baladă pămînt

publica morte ocuberunt” — cum cîns-tește amintirea eroilor înscrisă de pe altar, nu a fost deloc ușoară; iar acest prim picior roman așezat în lumea daco-getică se cerea consolidat temeinic.

Și a fost, rămînînd peste veacuri, pînă astăzi, piatră de temelie a începuturilor noastre. Măreață piatră de temelie la modul cît se poate de propriu.

Aici, în pămîntul Dobrogei. Ca și podul lui Apolodor, dincolo, la marginea de apus, exact pe aceeași paralelă. Precum doi stilpi de casă așezați pe linia trasată de firul zidarului.

În urma lui, rapid, Dobrogea devine romană amestecînd, după tradiția imperiului, ostașii legionilor cu populația autohtonă. Și, peste Valul lui Traian care se-ntinde între două așezări cu vechi nume grecești: Tomis și Axiopolis, castele și picusurile încep a înainta triumfător spre nord: Capidava, Ulmetum, Ildia, Troes-mius, pentru a se desfășura în evantai pe toată Dunărea de jos în întoarcerea de nouăzeci de grade pe care ea o face spre mare: Arcubium, Noviodunum, Aegissus, Salsovia, Halmyris, ca și aceea plină de semnificația impactului sorgintei noastre daco-romane pe aceste pămînturi: *Dinogeția*, aflată pe dealurile Măcinului și cuprînzînd, în rezonanța limbii cuceritorilor, însuși numele strămoșilor localnici.

Asemenea denumiri arătînd textura autohtonă pe care s-a așezat trainica civilizație a epocii, împingînd valul de pămînt și așezarea geto-romană departe peste Deltă, în pămînturile de asemenea bogate-n vii, de la Aliobrix, Harpis și Tiras și determinînd pe întregul spațiu nașterea noului popor, au rămas redate lui, în decursul mileniului tulbure a trecerii popoarelor migratoare.

În jurul lor, ei și-au făcut satele în care au rezistat mai ușor invaziei, păstrînd însă practicile vieții provinciale romane după cum spune Paulus Orosius: „Se află ro-

mani care voiesc să trăiască săraci dar liberi între barbari, decît să susțină între romani greutatea dărilor”.

„Barbarii” erau Goții, Hunii, Gepizii și Avarii care încep să vină de pe la anul 375 în dioceza episcopului Vetracion din Tomis care, la anul 368, cuprîndea toată Scitia minor. E vorba de acea episcopie puternică a populației daco-romane de aici care, în secolul al cincilea, ridica frumoasa biserică cu trei nave din Tomis, unde, pe la anul 550, slujea episcopul Valentinian, cel a cărui corespondență în limba latină cu papa Vergilius o găsim în arhivele Vaticanului. Era anul cînd, iarna spre 551, poposea aici al doilea val de popoare migratoare: Slavii, Trigurii și Bulgarii în drumul lor către Moesia și Grecia. Trecători pe aici, ei au adăstat totuși, desigur cu emoție, pe lingă însemnele de mare civilizație militară, edilitară și artistică sub care se născuse poporul pe care Mircea avea să-l păstorească — baci bătrîn și viteaz — de la cetățile Amlașului și Făgărașului, și pînă la marea cea mare...

VESTIGIILE semețe ale unei istorii milenare veghează culturile ce-mbracă astăzi Dobrogea și al căror nesfîrșit îl admirî parcă mai mult aici, pe spațiile mari dintre dealurile larg desfășurate. E peisajul stenic al unei agriculturi intensive, dezvoltată într-o dinamică uimitoare, cucerind teritoriul cu bogăția ei dirijată prin strategia dărnă a marilor recolte, a mecanizării la maximum, a selecționării soiurilor pentru a găsi acel coeficient superb al raportului dintre pămînt și plantă, care se concretizează în bogăția recoltei.

Poezia peisajului Dobrogei este de nedespărțit astăzi de bogăția unei agriculturi practicate cu inteligență, și tot ceea ce vezi pe terenurile ei întinse pe vaste pante nu e cu nimic mai puțin frumos și

G E A

Histria (sec. IV e.n.)

ui meu natal

puțin impresionant decât îndrăzneala
tectonică de mare civilizație a litora-
ui. Pentru că Dobrogea este astăzi, în
amblul ei, pământul marilor prefaceri
ialiste care au loc alături de vestigiile
cărora prezență ne tulbură și ne dau, în
blăși timp, atita certitudine. Certitudi-
a existenței noastre milenare pe aceste
luri de adâncă transformare a ultimelor
zenii.

ată Medgidia, oraș de mijloc, aflat pe
ul castrului ce marca jumătatea drumu-
dintre Tropaeum Traiani și celălalt
nt de mare civilizație al Dobrogei an-
Histria.

Medgidia copilăriei mele. Medgidia ani-
dintre cele două războaie parcă mai
tra urmele unui mileniu și ceva de mi-
ții și ocupații trecătoare. Pentru că nu
ea nimic peren. Era un oraș din chirpici
polantă, născut din pământ și hărăzit
e forțe, pesemne, cindva, în stratu-
e dealurilor care fuseseră săpate spre
se face chirpicii.

S-a format o civilizație sau, mai bine
o anticivilizație a lutului care se
ică, se modelează, iar apoi se poate
ai sau prăfui din nou.

Si lată că, în Medgidia, într-o estetică
mare rafinament, au apărut tot felul
sculpturi, opere de artă plastică ale
or artiști consacrați, innobilind cu pre-
ia lor la tot pasul peisajul. Ca densi-
e de operă sculpturală integrată în ur-
mistică pe kilometru pătrat, orașul acesta
e centrul Dobrogei cred că deține astăzi
muloc și nu numai pe țară. Explicația?
noștri au făcut din Medgidia orașul
mentului — producător de mari cantități
cimenterie țării. Iar acest ciment, livrat
Medgidia, material de construcție în
ii săi clasici, a căpătat sub schelele
ntierelor calitatea nouă de construcție
ialistă. Și, tot el, a schimbat chipul
șelului care îl produce, conferindu-i o
nitectură modernă.

Anul acesta, în întrecerea între orașe,
Medgidia a fost premiată. Primarul, căruia
i s-a înminat diploma, nu este un localnic.
Dar, venind dintr-un nord îndepărtat de
țară, acest bucovinean este de douăzeci
și cinci de ani activist aici, punind umă-
rul la ridicarea și înfrumusețarea orașului,
la transformarea lui dintr-un tîrg prăfos,
într-o adevărată stațiune de odihnă.

Da, acesta este sentimentul astăzi, cînd
descinzi în locul care produce ciment și
produce utilaje moderne pentru moderna
agricultură ce se dezvoltă în juru-i. O viață
civilizată comparabilă cu viața oricărui
oraș al țării, cu cetățeni demni, conștienți
de rostul lor de producători de bunuri ma-
teriale care, aici, la Medgidia, înseamnă
ciment pentru construcțiile noi și mașini
pentru agricultura noastră.

Este o dialectică ce-și dezvoltă echili-
brele cu armonie în orașul care, pe mă-
sură ce produce mai mult, capătă chip
mai tihnît, mai frumos, mai echilibrat, în-
tr-o urbanistică specifică anilor noștri,
conceptului de estetic funcțional la care
au ajuns așezările țării.

ESTE civilizația nouă, a anilor
noștri, care se așează atît de
armonios alături de impresi-
onantele urme de la His-
tria antică.

Histria superbilor însemne
pe care civilizația greacă de acum două
milenii și jumătate le-a răspîndit, dinami-
că, prin meșterii ei și prin negustorii ei,
pe tot întinsul Dobrogei.

Între zidurile ei se consemnează un fe-
nomen deosebit, o captivantă poveste mi-
lenară din istoria civilizațiilor.

Cu două mii de ani înaintea erei noas-
tre, de aici, de pe pământul de la Dunăre
au pornit Ionienii — primii greci care s-au
instalat în Hellada. Erau un popor încă
barbar, care s-a cizelat preluînd virtuțile

marilor civilizații ale Orientului apropiat
și ale Egiptului, ce-și găsiseră teren de
osmoză în peninsula și insulele pe care ei
le ocupau. Vreme de un mileniu și jumă-
tate, civilizația greacă s-a desăvîrșit pînă
la clasică ei perfecțiune și s-a extins în
colonii care la rîndul lor s-au multiplicat
în alte colonii, cucerind astfel lumea an-
tichității.

Așadar, milesienii care veneau aici a-
cum două mii șase sute douăzeci și trei
de ani, și fondau cetatea Histriei în apro-
pierea vărsării Dunării, erau urmașii cize-
lați, rasați, civilizați ai ionienilor care mi-
graseră din aceste meleaguri cu patru mii
de ani în urmă. Deci, cei care au venit
din sud și-au construit cetățile antice de
pe malul Pontului Euxin, aveau tot dreptul
și chiar datoria s-o facă: pentru că de
aici porniseră, aici erau pămînturile lor de
baștină. Ei și-au amestecat apoi obiceiuri-
le și singele cu populația autohtonă,
pentru care Dunărea nu era un hotar, ci o
punte, o legătură mai strînsă și mai
directă decît drumul de pămînt. Iar ocu-
pația romană i-a consolidat calitatea de
liant. Astfel, cînd pe tulpina ei trainică s-a
deschis sub soarele acestui pămînt floarea
poporului nostru, petala ei de aici s-a che-
mat, ca-n versul lui Alecsandri: „Dobro-
gean scîldat în soare / Și în marea miș-
cătoare”.

PRIVIND HISTRIA care ni se
arată și astăzi superbă între
bătrînul golf și pămîntul Do-
brogei pe tumulii milenari ai
căruia se întind modernele
plantații, ne gîndim la mo-
dul cum acest pămînt care păstrează ur-
mele unora dintre cele mai vechi culturi
preistorice și-a determinat singur evolu-
ția: a crescut în matca sa societățile
omenești; apoi, așa cum ai trimite copiii
la școală, și-a trimis locuitorii în creu-
zetul din sud al marilor civilizații. Și i-a
primit după un mileniu și jumătate îna-
poi, pentru a desăvîrși aici, în aceste
ziduri, ca și ale Tomisului, Callatisului,
Dionissopolisului, cele deprinse în străi-
nătăți.

Și toată această fascinantă poveste, de-
rulată vreme de două mii de ani, de la
care au trecut pînă acum încă două mii
de ani.

Astfel, cu asemenea povești care se țin
numai acolo unde strălucește nemurirea
apelor, ajungem în Tulcea de astăzi, și ea
odinioară așezare antică a Dobrogei —
cunoscutul castru de la ceatalurile brațe-
lor Dunării — Aegyssus.

Septentrion alb al Dobrogei, Tulcea te
obligă prin majestuoasa sa prezență mo-
dernă să nu te gîndești la altceva decît
la anii ei contemporani... să admiri și aici,
la Dunărea de jos, urbanistica dezvoltării
socialiste a orașelor țării și, cel mult, să
admiți colțurile vechi pe care le păstrează
orașul, doar ca un criteriu de comparație
cu ceea ce se construiește astăzi sau ca
un respect pentru ceea ce constituia altă-
dată pitorescul.

Pentru că, astăzi, în dinamica dezvoltă-
rii sale pe aceste dunărene coline, orașul
este flancat de industriile care, în trei cin-
cinale, i-au dublat populația și au făcut să
crească de patru ori cheltuielile social-cul-
turale. Deci, peisajul urbanistic modern
înseamnă pentru Tulcea de două ori mai
mulți locuitori și de patru ori mai multe
cheltuieli pentru înfrumusețarea vieții lor.

Orașul alb de pe ultima convulsie nord-
ică a munților Dobrogei a fost dintotdea-
una portul în care se string ambarcațiile
Deltei. Spun că „a fost dintotdeauna
un asemenea port” pentru că, păstrî-
du-și încă acest specific, Tulcea nu mai e
astăzi doar leagănul micilor ambarcațiuni
sportive și romantice ci, odată cu crește-
rea masivă a flotei noastre de pescuit, a
devenit port oceanic. Portul imenselor pes-
cadoare de pe toate meridianele lumii, al
vaselor frigorifice de transport — iar, odată
cu dezvoltarea industriei sale, a trebuit
să-și clădească dane și pentru marile mi-
neraliere construite ceva mai sus, la Ga-
lați.

Da, este Tulcea atît nodul de tradiție, cit
și nodul modern al acestor locuri, un cea-
tal de confluență a trei trăsături la fel de
caracteristice ca și cele trei brațe ale Du-
nării care formează Delta: peisajul miri-
fic al apelor, lumea dintotdeauna a na-
vigatilor și asaltul industriei moderne.

De aici încolo, intrăm în... Delta noastră
preacunoscută! O cunoaștem cu toții, îi
știm, poate pe dinafară atît legende, cit
și peisajul și, cu toate acestea, mirajul ei
se exercită în permanență asupra noastră.
Pentru că Delta noastră preacunoscută își
păstrează veșnic acel quantum de atracție
spre necunoscut pe care-l au întotdeauna
locurile care ne-au fascinat și unde dorim
să ne reîntoarcem.

Dar Delta nu mai înseamnă neapărat și
întotdeauna tihnă și liniște.

Ca orice însemnată cale de transport ea
este marcată în permanență de bastioa-
nele puternice ale navigației moderne.

Brăzdind cu înaltele lor prove opele cana-
lului Sulina, îndreptîndu-și siluetele impu-
nătoare spre porturile dintotdeauna ale
Dunării de jos — Galați și Brăila —, va-
poarele de mare tonaj făcînd parte în mod
firesc din peisajul Deltei, spun multe, foar-
te multe lucruri despre viața economică a
țării ce stăpînește această Deltă, despre
interesul lumii pentru ea și despre poziția
ei în sferile de interes ale vieții moderne.
Construite la noi sau pe alte meridiane
ale globului, purtînd pavilionul nostru sau
al celor mai diferite țări din lume, marile
nave ce parcurg miezul Deltei îi conferă
poziția certă de poartă modernă a unei
țări moderne, cu economia aflată într-o
amplă desfășurare.

Sub semnul ei, parcă te poți retrage
mai sigur pe ce vrei, în adîncurile de li-
niște și tihnă. Aici frumusețea tace ca flo-
rile deschizîndu-se sub lumina tăcută a soa-
relui și, sub zborul aripilor grele ale peli-
canilor, unde ce ascund năvoade se cla-
tină și ele în tăcere. Sus, pe cerul limpede,
zborul păsărilor mici este tăcut ca și cînd
l-am privi prin puternice obiective la mare
distanță.

Dar toată această liniște e zadarnică,
pentru că, la cine știe ce semnal electronic
al simțurilor lor ultratranzistorizate, greoi
și simpatici cum stau plutind, pelicanii se
contaminează ntr-o fracțiune de secundă
și-și iau zborul masiv cu o agilitate agre-
sivă, tulburînd toată liniștea pe care, cul-
mea, ei de fapt o caută!

Și își iau zborul deasupra celui mai
proaspăt, celui mai tînăr pămînt românesc.
Pentru că Delta este cea parte de teri-
toriu românesc ce s-a născut și se naște
sub ochii noștri. E darul pe care Dunărea,
după ce ne-a sacrificat o cetate din trupul
Dobrogei asfixiînd-o în mil, pe simbolul tra-
dițional al acestui sacrificiu ne-a con-
struit și ne construiește Delta — cea ale
cărei pămînturi și ape, pe măsură ce se
alcătuiesc și înaintează, simt prefacerile ci-
vilizatoriei ale întregii noastre societăți.
Este o concomitență care face ca cei că-
rora Dunărea le dăruiește acest întins să-i
dăruiască ei trăsăturile civilizației pe care
o construiesc. Splendidă osmoză între te-
ritoriul țării și cei care-l prefac creator.
Aici, în Deltă, încă înainte de a se sedi-
menta temeinic, pămînturile simt energia
înnoitoare a progresului românesc. Legă-
tura dintre efortul național și teritoriul țā-
rii dă identitatea românească unor pămî-
turi care încă se nasc.

Ajungem astfel la Sulina — ultimul port
al Dunării în curgerea ei sau, dimpotrivă,
primul port în contactul ei cu apele sărate
care constituie oceanul lumii.

Sulina, poarta de nord-est a Dunării și
a țării!

Sulina, orașul poveștilor stranii ca-n li-
teratura lui Dickens, amestecînd în ele mi-
tologia unui început dur de veac capita-
list, cu afaceri și lovituri negustorești, cu
caioace turcești și vapoare folosind mindre
invenția lui Stephenson — cu fete fru-
moase și haiduci ascunși în-deșișul Deltei,
cu uniforme cosmopolite și oameni de afa-
ceri înviorîndu-și capitalurile cu bogățiile
exploatare aici, la mult și îndelung rivni-
tele de către alții — guri românești ale
Dunării.

Sulina de astăzi nu mai are nimic
obscur. E un oraș al țării și o reprezentă
în esențial.

Pentru că Sulina cea de odinioară, cu
pitoreasca arhitectură a celor trei străzi,
cite se-ntindeau de-a dreapta și de-a stînga
masivului far, înfipt ca un deget solid
pe ultima porțiune de pămînt stabil, s-a
tot înnoit și își înnoiește pereții vechi de
lemn, cu zidurile marilor construcții. Clă-
dirile sint noi, corespunzînd nevoilor mo-
derne ale civilizației noastre, și numai at-
mosfera rămîne aceeași și aceea care păs-
trează tradițiile plăcute ale Sulinei dintot-
deauna. De fapt, este specificul în tot ce
construim astăzi: modernul și păstrarea a
ceea ce este frumos din tradiție.

Unul dintre sutele și sutele de orașele
ale țării, Sulina respectă și reprezintă a-
cest adevăr alături celui mai calm curs pe
care îl are Dunărea pe tot întinsul ei.

E largă și liniștită ca un lac mîngiat de
soare. E matură și calmă, cu datoria dru-
mului ei împlinită. Și, ca o mamă bună,
pare a-și odihni mai întii apele înainte
de-a le încredința zbuciumului veșnic al
mării.

Ajungînd la marea cea mare, drumul
Dunării s-a terminat. Viața ei, însă, nu.
Curgînd heraclidian, ea numai se tran-
sformă devenînd freamăt și temperament,
undă și val și, dăruînd tot ce-a cules din
izvoarele limpezi ale Europei nesfîrșitului
Okeanos, reprezentat aici, la gurile Dună-
rii, la hotarul țării noastre, prin Pontul
Euxin.

Pentru că, din această înfruntare, din în-
fruntarea calmului cu care Dunărea își
împinge apele, iar marea și le-cordează,
s-a format în decursul timpului acel loc de
vis care este teritoriul românesc al Deltei
Dunării.

În veșnicia ei, marea știe prea bine
aceasta.

ÎNSTRĂINAT

P RIMĂVARA timpurie umplea văzduhul de mireasma pământului reavăn. Covoare molatice alb-verzii, țesute din ghiociei firavi, împânzeau lunca. Pe dealuri, pîrîiașe iuți, spintecînd stratul subțire de zăpadă, susurau spre riul dezghețat. Dinspre pădurea pluteau adieri de redeșteptare a întregii naturi. Încă o iarnă grea trecuse. Răsufiam ușurați acum, ca scăpați de o imensă povară. Încetase înotatul anevoios prin troienele înalte, pentru a nu lipsi nici măcar o zi de la școală — singurul izvor de lumină în ceața înnegurată nechemă, irezistibil, asemenea unui miraj. Întrebarea care o preocupa întotdeauna pe mama: „oare azi ce vă mai dau de mincare?” n-avea să mai stăruie în casă ca o obsesie: urzicile și ștevia vor completa hrana noastră. În curînd, vacă — cea care ne crea iluzia unei nesecate surse de hrană — va fi scoasă la păscut, iar mersul desculț nu va mai fi atît de chinuitor.

Eram însă prea mulți cei care ne stringeam în jurul mesei rotunde și joase, așteptînd nerăbdători fiertura aburîndă! Castronul mare, de lut, așezat cu grijă de mama în mijlocul mesei, era golit cu repeziciune, cu linguri de lemn, care ni se păreau prea mici și neîncăpătoare, sorbeam grăbiți zeama care nu ne sătura niciodată.

Pentru cei nouă copii — unii mai mici, alții mai răsăriți — brațele tatei trudeau, fără răgaz, la sonde; mama se frîngea muncind pe cele câteva prăjini de pămînt pentru a nu ne lipsi niciodată de pe masă mămăliga caldă și invariabila ciorbă. Mai tirziu am înțeles că erau zile în care ei nu-i mai rămînea altceva decît boțul de mămăligă lăsat de noi pe masă. Alteori, poate, nici atît.

La paisprezece ani, și chiar mai devreme, frații mei plecaseră să-și câștige singuri fărima de piine; cei rămași acasă erau prea mici și neputincioși. În lupta inegală cu sărăcia, părinții căutau orice posibilitate de a ne smulge foamei. Adesea îi auzeam chibzuînd, îi vedeam frămîntîndu-se unde ar mai putea trimite pe vreunul dintre noi, copiii, să muncască. Nu o dată privirile se îndreptau spre mine — eram doar cel mai mare dintre toți; împlineam doi-sprezece ani!

Seara aceea de primăvară scâldea satul într-o lumină violet-roșatică, cobora tiptil, învăluind mai întii dealurile îndepărtate, apoi toată valea riului. Frigul — care se lăsa odată cu inserarea — și așteptarea tatei, prelungindu-se mai mult ca de obicei, ne strînseseră în casă, în jurul sobei. Mama mesteca cu greu mămăliga „cît un munte” — cum spunea adesea — gata să se reverse din cean. O lăsa cîteva clipe, apoi o mesteca din nou. Fiind ținută prea mult pe foc începuse să se rumenească — mirosul îmbietor de mămăligă coaptă pe fundul ceanului ne sporea și mai mult foamea. Prietenul și tovarășul nostru nedespărțit, un dulău negru-corb, era, ca de obicei, la postul său. În fiecare seară, în așteptarea tatei, se instala la răsărușul drumurilor din centrul satului. Cînd adulmeca apropierea lui, slobozea trei lătrături scurte: era semnalul că, în curînd, tata va fi acasă, iar masa trebuia pregătită. Nici vremea rea, nici oamenii nu-l puteau clinti din loc. Tot satul îi cunoștea misiunea. Numai un singur lucru îl supăra și ațîța: cînd i se spunea „țiganul”! Dacă ar fi îndrăznit careva să-i strige în față porecla, își ridica coama arătîndu-și

colții, pregătindu-se imediat de atac. Asta s-ar fi întîmplat cu fiecare dintre noi, deși îl crescuseră de mic, cunoscîndu-ne pe fiecare, fiind nelipsit de la jocurile noastre de copii.

Lătratul ciinelui întîrzie să se audă în seara aceea. Mama începuse să-și piardă răbdarea. Din cînd în cînd ieșea în pragul ușii, scrutînd întunericul. Milioanele de făclii ale nopții deveniseră din ce în ce mai strălucitoare și mai aproape de pămînt. Deodată glasul ciinelui — semnalul așteptat de noi — străbătu întunericul și liniștea. Venea tata! Așa cum făceam de fiecare dată, ca la o comandă, ne-am repezit în pragul ușii. Ne bucuram și noi și el, deopotrivă, chiar dacă era ostent și uneori plin de zloată sau promoroacă. Cînd ne vedea, chipul i se destindea brusc și un zîmbet îi îndulcea trăsăturile aspre. Îl ajutam să se dezbrace, scotocînd prin buzunare unde, cîteodată, găseam o pungă de bomboane ieftine, sau candel.

De astă dată o umbră de tristețe se așternuse pe chipul tatei. Părea că avea să ne spună ceva, un lucru care nu-i era pe plac. Era neliniștit. Noi ne zăgăzuiam în jurul lui neluînd în seamă zîmbetul fugărilor care se stînseseră pe dată. Ne așezăram toți în jurul mesei, pe scaunele scunde. Rotocoale aburînd se ridicau din mămăliga rumenită, abia răsturnată. Un timp nu se mai auzea decît plesăitul buzelor sorbind laptele cald, mîncarea de fiecare seară.

După cîteva înghițituri tata își lăsa lingura pe marginea castronului. Cred că niciodată nu se sătura; își amăgea doar foamea, lăsîndu-ne nouă, copiilor, cîteva linguri mai mult. Continuam să mîncăm. El părea că nu-și găsește locul. Tuși de cîteva ori, apoi dregîndu-și glasul:

— Ți-am găsit de lucru, mi se adresă, ocolîndu-mi privirea și răsucind încet, dintr-o bucată de ziar, o țigară. Ai să faci ucenicie la un patron, care are mașină. La Banu. Veii locui acolo și vei munci cît mai supus și ascultător. În schimb, stăpînul se va îngriji să te învețe să conduci mașina. Mîine, dimineață, o să mergi cu mine. Te așteaptă!

Nimeni nu spuse nimic. Am lăsat încet lingura pe masă. Foamea îmi pierise deodată. Ceilalți mă priveau curioși, apoi, indiferenți, își vedeau liniștiți de mîncat. Mama, cu spatele la noi, își căuta de lucru pe lingă sobă. Așadar, scăpau de o gură de hrănit!

Eram un copil bîcînisnic și întotdeauna nesățiat. Gîndul că voi pleca de acasă, că va trebui să muncesc la străini, mă cutremurase. Dar școala? Va trebui să renunț, să nu mai învăț niciodată? Voi rămîne pentru totdeauna un neștiutor, așa cum erau părinții mei!

Îl priveam îndelung pe tata. Dacă i-aș spune că vreau să învăț, că toate gîndurile mele senine erau legate numai de școală?! Să-i spun că nu vreau să plec de acasă, nu vreau să merg prin străini? Era însă atît de coplesit de ne-cazuri! În seara aceea, deși preocupat și trist, venise, poate, cu o palidă speranță în suflet. De ce să i-o distrug? Va trebui să plec a doua zi la stăpîn, oricît de greu mi-ar fi, să încerc a despovăra, cît de cît, părinții!

N OAPTEA mi s-a părut nesfîrșită. N-am putut dormi. Gînduri de tot felul mă zbuciumau. Zeci de întrebări la care nu puteam găsi răspunsuri îmi încolteau în minte: Cum va fi stăpînul, cum se va purta cu mine? Îmi va da de mîncare? Oare nu mă va bate?

Dis-de-dimineață, toropit de somn, mă strecur încet din pat, pentru a nu-i trezi pe ceilalți frați cu care dormeam laolaltă. Picioarele îmi erau amorțite iar trupul lipsit de putere. Pe prîspă înaltă a casei, pașii tatei și clipocitul apei aruncate pe față spărgeau liniștea adîncă a dimineții. Întunericul nu se destrămase încă. Ies afară și în răcoarea dimineții de primăvară îmi torn, în mîna făcută căuș, de cîteva ori apă, spălîndu-mă pe față. Răceala apei îmi alungă somnul și starea de slăbiciune, înviorîndu-mă.

Beau ceaiul, din floare de tei, mai mult fierbinte decît dulce și simt în trup o căldură binefăcătoare. Tata începe să dea semne de plecare. Mă pregătesc și eu. Sărut mîna mamei, care mă privește lung; ar vrea parcă să-mi spună ceva, un cuvînt cald de încurajare. Tace însă. Continuă să mă privească, îmi mîngîie creștetul capului. Ochii, deveniți deodată mai luminoși, îi joacă în lacrimi.

Tata deschide ușa. Am înțeles că trebuie să plecăm, că nu mai puteam rămîne nici o clipă. Era mohorît și îngîndurat, poate cu inima îndurerată ca și mine. Mama ne petrecu pînă la poartă, ștergîndu-și pe furiș, cu dosul palmei, ochii și obrazii. Întorc capul s-o mai privesc o dată. Înțelegîndu-i durerea simt, deodată, un nod în gît care-mi tăia răsufierea și gustul sărat al lacrimilor. Nu puteam să mă opresc, deși aș fi făcut-o numai ca s-o liniștesc. Lacrimile ei mă dureau întotdeauna cel mai mult! Lingă mine, tata era tăcut, mergînd cu pași mari și apăsați.

I NCALZIT de ceaiul fierbinte nu simțeam încă răceala dimineții brumate. Apoi picioarele goale prind a fi săgetate dureros de sute de ace ascuțite; frigul îmi pătrundea pînă-n creștet. Mergeam în spatele tatei. Picioarele călcău pe urmele lăsate de bocancii grei în mîzga drumului, gîndindu-mă că astfel voi simți mai puțin frigul. Trupul îmi era cuprins însă de tremur însoțit de un sughiț sîcîitor și sec. Voiam să-l opresc, ținîndu-mi răsufierea, dar nu reușeam. La prima fîntînă, a cărei găleată bondoacă se odihnea pe marginea de lemn, beau cîteva înghițituri de apă rece. Alerg apoi ca să-l ajung pe tata; era la fel de trist și parcă nici nu observa toată frămîntarea mea. De fapt, ce-ar fi putut să-mi spună atunci pentru a-mi încăzi inima și trupul? Era torturat de amărăciunea vieții pe care eram siliți să o ducem.

Mai tirziu, peste întinderea rece, un soare uriaș și roșu se arătă la orizont. Treptat, incendiînd cerul, se urcă grăbit peste dealuri; încălzea toată firea, destrămind bruma alburie și deasă. Pe cîmp luceau acum mii de diamante, agățate de firicelele firave de iarbă. Picioarele începeau să mi se dezmorească.

Ne apropiam de orașul în care locuia cel care avea să-mi fie stăpîn. Bărba, maxilarele și dinții porniră într-un joc al fricii de necunoscut. Mina puternică a tatei se lăsa, ocrotitoare, pe umărul meu. Nu-mi spuse nimic, dar înțelegeam că era un gest de îmbărbătare. Abia atunci lacrimile, pe care cu greu le stăvilisem de la plecare, porniră în șiroaie calde, scaldîndu-mi obrazii.

Acasă nu fusesem deprinși cu răsfaș și prea multe alintări. Părinții nu aveau nici timp pentru aceasta, iar viața grea le înăsprea pînă și inima. Dragostea pentru noi, copiii, era simplă și

se manifesta prin sacrificiile mari pe care le făceau pentru a ne smulge foamei și mizeriei. Păcat însă că acest lucru l-am înțeles așa de tirziu! Cînd ne dăruiau un cuvînt mai blînd, un zîmbet plin de duioșie, sau o mîngîiere fugăre, o făceau cu rezervă și oarecare sfîșoșenie.

De astă-dată tata îmi oferea o puternică dovadă a dragostei sale, necunoscută de mine pînă atunci. Era mîngîierea de părinte, obligat a-și lăsa, cu durere, copilul, la vîrsta atît de fragedă, să încerce a trăi pe picioarele sale. După ani și ani, cînd în inima mea nu mai rămăsese decît imaginea îndepărtată a tatei, cînd viața îmi rezervase destule impasuri, aș fi dat orice să simt pe umăr gestul acela simplu și atît de sincer de dragoste și încurajare!

Străbăteam mai departe dealuri împădurite cu stejari și fag, pe creștele cărora frunze uscate, uitate de toamnă, foșneau ușor, însoțindu-ne drumul. Cîte un petec răzleț de zăpadă amîntea de iarnă abia plecată. Soarele se înălțase mult. Era cald. Un fluture grăbit să anticipeze alaiul primăverii, ca un sol trimis anume, își legăna aripile-i galben-roșcate. În aer pluteau miresme proaspete însoțite de bîzîitul gîzelor. Primăvara venea cu adevărat! Sufletul meu nu se putea bucura însă de sosirea ei; era îndurerat la gîndul că fusesem trimis de acasă fără a ști ce soartă mi se hărăzea.

Ajungem într-o colonie a unei societăți petroliere. Casele se succedau privirilor noastre, unele mari, cu etaje, altele mai mici. Pe geamuri primăvara picura stropi de lumină, înveselindu-le. Priveam stînjinit, în dreapta și în stînga, întrebîndu-mă unde se va opri tata, în care casă îmi va fi dat să rămîn. Picioarele îmi erau roșii-vinete, obosela se făcea simțită, iar foamea, amețită doar de ceaiul gol, îmi dădea tîrcoale. Mina mea firavă o căuta pe cea aspră și mare a tatei. Mă agățam de el, încercînd, în ultima clipă, a mai găsi o salvare. Cu privirea iscodeam fiecare mișcare a feței sale, a ochilor. Poate în această clipă se va răzgîndi! Și el regretă că m-a adus! Nu mai vrea să mă lase prin străini și vom face cale întoarsă!

Tata îmi reține mîna, uitîndu-se o clipă la mine. Un zîmbet amar, deprimat, îi trecu peste chipul îmbătrînit înainte de vreme. Dădu ușor din cap, dar nu scoase nici un cuvînt. Îi tîlmăcesc cu ușurință și zîmbetul și gîndurile... „Nu este nici o scăpare băiete, trebuie! Vezi cît de nevoiași și neajutorați sintem!” Ne oprim în fața unei porți din lemn pe care o tăbliță avertiza: „Cîine rău”. Tata sună. Scriștînd prelung poarta se deschise. Un bărbat întredouă vîrste, nu prea înalt, îndesat și negricios, a cărei față era dominată de o mustață stufoasă, ne întîmpină. Mesteca ceva, clefăind continuu din făclile-i proeminente. Un aer sfidător îi flutura pe chipul îmbuibat, lipsit de grijă. Îl cercetai lung cu privirea. El mă măsură, iscoditor, din cap pînă-n picioare, cu o mină de geambaș.

În curte, un camion staționa lîngă șopron. Pentru o clipă inima mi se încălzi, gîndindu-mă că voi învăța să fac ceva, că voi putea munci. Pentru aceasta voi suporta și despărțirea atît de grea de cei de acasă și viața printr străini.

L — AI ADUS, nea Ioane? răsună glasul rigid al viitorului stăpîn. Apoi mi se adresă cu o voce pe care ar fi vrut-o mai blîndă:

— Haide, băiete. La mine ai s-o duci bine. Am să-ți fac o pereche de opinci de cauciuc, că-i încă destul de frig pentru a merge desculț. Îți va spune stăpîna ce vei avea de făcut în fiecare zi!

Tata mă îmbrățișă, stingaci, apoi mă sărută pe frunte. O făcea pentru prima oară.

— Să fii cuminte și să ascuți, că totu-i spre binele tău. O să trec să te mai văd. Gîndește-te că maică-ta s-ar amări, ducîndu-i vești proaste!

Se îndepărtă repede pentru a nu prelungi clipa deopotrivă de grea pentru amîndoi. Ochii îl urmăreau încetoși. Dacă aș alerga după el? Aș putea să fug, încă n-am intrat pe mîna stăpînului! Dacă l-aș striga măcar, să se întoarcă, să-mi spună ceva, orice? Nu, n-aș putea-o face! Îl las să plece. Scăpase doar de hrănit o gură din cele multe care rămăseseră acasă, iar eu trebuia să-i ajut după puterile mele. Și apoi meserie nu se putea învăța altfel!

Gîndurile îmi fuseseră intrerupte. Stăpînul mă împinse în curte, zăvorînd poarta, spunîndu-mi să-l urmez.

În pragul uşii ne aştepta o femeie cu părul negru şi faţa albă, cu pieptul mare, imorăcată într-o rochie de culoare închisă. Era stăpîna. Fusesse frumoasă, dar chipu-i trăda multă suferinţă; părea înfricoşată şi supusă la vederea stăpînului.

— Săru'mîna, îi spun privind-o atent. Zîmbetul pe care-l aşteptam, răspunzîndu-mi, nu se ivi însă.

— Mîneaţa, băiete ! Vino cu mine să-ţi spun ce vei avea de făcut de azi înainte. Vei începe lucrul mai tîrziu, dar de mine, dis-de-dimineaţă !

Îmi arată camera în care voi locui — bucătăria, plină de vase murdare, mirosînd a mîncare arsă şi a muşegai. Alături, camera cîinelui-lup. Apoi grajdurile care trebuiau curăţate, vitele pe care le voi îngriji, coteţele de păsări, porci şi iepuri de casă. Înainte de toate îmi porunci să încep cu măturarea curţii, arătîndu-mi o mătură mare şi grea din crengi uscate rezemată de gard. După aceea plecă. Nimeni nu mă întrebă însă dacă mîncasem sau nu.

Am muncit mult, fără răgaz. Cînd credeam că pentru ziua aceea munca se terminase, glasul poruncitor al stăpînei mă chemă, arătîndu-mi pădurea pe care o străbătusem cu tata, la sosire; de acolo urma să culeg frunze uscate, de fag şi stejar, pentru hrana şi aşternutul vitelor.

Ochii începură să mi se împăienjenescă de foame; mă stăpînea un fel de leşin. Mi-era teamă să nu cad. Trebuia să rezist, să fiu ascultător şi supus, aşa cum îmi spusese tata. Am ieşit din curte, îndreptîndu-mă, cu paşi greoi, spre pădure. La marginea acesteia alegeam copacii mai mici, plini de frunze. Uscăturile îmi zgîriau faţa, mîinile. Am umplut sacul, aducîndu-l cînd în spate cînd tîrîş. Primesc aşternutul vitelor, dar un singur sac n-a fost de ajuns. De cîteva ori fac drumul pînă la pădure şi înapoi; tot de atîtea ori, sacul era pentru mine o adevărată povară. Din depărtări o înserare albastră şi pură pregătea călătoria nopţii argintate. Eram frînt de oboseală, iar foamea devenise necruţătoare.

Stăpîna mă chemă, într-un tîrziu, în bucătărie. Un pat de fier avea să-mi odihnească trupul trudit, după ce stăpînii nu vor mai avea nevoie de mine.

Supa searbădă şi rece şi bucată de bojoc fier, într-un castron metalic, era prima mîncare pe care mi-o ofereau străinii aceia. Împărteam, cu amărăciune, aceeaşi mîncare cu ciinele lor. Animalul, singura fiinţă cu care mă împrietenisem din prima clipă, mîncă la com, jos, la picioarele mele.

— Se vede că-ai venit aici cu gînduri bune, băiete, îmi spuse stăpînul, descărîndu-şi pentru o clipă fruntea. Ciinele nu te-a lătrat deloc şi s-a împrietenit uşor cu tine. Asta însă nu te va scuti de muncă şi de cinste, s-o ştii !

Am mîncat, în pripă, totul. Apoi stăpîna îmi aruncă o pernă cu faţa vîrgată şi un pled. Închise uşa bucătăriei şi plecă. Răsuflam uşurat că, în sfîrşit, rămîneau doar cu gîndurile mele !

Un plin năvalnic mă podidi deîndată. Lacrimile izvorau tumultuos, fără voia mea. Mă cuprinsese o stare de surscitare şi plîngeam în hohote. Îmi aminteam de casa în care mă născusem, săracăcioasă, dar primitoare, care adăpostea pe cei dragi. Nu puteam suporta nicidecum lipsa lor. Ce căutam eu aici şi ce voi face dacă nici o zi n-am putut-o suporta ? La fel de grele vor fi toate cele care vor urma ? Mă voi obişnui vreodată ?

Suspînînd, spăl vasele, rînduindu-le, aşa cum îmi ceruse stăpîna. Mă întind apoi pe pat. Atît de mult voiam să dorm, să uit pentru un timp unde mă aflu. Somnul însă nu mă prindea deloc. Mă simţeam atît de singur ! Îmi era teamă de casa necunoscută, de oamenii aceia care cred că nici nu ştiau să zîmbească ! Stăteam ghemuit într-un colţ al patului şi mi se părea că noaptea nu se va mai sfîrşi vreodată. Ivirea zorilor mă găsi în picioare, rezemat de colţul sobei. Ies din casă, încetîşor, şi-mi încep munca, aşa cum mi se ceruse în ajun. Pe coridorul ce ducea spre o magazie, chipul mi se răsfrîngea într-un ciob de oglindă : eram palid, cu ochii roşii şi umflaţi de nesomn şi plîns...

Au trecut trei săptămîni. Tot ceea ce făceam, acolo, la stăpîni, era istovitor, peste puterile mele. Oboseala mă chinuia, iar spre ora prînzului eram întotdeauna epuizat. Mîncarea era aceeaşi

Ilustraţie de Tatiana Apanideanu

în fiecare zi, doar seara primeam în plus o bucată de ficat fier. Uneori, dincolo de gardul înalt, auzeam copiii rîzînd veseli, jucîndu-se în soarele primăverii. Ce n-aş fi dat să fiu şi eu ca ei ! Aşteptam. Aşteptam să vină ziua în care stăpînul va începe să mă înveţe meseria promisă. Zilele se scurgeau însă egale în amărăciune şi fără pic de speranţă. Aşteptarea devenise de nesuportat.

Timid, îndrăznesc să întreb stăpîna ce gînduri au cu mine, cînd voi începe să merg cu stăpînul pe maşină.

— Ai răbdare, ţîncule, meseria asta nu se poate învăţa acum, la anii tăi ! Va trebui să mai creşti ! Tu vezi-ţi de treburile tale, că de rest se va îngriji stăpînul. Asta se va întîmpla cînd va hotărî el. Să nu care cumva să-l întreb, că-l superi ! Şi-apoi meseria, s-o ştii şi tu, se fură, nu se-nvaţă !

Răspunsul stăpînei mă întristă peste măsură. Seara am refuzat mîncarea, deşi foamea mă rodea fără milă, iar trupul îmi era sleit de puteri. Trebuia să iau o hotărîre, doar n-aveam să rămîn acolo ani de zile !

Noaptea am vegheat din nou, plîngînd şi blestemînd, cu glas tare, soarta nemiloasă şi ziua în care venisem pe lume. Chemasem ciinele în bucătărie. Simţeam nevoia unui tovarăş, căruia să mă destăinui şi care să-mi înţeleagă suferinţa. Bietul animal mă privea clipînd din ochi, aplecîndu-şi cînd în dreapta, cînd în stînga capul, ciulindu-şi uneori îngrijorat urechile-i ascuţite.

Deci şi eu şi tata fuseserăm minţi ! Nu voi învăţa nici o meserie. Stăpînii îmbuibăţi şi fără suflet ar fi vrut să-i slugăresc pe mîncare şi o pereche de opinci, pe care, de altfel, nici nu le văzusem. Nu ! Nu mai voiam să rămîn ! Trebuia să fac ceva ! Voi fugi ! Mă auzeam vorbind cu glas tare : „Mă voi întoarce acasă, acasă, acasă !”.

Ca în fiecare seară, gîndurile-mi zburară la părinţii şi fraţii mai mici. Îmi era dor de fiertura caldă, făcută de mama, de mămăliga bună, care se revărsa fierbinte din ceaun, de jocurile de copii, de aşteptarea tatei în prag, atunci cînd venea de la muncă !...

De astă-dată durerea era mai sfîşietoare pentru că cel la care fusesem adus m-a minţit — nici vorbă nu putea fi de învăţarea unei meserii. Lacrimile şiroiau de faţa mea, făcîndu-mă să mă simţeam rădăcină sub bărbie.

Ciinele parcă-mi înţelegea zbuciumul. Se apropie de mine, lingîndu-mi mîinile sărate cu care-mi ştergeam ochii. Nu mai eram singur ! Cineva, apropiat şi bun, mă mîngîia, mă înţelegea ! Cine poate spune că aceste animale sînt lipsite de duioşie ? Era tot ceea ce am simţit atunci în gestul lui de animal necuvîntător ! Îmi alina, aşa cum putea, suferinţa ! Spre dimineaţă, pentru a nu se afla că-l ţinusem la mine, am dat drumul cîinelui; el trebuia să stea noaptea de veghe, în curte, păzînd avutul stăpînului. Zgomotul motorului maşinii sparse liniştea dimineţii. Stăpînul pleca înainte de ivirea zorilor. Alerg la

geam pentru a mă convinge. Mă simţeam înviorat. Gîndul că voi scăpa, că voi merge din nou acasă, îmi dădea puteri sporite.

Ies din bucătărie cu băgare de seamă, pentru a nu fi auzit. Ciinele mă urmă pînă la poartă. Îl mîngîi iute pe cap, cu părere de rău că-l părăseam. Închid, cu grijă, poarta în urma mea; şi cîinelui îi era greu în casa aceea, simţindu-se stingherit. În mine găsise un prieten pe care acum îl pierdea pentru totdeauna. Pentru că stăpînii îi asigurau un adăpost şi hrana nu-l era de ajuns nici măcar lui, un biet animal !

De partea cealaltă a porţii se auzea un scheunat continuu, plîngăreţ; labele puternice cînd se propteau de poartă, cînd o zgîriau cu febrilitate. Ar fi vrut şi el să evadeze ! O clipă rămăsesem pe gînduri. Îmi era milă, dar nu mă puteam întoarce. Învingîndu-mi slăbiciunea încep să fug cît mă ţineau picioarele, pentru a intra în pădure, fără a fi văzut de cineva.

AM AJUNS la marginea pădurii. Gîffiam din greu. Strigătele disperate ale stăpînei, care se trezise între timp, se auzeau fragmentat şi slab; nu mai aveam ecou pentru mine ! Eram liber ! Îmi întorc capul pentru o clipă. Arunc spre colonie o privire plină de ură şi blestem cu glas tare pe cei care m-au umilit şi minţit.

Într-un suflet alerg pînă la staţia de pompe unde lucra tata. Mă împin în ingrijorat, în pragul barăcii, ştergîndu-şi mîinile cu un ghemotoc de bumbac. Îi povestesc totul, repede, plîngînd, abia trăgîndu-mi sufletul. Tata înţelese lesne totul. Se încruntă pentru o clipă, apoi îmi zise cu blîndeţe :

— Lasă, ne-om descurca noi ; om face cum om putea şi-om trăi aşa cum trăiesc atîţia ca noi ! Credeam că-i om de cuvînt Banu !

O maşină se apropie în grabă. Fostul stăpîn opri brusc, aproape de noi, coborînd încruntat şi sfidător spre mine :

— Ce-l ţîncule, te-l spetit de muncă, ai fugit, hai ? Îmi zise, ignorîndu-l pe tata.

— Lasă-l, dom'le Banu, în pace, nu mai vrea băiatul să stea la d-ta !

— Nu mai vrea ? Da ce-i după cum vrea el ? Ce fel de părinte eşti ? Te laşi dus de nas de un ţînc plîngăreţ ca el ?

— Nu-i vorba de asta, da'eu nu m-am înţeles cu d-ta să ţi-l las să te slugărească. Mi-ai promis să-l înveţi să facă ceva, o meserie...

— Meserie ? ! Da ce, meseria aşa se învaţă ? Să mai crească ! se stropşi înfuriat la tata.

— Dom'le Banu, nu avem nevoie de nimic, deşi ţi-a muncit atîta timp. L-ai umilit şi poate că n-a lipsit mult să-i striveşti sufletul nevinovat de copil. Dar ce putem face ? O să meargă acasă unde va munci şi-şi va vedea de învă-

ţătură ; să se lumineze, să nu mai aibă de-a face cu oameni ca d-ta. Nici măcar opincile promise nu i le-ai dat. Degeaba nu poate munci nimeni...

— Degeaba ? se oţări şi mai aprins. Nu degeaba ! Mîncarea pe care i-am dat-o trebuia plătită !

— Mîncarea pe care i-ai dat-o era din porţia cîinelui ! Oamenii sînt oameni, iar animalele, animale, dom'le Banu, s-o ştii ! Nu te credeam hapsîn şi nemilos. De aceea n-ai nici un suflet de copil în casa dumitale. Eşti hrăpăreţ şi fără de inimă.

Cuvintele tatei îl scoaseră din minţi. Îşi holbă ochii. Începu să vorbească repede, cuvinte fără şir, scuipînd printre dinţi. Cu faţa congestionată înjura şi răcnea cît îl ţinea gura, întrecîndu-se cu sacadarea zgomotoasă a pompelor. Îi se părea neverosimilă îndrăzneala nemaipomenită a tatei de a-l înfrunta cu curaj.

— O să ajungeţi iar la uşa mea, nemîncătorilor, şi-am să v-o închid în nas ! Sărîntoci nenorociţi ! V-am înţins o mînă de ajutor şi iată răsplata !

Tata nu-i mai lua în seamă vorbele. Se întoarce spre mine. Îşi şterse din nou mîinile murdare cu bucata de bumbac, apoi îmi prinse umerii cu palmele bătătorite şi negre :

— Du-te acasă, te aşteaptă maică-ta. Vei avea şi acasă de muncit şi o să mergi iarăşi la şcoală. Asta-i cel mai bun lucru pe care-l vei putea face. Cartea te va ajuta, te va face om !

Înjurînd, d-l Banu se urcă în maşină. Izbi cu putere portiera şi plecă în grabă, vociferînd, plin de ură. Lăsă în urma sa un nor de praf şi amintirea clipelor de umilinţă trăite de mine. Pierduse speranţa muncii fără răsplată, în schimbul unui blid de mîncare şi a minciunii. Pentru unul ca el cuvintele tatei avură efectul unei palme căzute pe neaşteptate.

„Sărîntocii nenorociţi” îl înfruntară fără teamă, cu demnitate.

Cînd m-a văzut acasă, mama a început să plîngă. Se bucura sincer de reîntoarcerea mea. Eram al ei, al lor şi nu puteam fi înstrăinat. Revederea cu fraţii mei a fost o explozie de bucurie. Aveam din nou locul meu în casă, printre ceilalţi. Scaunul fusese pus şi pentru mine la masa joasă şi rotundă. Numai cînd am început să mîncăm, în ochii celor mici întrezăream, parcă, o umbră de regret ; în lipsa mea, ar fi avut, poate, o lingură de mîncare mai mult !

Bucuria de a fi lîngă cei dragi, alături de care copilăria, cu toate necazurile, părea totuşi frumoasă, îmi dădea aripi. Munceam şi învăţam cu îndirjire necunoscută pînă atunci, cu sirguinţă înzecită ; speram să pot uşura, vreodată, mie şi alor mei, viaţa grea pe care o duceam !

Aceasta nu s-a întîmplat decît tîrziu, foarte tîrziu, cînd peste copilăria şi anii vitregi trăiţi atunci plutea doar amintirea părinţilor sfîrşiţi înainte de vreme.

Teatru

Autoritatea culturală a județului Satu-Mare a avut excelenta idee de a organiza la București, cu sprijinul autorității culturale a municipiului nostru, o săptămână de manifestări variate. A fost prezentată vestita ceramică de Vama și i-am cunoscut, chiar la roata lor de olar, pe unii din creatori, s-a vernisat o expoziție de artă plastică, a avut loc un concert simfonic dirijat de admirabilul șef de orchestră care e Corneliu Dumbrăveanu, am fost desfațați, la Sala Palatului, de un spectacol folcloric, Nunta oșenească. Teatrul de Nord a dat trei reprezentații (una în limba maghiară), ele prilejuind și o dezbatere, cu criticii, la Asociația oamenilor de artă. Atari inițiative îngăduie o cunoaștere mai amănunțită a valorilor spirituale dintr-o parte a țării și dau posibilitatea oamenilor acelor locuri să-și confrunte experiențele cu specialiștii și cu un public pretentios.

Autenticitatea spectacolului folcloric

SPECTACOLUL ansamblurilor folclorice reunite a fost o incintă; o sută treizeci de cântăreți, dansatori, instrumentiști au făcut să se perinde prin fața noastră obiceiurile oșenești legate de ceremonia nunții, într-un iureș de culori și sunuri, caracterizate de autenticitate și într-o atmosferă nesilită, de adevărată voce bună. Bărbații, cu pantaloni lor largi și pălăriutele rotunde, tropotind cutremurător, femeile, rotindu-și minde fustele sculptoare, aduceau în scenă mireasma curată a pământului și petreceau, zimbitori, în cea mai deplină spontaneitate. Scuturau imensa sorcovă cu zurgălăi, își fluturau penele multicolore, chiuiau și tipureau, rupeau colacii și mincau piinea aurie chiar în timpul jocului, își treceau ulcioarele cu horincă din mină în mină, bind cu toată nădejdea, se sărutau frățește și chemau, cu vesele strigări către socri și nuni, găina friptă, purcica rumenită, polobocul plin. În timp ce mireasa, îndesată și surizătoare, toată numai mărgele și armici, îi îndemna pe nuntași a petrece după pofta inimii. Am ascultat o emoționantă variantă nord-vestică a Mioriței, cintece satirice interpretate cu mare bogăție a nuanțelor și accentelor de frații Petreus și frații Pițigoi și am fost de-a dreptul fermecați de virtuozitatea viorilor. Ștefan Petreus, Sava Vasile Pițigoi, Izidor Șerban scot scinteie din lăutele lor: pe una arcușul joacă precum un spiriduș, alta sare ea pe arcuș, cascând iuțile fraze melodice, a treia se tingue lin, cu o dulceață nespūsă. Și nu se odihnesc deloc, lemnul lor roșietic e nins de praful sacizului, chitarele, ținute vertical, zbirniie năstrușnic alături și cei trei bărbați scot tipete îndelungi și ascuțite care se molcomesc apoi în năzdrăvane povestiri de dragoste și de dor, involburindu-se iar în aprige chemări.

Realizatori sînt coregraful Iacob Dance, muzicianul Petru Vacariu, scenograful Lucian Cociuba, dar trebuie să le mulțumim nu numai pentru puterea pe care au avut-o de a lăsa oșenii și codrenii să-și coasă steagul de nunță întocmai ca în sat, să îndeplinească ritualul numit impletitul miresei, să se invîrtă ca mořiștile, rezemați într-un punct gingaș, în palma femeilor lor arătoase, să hăulească precum în munții, pădurile și cîmpiile de acasă.

Cutezătoare inițiative teatrale

TEATRUL DE NORD are, de vreo trei ani, unul din cele mai bune repertorii, aici s-au dat premiere absolute cu piese românești și străine, ba s-a înfașat, pentru prima oară, și una din puținele piese shakespeareene ne jucate încă la noi; nu se cultivă piesuța, comedioara, bucată literară, ci literatura dramatică de substanță, și de anvergură. Trupa e mică și nu îndeajuns de înzestrată, dar ambițiile ei sînt mari și serioase, citiva actori, mai ales tineri, sînt relevabili.

E cert că se urmărește cu atenție cursul dramaturgiei și se citește tipăriturile, ca dovadă că voluminoasa piesă istorică documentară a vest-germanului Dieter Forte, **Marthin Luther și Thomas Münzer** sau **introducerea contabilității** tradusă de Ion Roman și tipărită în colecția „Thalia” a Editurii Univers în 1974 a fost preluată de colectiv și pusă în scenă în pofida unor dificultăți; vreo douăzeci și doi de interpreți trebuiau să figureze vreo cincizeci-șaizeci de personaje, printre care Luther, Carol Quintul, Papa Leon X, Erasmus, Paracelsus, consilieri, cardinali, principii, nobili, predicatori evangheliști, militari, împărați, studenți, țigoveți, luptători și călăi, refăcînd episoade esențiale ale

Artă sătmăreană la București

Oscilațiile arter scenice

DUPA CADERE de Arthur Miller, spectacol al secției maghiare a Teatrului de Nord — regizor (diligent și atent la eleganța acțiunii și montării) Kovacs Ferenc, scenograf (impersonal), Gergenyi Gabriela — e un dialog prelung, nervos, trăit cu bune, poate prea încărcate, efecte psihologice de excelenții actori Csiky András și Elekes Emma (Quentin și Maggie). Ei construiesc imaginea unor oameni tescuiți moral de presiunea inumană a unui climat negativ și realizează drame individuale tulburi într-o Americă bintuită de febra vinătorii moderne de vrăjitoare, de neliniști și dereglări grave ale raporturilor existențiale și sociale fi-rești. Ambii eroi sînt mistuiți de un pojar sufleteș și par în imposibilitate de a se sprijini unul pe altul, legăturile lor friabile rupindu-se mereu, duros.

Și alți actori se comportă scenic remarcabil (Bartis Ildiko, D. Szabo Eva, Sods Angela, Kisfalussy Bălint, Benczedi Sandor, Dengyel Iván), dar aparițiile lor sînt liniare, spectacolul nu se compune, e fărîmitat de lecturi individuale fără relație, oamenii reali și cei pieriți, revelați printre vii, fiind nediferențiați, egali, cenuși... Atmosferă nu e. Se conservă doar tensiunea cuplului.

Acești ingeri triști, frumoasa și atît de răsbindă (acum) piesă cu tineri adevărați, despre tineri și pentru tineri, a lui Dumitru Radu Popescu arată, în textul ei, la fel de proaspătă și incitantă ca la premiera din 1969; actualitatea ei civică și morală e nealterată, ardentă, eroii, Ion și Silvia, trăind cu toată ființa lor contrarietățile idealului pur, acționînd, răs-

coliți, pentru autenticitate în raporturile umane și adecvare a acestora la normele etice ale societății noastre. Intensul dramatism al situațiilor (în această piesă — un material tragic atît de bogat, încît fiecare tip e purtătorul unei istorii dramatice ce s-ar putea dezvolta autonom) s-a resorbit în spectacol (regizor Mihail Raicu), din toată complexitatea eroilor rămînînd numai tristețea, iar din puter-nicele înfruntări, doar neînțelegerile; „ingerii” sînt de faianță. Dincolo de dialoguri se află situații conflictuale, o ambianță dură, candoare minioasă și filistinism conciliant, sarcasm incandescent, dar pe scenă nu au apărut, astfel că nici subiectul n-a mai avut combustie, el interesînd, desigur, prin fabula propriuzisă, dar lipsindu-i reverberațiile scintei-toare.

S-a jucat la foc scăzut, Carmen Petrescu și Petre Băcioiu relatînd cu simplitate și puținătate, în termeni diurni, cite ceva despre nefericirea eroilor, alții trecînd doar prin acțiune, după necesități, iar unii (Ion Tîfor, Cornel Frimu) jucînd gros și ateatral. Experiența vastă și priceperea pedagogică, bine cunoscută ale regizorului, nu s-au fructificat aici, înscenarea e mult prea modestă.

Echipa se cere însă neapărat văzută mai de aproape, și la ea acasă unde aflăm că se organizează anual o săptămână de teatru și discuții despre teatru și unde, putîndu-se compara un număr mai mare de realizări, se creează posibilitatea unei opinii globale probabil mai adecvate realităților efective ale instituției. Turneul la București, ca și întreaga manifestare de artă sătmăreană în Capitală, au fost de bună inspirație și au avut, neîndoielnic, ecou.

Valentin Silvestru

Puterea și adevărul de Titus Popovici inaugurează „Decada dramaturgiei românești”, organizată de Consiliul Culturii și Educației Socialiste în pregătirea Congresului educației politice și al culturii socialiste. Participă teatrele Național, Bulandra, Mic, Nottara, Giulești și colective din Tg. Mureș, Oradea, Piatra Neamț (14—23 mai)

Radio Televiziune

Un „Luceafăr” sadovenian

■ Poezie și muzică. O seducătoare, densă și incitantă emisiune de cultură semnează duminică de duminică Teodora Albescu și Iosif Sava, stirnînd de fiecare dată entuziasmul și admirația noastră. Căci **Invitațiile Euterpei** își propune să surprindă incidența inefabilă a muzicii cu alte arte, iar gradul de adîncă dificultate al acestei inițiative este elucidat cu grație, tact și relevanță pe dimensiunea unor adevărate eseuri, demonstrație stringentă și de mereu tulburătoare libertate, ce deschide ascultătorilor drumuri sugestive, îndemnînd la meditație. Este

una din emisiunile de vîrf ale programului săptămînal pentru care reacția de specialitate a știut să acorde suficient timp, a știut să găsească o structură potrivită și o manieră de prezentare revelatoare. **Invitațiile Euterpei** se constituie, astfel, de fiecare dată, ca un spectacol de idei, esențial este aici detaliul dar și întregul care-l înglobează și care-l justifică, justificîndu-se pe sine într-un reflex infinit de semnificații. Fragmentele muzicale ilustrative sînt totdeauna alese cu simț critic și intuiție artistică, în slujba — totdeauna —

a unei viabile construcții teoretice.

Ultima emisiune a valorificat elemente ale sistemului estetic al lui Mihail Rălea și, în dialog cu muzica, observațiile sale despre muzică, literatură, cultură și-au găsit o ideală intrupare. Teodora Albescu și Iosif Sava au știut și acum să echilibreze melodia și cuvîntul în absența oricărei ostentații didactice, care tocmai pentru aceasta a generat și acum o lecție în sensul dorit al termenului.

O coincidență a făcut ca la scurt timp **Invitațiile Euterpei** să-și prelungească ecoul, acum patru zile, spre o altă emisiune mult așteptată și mult cunoscută: **Cine știe câștigă** dedicată relației scriitorilor români cu muzica. Examinatorul, scriitorul Romulus Vulpesco, a condus cu emoțională nonșalanță un concurs absolut excepțional, avînd ca protagonist o foarte tină bibliotecară din Focșani (numele ei este Mihaela Dulcu), poetă și muziciană, pentru care subiectul ales nu avea parcă nici un secret, pentru care măruntele indicații bibliografice palpatu de viață și de lumină, o fată de 20 de ani

Zilele filmului cehoslovac

Flash-back

În interiorul basmului

● ÎN căutarea unor condiții favorabile propriei personalități, regizorul modern face adesea călătorii pe sute de kilometri și ani. Iată de ce a plecat polonezul Andrzej Wajda, în 1961, în Iugoslavia, să filmeze o năvălă a unui prozator rus de vîrstă lui Odobescu al nostru, *Lady Macbeth in Siberia* (după Nikolai Leskov) este transpunerea foarte liberă a unei opere de simplă intrigă, fără ecouri simbolice și alte determinări de ordin abstract. Psihologia personajelor — pe cit de riguroasă, pe atît de exterioară — lăsa mari posibilități de interpretare regizorală. Cît privește mediul — satul rusesc de la mijlocul veacului trecut — aici promisiunile lui Wajda atingeau idealul: fundalul vast și pitoresc care i se potrivește atît de bine. Acțiunea are o simplitate de basm; direcția ei e lineară; faptele reprezintă numai momentele cruciale; ligamentele dintre ceea ce e important și ceea ce nu este important, numai pregătitor, au fost dizolvate; scurgerea timpului nu mai e respectată, ci doar anunțată din necesități epice; subiectul devine astfel aparent naiv, iar tratarea lui filmică (epurată de motivări prea explicite) ajunge să vizeze visul și delirul — vecine, ca psihologie, cu basmul.

Wajda face parte din familia acelor fericiți stilizatori care au înțeles că raportul dintre viață și artă poate fi privit din mai multe puncte de referință. Oglindirii clasice, el îi opune o re-creare a victorii și abia pe urmă o oglindire clasică a acestei creații inedite. Inovația amintește de geometria neeuclidiană, pe care Lobacevski o făcea să conteste înseși temeiurile logice ale spațiului și, luptînd fantastic cu evidența, să imagineze o altă lume, poate nematerială, dar ale cărei interpretări sînt mai avansate, păstrîndu-se totodată în limitele firii.

Filmul lui Wajda este, în felul acesta, o proiecție ciudată a realității, care face abstracție totodată și de realitate, și de „artă”; între aceste două focare corespundente, regizorul a situat un plan excenetric, care este numai al său și pe care imaginile cad deformate, dar foarte particulare. Sîntem acum spectatori ai acestor lumi și, asemenea unor cosmonauți, va trebui să respirăm aerul ei filtrat prin aparatele de proiecție ale regizorului. Privirea ne este, astfel, întoarsă spre vechi truisme și gratuități inobediente de o optică nouă. Naivitatea constantă și o anumită absurditate — elemente aparținînd tot basmului — sînt semnele care ne atrag atenția asupra unor virtuale sensuri mai proprii.

Romulus Rusan

Cadru din *Fratele meu are un frate formidabil*, peliculă prezentată în cadrul galei „Zilelor filmului cehoslovac”

că nouă s-a născut în Cehoslovacia. *Lanterna magică*, acum vreo zece ani, a dat o serie de reprezentații la București. Este ideea specific cinematografică dusă la ultimele sale puncte de gândire și pictare. Se alege o mișcare oarecare, pe care o vedem tradusă rînd pe rînd, pe scenă și pe ecran, în limbaj de sport, de plimbare, de muncă, de dans, de joacă, de mimă, de poezie, de recitare. E o imitare superioară, o imitare după acele imagini zise „hipnogogice” ale omului gata să ațipească, imagini care se prefac neconștient unele în altele. Numai că în filmul de care ne ocupăm (precum și în celălalt: *Iubire*) aceste transformări caleidoscopice au unitate, sînt conduse de o idee coerentă, cu sens unic, sens-direcție, sens-semnificație. În cele două filme cehoslovace, trecerea pe portativul visului e logică și gravă, iar numele de botez al acestui vis coerent, nume pe care l-am mai dat deja, este cuvîntul „aripi”. Este nevoia serioasă de a zbura.

ÎN FILMUL *Iubire* de Karel Kachyna (autor al altui frumos film din aceeași familie: *Trenul spre stația Cer*), doi colegi de școală, de clasă — Andrea (interpretat de Jaroslava Šulerovala) și Petr (Oldřich Kaiser) nu pot să se suferă. Se întrepăd, se ironizează reciproc și permanent. O neîncetată dorință de deza-probare batjocoritoare îi asmute unul contra celuilalt. Băscălie practică de el cu măiestrie, de ea — cu o înduioșătoare, caraghioasă stîngăcie. Aceste momente de evadare în țara glumei dau imaginii culori de basm, uneori realmente fermecătoare. Iar de la un moment dat, cele două alfabete sentimentale își schimbă sensul. Fosta băscălie mușcătoare devine o baudelaire-iană „Invitation au voyage”. Imagini de vis, de basm, pe o luntre minusculă pierdută ca un punct în imensitatea unui lac scripitor ca mii de oglinzi, sau amîndoi călare pe un cal alb, și multe altele asemenea. Cei doi tineri au avut deșteptăciunea să priceapă că pentru a se iubi, pentru a fi siguri de asta, trebuie să încerce experimental cealaltă ipoteză, a anticipatelor reciproce, a nepotrivirii de caracter, a urji chiar, toate astea pentru a vedea dacă ipoteza de probă rezistă, dacă ea

se topește sau nu în ipoteza contrară, în bănuiala cea de la început, anume că ei doi se iubesc, dar așa de tare, așa de serios, încît asta cere o verificare (serioasă și ea). Și s-a ales, ca metodă de control, ipoteza contrară... Este ceva foarte original, foarte frumos făcut, în limbaj alternant, de real și vis.

CEL de al treilea film nu are nimic de vis. Dar se înrudește cu celelalte două. Ba chiar le întrece pentru că ia în serios dragostea și asta în faza apariției, în faza pubertății, și chiar a pre-pubertății, căci eroul principal e un băiețel imberb de 12 ani, dar care conduce, guvernează, planifică și administrează aventura de dragoste a fratelui său mai mare (18 ani). O face cu o înțelepciune caraghioasă, dar eficace, cu o ingeniozitate de la care adulții din poveste ar trebui să ia lecții — și chiar și iau. (Filmul a obținut Medalia de argint, anul trecut, la Festivalul de la Moscova).

Fratele meu are un frate formidabil face parte dintre filmele care exprimă ideea că dragostea sufletească nu e sentimentalism siropos, ci dorință de a lega iubirea de toate problemele lumii, de tot ce este interesant pe lume: o cunoaștere în doi a acestui minunat, ineputabil univers inconjurător. Asta se potrivește cel mai bine la vîrstă adolescenței, unde sufletul e poruncit de două verbe: a învîta și a iubi; a explora și a se pasiona. În filmul nostru (regizor Stanislav Strand, interpret, patru adolescenți: Li-buše Safrankova, Jan Hrušínsky, Roman Cada, Ivana Marikova) avem poate una din cele mai reușite dovezi că diferența între copii și adulți este că primii iau cumplit în serios ceea ce oamenii mari (zisi de ei-inșiși: „mari”) le e adesea lehamite să ia în serios (poate tocmai fiindcă asta li se tot cere, în chiar pompoasa lor calitate de „adulți”). Adolescenții au acest alt fel, acest fel cîstînit, sincer, entuziasmat, naiv de a descoperi tandrețea, amorul, potrivirea sufletească —, tocmai această priveliște face din filmul cehoslovac — jucat de patru fermecători protagoniști — un moment cinematografic de seamă.

D. I. Suchianu

cu vocea firavă scuzîndu-se mereu de prealungile-i paranteze și acolade asociative care se adunau rotitor în jurul răspunsului exact. O foarte tină bibliotecară din Iași — cit invidiez acum pe cititorii care-i pot solicita ajutorul — care recunoștea fără ezitare fraza amplă și dramatică a lui Geo Bogza, sonetele de Franck sau Băscu, fantasmalele marelui Beethoven și paradoxul călinescian. Iată o emulație din toate punctele de vedere exemplară, chiar și prin hotărîrea candidației de a se retrage înainte de ultima întrebare, echilibrînd printr-o fermă negație șerpuitoarele afirmații de pînă atunci.

■ **Pictori și uzină.** Un experiment devenit fapt cotidian ne-a relatat televiziunea în cadrul *Colocviilor contemporane*. La *Zilele Republica* din București au avut loc — de la începutul anului — 10 vernisaje de pictură. Uzina are, deci, trecut în plan printre „parteneri” și muzeul, tinerii ucenici vizitează periodic pinacoteci, iar muzeografilor vin la raționicii lor prieteni pentru a face expuneri de specialitate. Efectele nu au întîrziat, căci, iată,

cursanții doresc să picteze și ei, hotărîre dintre cele mai îmbucurătoare, căreia îi dorim succesele, fără îndoială, așteptate.

■ **Un Luceafăr sado-ve-nian.** Rupind cu un gest semet tăcerea în care se cufunda cu rece voluptate, Sadoveanu a citit *Luceafărul* și vocea sa unduitoare, păstrată în casele regești ale fonote-cii de aur, a ajuns duminică seara pînă la noi. Rostit, Luceafărul sado-ve-nian se închidea treptat într-o sticloasă nemîșcare, cu rare pilpiiri și încă mai rare fulgerări. Una, însă, a fost de neuitat: „...Dă orizont nemărginit / Singurății mării...” Ingina Cătălina, iar aici vocea lui Sadoveanu a devenit teribilă, răscolitoare, un vînt uitat a mișcat sunetele, cuvintele și pagini vechi de manuscris, precum cele în care poetul își exersase *Oda în metru antic*: „Singurătate nemuritoare... stelele lucii... unde mării... de ce atîta plîngere... a turturora soarte... e aprinde-năștere... viață-cunoaș-tere... iubire-cunoaștere și stingere moarte...”

Ioana Mălin

Servența: Imagini

● Ceea ce lega tainic imaginile înzăpezitelor oameni al expediției lui Umberto Nobile (extraordinar evocată la „Virstele peliculei”, simblă) de imaginile bătrînului Geppetto (duminică în ultimul episod din „Pinocchio”), eșuat și el, dar nu pe banchize, ci în hăul pîntecului unei bale-ne, ceea ce lega aceste imagini, unele reale, altele de ficțiune, era aceeași sfîșiere adîncă, profund umană: a rămîne acolo sau a pleca? Rămînem, spunea Nobile, aici măcar avem un punct de siguranță, poate obținem legătura cu lumea prin radio; plecăm, decideau alții, trebuie să plecăm, să încercăm să găsim singuri calea spre salvare. Rămînem aici, zicea Geppetto, e cald și bine, am de toate, și hrană și cărți, de ce să plec? Dar e în pîntecul unei bale-ne, țipa exasperat Pinocchio, să ieșim, vino cu mine, acasă. O, nobile Geppetto, e mai ușor să faci o păpușă din lemn — nu-i așa? — decît să ieși o dreaptă, cînstită hotărîre...

a. bc.

Telecinema

● Am așteptat și eu — copil dus de mină duminică dimineața de tătici, la matineu — să văd cum adorm elefanții în *Daktari*. Copil bivalent, ba chiar polivalent din necesitate, descopeream, la o analiză adultă, că de fapt eu așteptam o scenă cultă. Eu așteptam să văd înfăptuită vestea poetului, strigarea sa: „Ori și cituși de puțin, contează enorm cînd elefanții dorm”. Așa strigase Mircea Ivănescu la debut și nimic n-a pierit din pofta mea a-i vedea viu și natural visul. Numai că elefanții nu au adormit și nici n-aveau chef să adoarmă, deși totul era pregătit pentru această incintă. A adormit leul. Cum de a adormit leul? Leul a adormit din cauza maimuței. Maimuța Judy e un fel de Charles Boyer al inteligenței. Ea și-a dezyoltat mîntea la Centrul de studiere a comportamentului animalelor, instalat în adîncul problemei, chiar printre girafe, zebre, căprioare, lei, franci, dolari în stare de sălbăticune și oameni care se împart și ei, la rîndul lor, în buni și răi, albi și negri. În

Matineu cult și adult

adîncul problemei, un om alb rău voia să omoare elefanți care coborau în turmă grea și amenințătoare spre un sat dotat cu pașuni conținînd calciu, acest element alimentar. Elefanții n-aveau calciu în nord și veneau spre pașuni, în sud. Omul alb rău le pune în cale explozibile pe care elefanții urmau să le calce în picioare și să sară în aer, ceea ce, ori și cituși de puțin, contează enorm. Omul alb bun — și cine-i bun e și deștept, zice basmul — nu voia ca elefanții să sară în aer. El voia să-i deterneze cu mijloace paș-nice, dar cum? Omul bun nu știa. El stătea pe gînduri în timp ce elefanții, flămînzii, erau în stare de orice. Maimuța era în stare de poezie. Ea luă o cantitate de somnifere — nu pentru a se sinucide (asta o fac alte artiste...), ci pentru a le arunca în apa rîului-pîrului, prevăzînd că elefanții o vor bea și se vor culca și nu vor mai călca pe mine. Nu-mai că pînă să vină elefantul, sosi la vadul apei leoaica, zisă și Clarence. Leul — conform atitor

desene animate — ne-avînd mîntea elefantului, bea din apa somniferă și se tranchilizează pe o rină. Elefanții cînd ajung la apa vrăjită sînt că-acolo e M-24, medicament care nu e aliment. Ei se retrag spre ciuda omului rău și invers. Omul rău nu se lasă, că de aia e om rău. Atunci Judy — pe „istovitorul drum al maturității”, cum zice în *Pinocchio* — devine și mai inteligentă și aruncă în aer cîmpul minat pentru a-i sili pe elefanți să se sperie. Ei chiar că se sperie — prima spaimă, prima morală, primul tangou, — și se duc de nebuni însoțiți de zebre, girafe, căprioare și scapă cit ai zice pește. Sincer vorbind, nici asta nu-i puțin — să scapi cu viață, cit ești de elefant. Omul cel bun le aruncă din avion calciu. Judy se ascunde în pămînt de fericire. Odată ajunși acasă, elefanții deschid cărțile și citesc basmul obligatoriu — cum a descins omul din maimuță. Ei murmură ca urși: oh, les beaux jours!

Radu Cosașu

GALERII

GÎNDITĂ pe formula unei posibile soluții ambientale, expoziția *Ilenei Dăscălescu* și a lui *Radu Tănăsescu* de la „Căminul Artei” reprezintă, fără îndoială, un succes al autorilor și un exemplu de modul în care se poate constitui ansamblul unei manifestări ce urmărește ceva mai mult decât simpla etalare a lucrărilor personale.

Fără îndoială, cei doi artiști au o cotă profesională ridicată, calitatea și originalitatea invenției constituind principala caracteristică a pieselor prezentate, dar formula expozițională propusă contribuie în mod determinant la instalarea unei stări de receptare adecvate în fiecare dintre vizitatori.

Creatoare de modele la „Dacia”, întreprindere unde există un solid și talentat colectiv de design, în sensul cel mai adecvat, *Ileana Dăscălescu* nu mizează pe virtuțile tactile și vizuale ale texturii, ci pe adaosul imagistic și cromatic, menit să înnoileze în sens estetic produsul de serie, adeseori derutant de comun. Din această cauză soluțiile propuse — imprimeuri cu diferite efecte din tehnicile graficii, dar și broderii — sugerează accesibilitatea și utilitatea, nelipsindu-le, adeseori, o discretă prețiozitate disimulată sub aparența obiectului de serie. *Panourile decorative, Ambientul textil, Draperiile* sint piese reprezentative pentru tipul de gândire formativă și coloristică propriu artistei, pernele brodate sau fustele expuse mutind accentul pe un teren mult mai prozaic, dar de o eficiență funcțională ce nu exclude valoarea decorativă. Un dialog tonal pe game stinse de ocure și accente denotă preferința pentru discreție și intimitate, senzație dublată în mod organic de prezența ceramicii lui *Radu Tănăsescu*.

În urmă cu aproape trei ani, la prima „personală” a tinărului artist, afirmasem calitatea lucrărilor expuse și certitudinea evoluției pe o direcție foarte personală, în sensul reclamat de arta ceramicii. Actuala expoziție confirmă — așa spune, strălucit — startul de talent și seriozitate al artistului, aducând în atenție o viziune asupra volumului de o factură mai „clasică”, dar agrementată cu subtile adjuvante decorative și cromatice prin care obiectul implică un coeficient de surpriză. Intitulate simplu, în raport cu destinația lor — *Casete, Lămpi, Vase, Podoabe* — lucrările denotă un acut simț al formei și al raportului acesteia cu spațiul, o siguranță tehnică ce valorifică materialul — gresia — și o simplitate a repertoriului cromatic în deplin acord cu ambientul textil. Subtilitatea asociațiilor, difuza trecere tonală de la o culoare la alta, expresivitatea caligramelor decorative fac din ceramica lui *Radu Tănăsescu* adevărate piese expresive, unele din ele sugerând luxuri vegetale baroce sau surrealiste.

V. Caraman

Bucuria florilor

● ÎN holul Universității Populare de la Sala Dalles, 33 de tablouri cu o singură temă — flori — semnate de Florica Dumitrescu, surprind și încântă privirile vizitatorilor prin poezia unei lumi de frumusețe ce pare să rămână, din generație în generație, fascinantă pentru talente din cele mai diverse, pentru că este legată de cea mai adâncă trăsătură a sufletului nostru: bucuria vieții. Florile, de la cele din curtea țărânului la universul pictural al lui Grigorescu, Luchian, Ghiață și alții alții, sint și rămân un simbol peren al viziunii românești asupra lumii.

Autoarea acestor tablouri ne-a mai prilejuit întâlnirea cu realul său talent în cadrul Expoziției colective de acum două luni, din Sala Teatrului Național, unde se aflau peste 300 de lucrări de artă plastică. Dintre acestea, un juriu de premiere din care făceam parte a apreciat în unanimitate și premiat tabloul *Inserare* semnat de Florica Dumitrescu. La scurt timp după acest eveniment, iată această primă expoziție personală a unei pictorițe care este în același timp și poetă, și care a descoperit pictura nu cu mult timp în urmă, activând acum în cadrul mișcării artiștilor amatori, dar detașându-se net, de la primii pași, în direcția unei autentice arte. Se cuvine să amintim că educația și cultura artistică a Floricăi Dumitrescu datorează un important impuls cunoscutului pictoriș și grafician Silviu Gălbăr, iar afirmarea ei s-a făcut sub auspiciile Asociației artiștilor plastici amatori din București, condusă cu competență și însușire de dr. Aurel Mărgineanu, el însuși un valoros pictor.

Este interesant de urmărit la Florica Dumitrescu legătura între poezie și viziunea picturală (volumul de versuri *Cline colorate* i-a apărut în 1972), prima servind ca o admirabilă exegeză a celei din urmă. Privind cu ochiul mesajul naturii — floarea — și lucrând cu sufletul versului, Florica Dumitrescu realizează o îmbinare a celor două arte, oferindu-ne bogăția coloritului și a formelor într-o reală atmosferă de poezie, pe care o degajă fiecare tablou.

ION SAVA NANU

AFIȘUL POLITIC

REPREZENTIND o ilustrare sugestivă a posibilităților și funcțiilor genului, expoziția de la galeria „Orizont”, intitulată *Afișul politic*, vine să sublinieze rolul și sensul agitației vizuale în contextul relației dintre cimpul ideologic actual și publicul cel mai larg. Vom constata, deci, că realitatea a impus ca fapt politic nu numai ceea ce se leagă strâns de anumite evenimente cu rezonanță istorică sau socială, ci tot ceea ce aparține muncii, existenței noastre de fiecare zi, problematicii specifice societății românești. Lărgirea sferei de preocupări corespunde, deci, unei necesități obiective și impune noi luări de atitudine, pe măsura solicitărilor reale, extrem de nuanțate.

Artiștii care expun reprezintă quasi-totalitatea celor ce practică acest gen de mare incidență socială, iar cele peste 40 de lucrări pot constitui posibile repere în ceea ce privește aprecierea gradului de profesionalism, dar și diversitatea posibilităților tematice sau plastice, relevind simultan și unele aspecte nesatisfăcătoare, legate mai ales de prezența afișului în existența cotidiană. Constatând ponderea acordată evenimentului festiv de actualitate — sărbătorirea zilei de 1 Mai sau a celei de a 55-a Aniversări a P.C.R. — vom observa absența afișului mobilizator cu caracter permanent, dar nu în expunere,

unde există câteva propuneri semnate de V. Feodorov, N. Georgescu, I. Mișurea dedicate actualului Cincinal, sau cele ale lui Radu Stoica, Pavlin Nazarie, Alex. Bălan, S. Georgescu, ci în orașe și sate, postrăzi și la locul de muncă, adică acolo unde le reclamă funcția lor. De altfel, faptul că doar câteva lucrări din expoziție poartă mențiunea: „Afiș publicat” conferă celorlalte piese un caracter ideal, de performanță în sine, ceea ce nu scade meritele artiștilor, ci readuce în discuție starea de existență concretă a genului.

Marea calitate a afișului, aceea de a provoca un șoc vizual cu efecte în conștiința publicului, conține în sine și propria perisabilitate, necesitatea permanentei adecvări la problematica și dinamica vieții sociale apărându-ne ca un imperativ obiectiv. Or, expoziția, așa cum constatăm, relevă o atenție acordată prioritar evenimentului festiv, aspect ce decurge din relația cu cei ce comandă și difuzează afișul. Aproape toți expozații prezintă lucrări dedicate sărbătoririi diferitelor zile: Ziua constructorului, Ziua metalurgistului, Ziua petrolistului, Ziua energieticianului etc., desigur necesare la un anumit moment, dar insuficiente sub aspectul mobilizării propriu-zise, cu efect permanent. În aceste condiții apare și o incertă ali-

niere a soluțiilor generale, chiar dacă deta-

liul imagistic variază în raport cu subiectul concret. Răspunzând în esență unor solicitări similare, inerent se naște și o anumită rutină vizuală în raport de care se face selecția, astfel încât cunoscând „regula jocului” autorul apelează la soluții verificate. Există în expoziție și lucrări originale, interesante ca modalitate de expresie sau formula plastică utilizată, dar anumite prejudecăți, printre care cea legată de cifre și drapеле se detașează, marchează mai ales afișele tipărite. Pe aceeași linie am constatat dispariția procedurii fotografiei solarizate, utilizat cu succes la un moment dat, în favoarea desenului nu totdeauna lapidar, așa cum o cere genul. De aceea, în contextul expoziției se detașează lucrările lui N. Corneliu, Lucretia Feodorov, M. Mănescu, Dan Ionescu, Eug. Palade, Fl. Ionescu, Const. Costa prin eficiența imaginii, ușor de citit, reprezentând sinteza vizuală a ideii abordate. Dincolo de inerentele observații legate de un gen atât de dificil și în continuă deplasare, gestul de a consacra o expoziție *Afișului politic* ni se pare semnificativ acum, în ajunul *Congresului educației politice și al culturii socialiste*, și el constituie încă o formă concretă prin care artiștii își afirmă prezența în viața socială a României.

Virgil Mocanu

Afiș de DAN ALEXANDRU IONESCU

Afiș de DUMITRU PETRICA

PREMIILE UNIUNII ARTIȘTILOR PLASTICI - 1975

PAUL VASILESCU — Premiul Uniunii Artiștilor Plastici
FLORIN NICULIU — pictură
FLORIN CODRE — sculptură
MIRCEA DUMITRESCU — grafică
FLORICA VASILESCU — arte decorative
PAUL BORTNOVSCHI — scenografie
MODEST MORARIU — critică
MIRCEA ȘTEFĂNESCU — artă monumentală
SORIN ILFOVEANU — Premiul Tineretului
VLAD MUNTEANU-RÎMNIC — Premiul pentru prototip
TÂNASE COCIAN (olar) — Premiul pentru meșteri populari
LOLA ROTH-SCHMIERER — Premiul revistei „Arta”
ADRIAN POPOVICI — Premiul secției de critică

noamelor multiplicare prin tehnica „live-electronic” care ne-a făcut să simpatizăm, ce-i drept cam scurt, cu experimentele lui Sorin Vulcu.

Filarmonica din Satu Mare

SEARĂ luminată la Filarmonică. Un dirijor și o orchestră oaspeți, trezind în rîndul publicului fiori poeziei absolute. Exaltare, Bisuri. O filă pentru cartea de aur a Ateneului. Pe ea scrie: Concertul Filarmonicii Satu Mare, dirijor Corneliu Dumbrăveanu. Mai putem spune „din provincie”?

În Festivalul „George Enescu” de acum vreo zece ani, *Suita a doua*, reimprospătată sub bagheta unui Antal Dorati, produsese revelația unei importante lucrări de anticipație în 1915 față de neoclasicism. Stravinski avea să-l adopte abia după război. Dar a trebuit tehnica, muzicalitatea și inteligența supreme la Corneliu Dumbrăveanu spre a reliefa cu minuțiozitate toată acea muncă a lui Enescu de virtuos contrapunctist.

Nu degeaba *Concertul de violoncel* al lui Anatol Vieru a intrat în repertoriul unuia al treilea solist de la noi, Mirel Iancovici. E un autentic concert și nu doar piesă cu instrument obligat. Are în cantitate rezonabilă sarcasm, are duioșie, are umor, dar în esență e un cîntec generos. Destul ca să indentificăm prin el pe Mirel Iancovici ca pe un artist de primă mărime, care se exprimă cu vehemență. Registrul lui grav e tensionat și răscolitor, nu neapărat frumos, dar cu multe nuanțe și ascunzișuri. Așijderea acutele lui țări și sticloase. Dumbrăveanu cu orchestra din Satu Mare au fost aici însoțitori ideali.

În fine, *Simfonia a șaptea*. A fost primul Beethoven cu Corneliu Dumbrăveanu. Parcă n-am mai auzit un urcuș atât de decis ca acela din introducere, nici atât de sugestiv anunțată alura ascendentă a întregii mișcări. Fulgere și tresăriri, lamen-tație și elanuri. Iar apoi euforia, imensa euforie din final. Greu de imaginat o mai desăvîrșită artă de a potența emoția pînă la sufocare. Și totul cu precizia caesornicului bine întors.

Pentru cine iubeste muzica, Satu Mare a devenit locul binecuvîntat care nu mai are voie să fie departe.

Radu Stan

O nouă tribună a creației românești

Muzică

TINERI au fost toți compozitorii celei de a 23-a Tribune a creației românești organizată de Radioteleviziune. Șerban Nichifor are 20 de ani, dar prezența lui acolo a fost bine motivată prin *Studiul pentru cvartet de coarde*. Compoziția pornește ca o geneză din nimic, din adierea arcurilor producind timbruri, dar nu și tonuri. Apoi apare tot mai insistent, și rămîne în scenă reluat aidoma, originalul unui motiv folcloric ca o semnătură pentru conformitatea actualui. E o muzică frumoasă, din lumini și pete de culoare, o lume mirifică descinzînd din ce era nobil în arta lăutarilor, așa cum Enescu ne-a dat neîntrecuta pildă din *Sonata a treia în caracter popular românesc*. Așadar, Șerban Nichifor e în compoziție o importantă promisiune. Formația alcătuită din Pavel Crișan, Emilian Piedicuță, Vladimir Mendelsohn și autorul (la violoncel) a demonstrat, cum poate era și firesc, o remarcabilă intuiție a acelor timbruri.

Aproape la fel de tinăr e și Adrian Pop. Demersul lui din *Concertul pentru violoncel și orchestră* e diferit dar se ridică de asemeni în zona frumosului. Demonstrativ poate, aduce într-un cîmp neutru ca expresie ceea ce a devenit azi convenție în limbajul simfonic. De aici compoziția evoluează spre un muzicalism întemeiat pe discrete sugestii, un fel de metaforă a muzicii înseși. Tocmai de aceea revenirea în final la concretul sonor din partea inițială a apărut pur și simplu ca un nonsens, un gest neinspirat, acordat numai pentru a respecta, aici fără temei, o convenție. Muzicală și la obiect ni s-a părut interpretarea solistului Emeric Kostiak.

O impresie mai bună decât în alte rînduri, mai ales după partea a doua a *Muzicii concertante pentru cinci soliști și orchestră*, ne-a lăsat Liana Șaptefrăț. Discursul caligrafiat cu migala pe care i-o știm se situează în zona postserialismului academic. Edificiul, deplin logic, sprijinindu-se pe intuiția sigură a timbrurilor frumoase, nu a lăsat parcă loc destul pentru ceea ce ar trebui să fie imprevizibil în conturarea imaginii. Dar *Concertul* are întietatea unei specii de *concerto grosso* în muzica noastră, din care ansamblul *Musica Nova*, în alcătuirea lui fundamentală de cvintet, a făcut o autentică demonstrație de virtuozitate (Mircea Opresanu, Vladimir Mendelsohn, Dorel Fodoranu, Valeriu Bărbuceanu și Paul Rogojină). Iar Ludovic Baci, la pupitrul Orchestrei de Studio, aici ca și în piesa amintită înainte, s-a arătat același muzician de nădejde, cu care se poate face artă în cele mai bune condiții.

În fine, cam la antipod ca gest s-a situat lucrarea lui Sorin Vulcu intitulată *Cicloide* (în colaborare cu ing. Traian Ionescu). Adică, Sorin Vulcu ne-a pus în fața atitudinii diletante cu părțile ei rele și bune. Muzica sa de clarinet și pian a fost cîntată cum nu se poate mai bine de Octav Aurelian Poșa și de Alexandrina Zorleanu, dar reamintea ticurile manierei Darmstadt din anii '60. Execuția Grupului de dans contemporan condus de Adina Cezar era o coregrafie poetică gîndită de Sergiu Anghel, dar nu o funcție necesară a acelei muzici, avînd mai degrabă aerul unei intervenții de înviorare a muzicii. Totuși Sorin Vulcu se răscumpără de fiecare dată printr-o idee. Ea a fost aici muzica de tic-tacuri a metron-

Congresul Asociației Internaționale a Criticilor Literari

LISABONA

30 martie -

4 aprilie 1976

FONDATA in 1962, in cadrul unui colocviu reunind, la Paris, reprezentanți ai criticilor din 16 țări europene și extraeuropene, avind ca principal animator pe Yves Gandon (din partea Sindicatului criticilor literari francezi), Asociația Internațională a Criticilor Literari a devenit — prin frecvența reuniunilor sale (la Varșovia, Parma, Barcelona, Nisa, Reims, Moscova, Budapesta), prin indicele de actualitate al temelor abordate într-un spirit de constructivă confruntare intelectuală, prin „Buletinul” (ajuns la al 7-lea număr), prin tot mai numeroasele reuniuni din tot mai multe țări, prin sprijinul prestigios acordat de UNESCO — una din cele mai largi asociații cu un profil consacrat literaturii. Actualmente, A.I.C.L. numără peste 500 de membri din peste 40 de țări: din Europa, din India, Japonia și Iran, din S.U.A., din America latină, din Africa, din Australia.

Recentul Congres (al IV-lea) a avut loc la Lisabona între 30 martie și 4 aprilie, reunind peste 60 de participanți din 17 țări (Anglia, Belgia, Bulgaria, Elveția, Finlanda, Franța, Republica Democrată Germană, Republica Federală Germania, Norvegia, Polonia, Portugalia, România, Spania, S.U.A., Ungaria, U.R.S.S., Zair). Într-o atmosferă de creație efervescentă datorită unei excelente organizări, rod al profesorului Jacinto do Prado Coelho, reprezentant al centrului criticilor portughezi și, din toamna trecută, președinte al Academiei de Științe a Portugaliei, reuniunea din capitala lusitană a fost una din cele mai izbutite. Comitetul executiv, confirmind, mai întâi ca președinte al asociației pe Robert André (cunoscut romancier și eritic francez, desemnat ca atare în urma decesului lui Yves Gandon), a stabilit liniile activității de perspectivă, printre care: stimularea de adeviați de noi membri, din alte țări; planificarea viitoarelor reuniuni, până în 1979; concretizarea inițiativei ca, prin concursul UNESCO, să se creeze o „Bibliotecă de Aur” în care să se publice în limbile de largă circulație acele capodopere menite a intra în patrimoniul și în circulația universală, o atenție primordială acordându-se creației literare în limbile de perimetru mai restrâns. O asemenea inițiativă este implicată în capitolul consacrat Cooperării culturale din Actul final al Conferinței europene de la Helsinki, capitol în redactarea căruia un sprijin deosebit a acordat România. E ceea ce a relevat George Ivașcu în numele centrului român al A.I.C.L., confirmat apoi de reprezentantul UNESCO, scriitorul Alex. Bloch, în cadrul discuției participând Al. Mikailov (U.R.S.S.), R. Matuszewski (Polonia), Ov. S. Cihomălniceanu (România) ș.a. Fapt e că în comisia de lucru propusă de Daniel Gilles (Belgia) a se întruni în toamnă sub auspiciile UNESCO pentru organizarea acțiunii a fost propus și un eritic român.

COLOCVIUL ce a urmat lucrărilor Comitetului Executiv a cuprins două teme: a) Critică literară, Umanism și Științe umane; b) Critică în creația literară și creația literară în critică. Dacă cel mai mare număr de intervenții le-a intrunit prima temă, cea de a doua a adus de asemenea contribuții interesante. Numai că doar o parte dintre intervențiile respective au putut fi roneotipate, pe baza unor manuscrise trimise anticipat, altele rămânând a fi concretizate în texte ce se vor publica într-un volum special de către centrul portughez al A.I.C.L., cu referiri, totodată, în viitorul „Buletin” al asociației.

Pentru a oferi o imagine — evident doar în baza textelor ce ne-au fost oferite la Congres sau ne-au parvenit ulterior — „România literară” publică în acest număr o primă serie de intervenții (J.d. Prado Coelho — amfizionul reuniunii; Robert André, președintele A.I.C.L.; Jean Rousselot — Franța; Helder Macedo — Anglia; Guillermo Diaz-Plaja — Spania; Ov. S. Cihomălniceanu — România). În numărul viitor, a doua serie va înfățișa alte câteva intervenții, încheind cu cea a responsabilului centrului român al A.I.C.L., nu fără a menționa numele celorlalți participanți la dezbatere.

G. Iv,

La inaugurarea dezbatărilor, David Mourão-Ferreira, secretar de stat al Culturii, salută pe participanți în numele guvernului portughez

Jacinto do Prado Coelho:

Un fertil dialog

LITERATURA portugheză a fost, într-o foarte mare măsură, începind cu Evul Mediu și până în zilele noastre, o literatură militantă, iar în secolul al XIX-lea, Romanticismul și Realismul nu au făcut decît să confirme acest lucru. În timpul dictaturii lui Salazar și Caetano, aproape toți scriitorii au fost niște revoltați și mulți dintre ei au fost supuși persecuțiilor, au fost trimiși în închisori sau în exil. Cu toate acestea, ei au simțit din ce în ce mai mult nevoia de a împăca idealul estetic cu datoria morală și cetățenească în calitatea lor de scriitori. Aș putea cita mulți autori care au exprimat această dorință. Dar probabil că scriitoarei Sofia de Mello Breyner Andersen îi datorăm cea mai incisivă definiție a poeziei: „Acela care caută o legătură exactă cu piatra, cu copacul, cu riul, este adus în mod obligatoriu, prin dorința de adevăr care-l animă, să caute o legătură exactă cu omul. Cel care vede splendoarea lumii va vedea, logic, și uimitorul suferință a lumii. [...] Iată de ce poezia este o morală. Iată de ce poetul este în căutarea dreptății prin însăși esența poeziei sale”.

Aceste câteva remarcări ne readuc la una dintre temele Congresului nostru: „Critică literară, Umanism și Științe umane”. În Portugalia, ca pretutindeni în altă parte (și mă gândesc mai degrabă la critica eseștilor, căci critica „imediată” nu mai este practică, cu excepția a două sau trei ziare și tot atâtea reviste), există reprezentanți ale celor mai diferite tipuri de critică: se practică critica impresionistă, critica psihanalitică, critica structuralistă, critica sociologică etc. Se pune problema: care trebuie să fie deci atitudinea criticului literar față de concepția umanistă a scriitorului-călugăr? El însuși, în calitate de critic, are oare dreptul (sau datoria) de a practica o critică ideologică? De altfel, există oare vreă critică literară care să nu fie ideologică?

Cred că Asociația noastră a fost concepută într-un spirit umanist. Țin să vă reamintesc un pasaj dintr-un discurs pe care regretatul nostru președinte, Yves Gandon, l-a pronunțat la Parma, în mai 1969, cu ocazia ședinței inaugurale a Congresului de constituire al Asociației: „Capodoperele spiritului sînt de pretutindeni și aparțin, o repet, tuturor oamenilor. Vrem să ne cunoaștem mai bine, să ne înțelegem mai bine prin intermediul scriitorilor și al operelor, încredințați de a contribui în acest chip, cu modestul nostru aport, la stabilirea păcii universale”.

DAR TEORIILE structuraliste și ceea ce a fost numit „noua critică” au venit să pună sub semnul întrebării critica tradițională. După un formalism care a pus accentul pe caracterul specific al operei literare („lateralitatea”), s-a înțe-

les că lectura immanentă nu implică o izolare a textului și s-a recurs din nou la științele umaniste pentru a înțelege mai bine literatura în raporturile ei cu domeniul psihic și cel social. Dacă nu mă înșel, tendința actuală este de a nu se nega funcția referențială (deci dimensiunea socioculturală, istorică) a textului. Cu toate acestea, se pun mai multe întrebări. Lingvistica are oare capacitatea de a defini, odată cu Jakobson, „poeticitatea” sau, după teoria generativă, „competența” de a scrie și a citi operele literare? Pe de altă parte, trebuie oare să renunțăm la a găsi eul scriitorului în opera sa, trebuie oare să credem că subiectul nu este decît o ficțiune a scriitorului, că autorul nu scrie, ci este scris de către limbaj? De acum înainte, vom înlocui oare noțiunea de persoană cu cea de sistem?... Dacă omul nu mai există decît ca obiect al științei, poate el să mai rămînă ca centru de interes pentru critică? De altfel, care sînt raporturile actuale între știință și critica literară? Există oare o critică cu adevărat științifică? Sau trebuie să considerăm adevărată critică drept o etapă anterioară și/sau posterioară analizei mai mult sau mai puțin științifice, riguroase, a textului?

SI IATĂ-NE ajunși la cea de-a doua temă a Congresului nostru: „Critică în creația literară și creația literară în critică”. Putem analiza această problemă dintr-un punct de vedere exterior și să comparăm, de exemplu, critica „creatorilor” cu cea a criticilor de meserie. Dar dacă aprofundăm problema, nu vom descoperi oare, în creația literară, o activitate critică citeodată embrionară, citeodată elaborată, nu ghicim oare, în fiecare clipă, o alegere care este determinată de un amestec de intuiție, de gust, și de inteligență, de „competență” literară? Romanele-eseuri, poemele-eseuri al căror subiect este însuși romanul sau poemul respectiv, sau limbajul, au devenit din ce în ce mai frecvente. Nu se vorbește care astăzi despre lectură ca producătoare de sensuri? Nu se admite oare polisemia operelor ca sursă infinită de noi interpretări care, odată scrise, capătă statutul de opere literare și devin aventuri în limbaj? Se afirmă adesea: creatorii sînt cei mai neîndemînatici dintre critici; dar, citeodată este susținută și opinia contrară, spunindu-se că doar poeții pot înțelege pe poeți. În ceea ce privește literatura portugheză, cred că ar putea fi editat un volum, o culegere de poeme asupra poezilor unde nu ar lipsi penetrante observații critice.

Toate aceste probleme examinate, vom aduce oare la concluzii definitive? Desigur, nu! Dar, din fericire, literatura își păstrează dinamismul, astfel încît acest fertil dialog va putea oricînd reîncepe.

Robert André:

Între „romancier” și „critic”

MĂRTURISESC că am împărtășit un timp destul de îndelungat prejudecata care stipulează că activitatea critică și cea literară sînt incompatibile, aceasta fără îndoială fiindcă mi-aș fi dorit să fiu un pur romancier, adică acela care se lasă dus de valul inspirațiilor și de viața autonomă a personajelor cărora le oferă viață prin simpatie. Or, această simpatie cere spontaneitate, căldură. Ea scade mult sau chiar dispare atunci cînd mă surprind analizînd-o, sau atunci cînd, în loc de a scrie, mă privesc scriînd. Este aici o primejdie care nu este de negat, ci, dacă stăm bine să ne gîndim, este legată de o formă a cărei puritate a fost alterată din diferite cauze.

Fără a încerca să le prezint pe toate, voi da doar un exemplu pentru a vedea ce înțeleg prin aceasta. Se poate înțelege foarte bine că un Dickens nu a făcut niciodată critică și că un Flaubert i-a fost un violent adversar. Toată lumea își aminte de acest fragment din scrisoarea pe care a adresat-o Louisei Colet unde afirma: „Este atît de ușor să vorbești despre frumos, dar pentru a spune în stil elegant „îchide ușa” sau „avea chef să doarmă” trebuie mai mult geniu decît pentru a ține toate cursurile despre literatură din lume...”. Este posibil... Totuși ceea ce ne interesează aici nu este complicata problemă a genului, ci o anumită concepție asupra romanului care este datată dintr-o anumită perioadă, concepție pe care acum n-o mai împărtășim, chiar dacă, uneori, mai suferim de nostalgii. Ea este caracterizată de excluderea subiectului și limitele sale sînt firesc trasate din clipa în care romancierul simte nevoia de a se pune în discuție în cartea sa și prin intermediul acestei cărți... o problemă de viziune asupra lumii. Veți observa că punctul de pornire istoric al schimbării este înscris în romanul de u-cenicie, așa cum se precizează la Proust, într-un anume sens el constituind modelul.

M-aș fi dorit deci un romancier pur și nu puteam să fiu astfel în măsura în care eu insumi simțeam nevoia de a face din roman un cîmp de experiențe, într-un anume fel proiective, destinat să-mi explice propriile conduite, conflictele care se produceau în mine. Proiectul, e adevărat, e puțin hibrid, dar ești forțat la asta pe de o parte prin lirismul căruia te lași pradă dacă vrei să-și lași eul în voia obscurității, și pe de altă parte datorită intervenției analizei intelectuale pe care o faci să intervină pentru obținerea clarității dorite... Joc de măști și oglinzi în care ficțiunea este amenințată din toate părțile, tînzînd să devină pretext, să fie anulată într-un quasi-eseu sau într-un discurs confidențial. Vă veți găsi în fața unei forme fluide care, desigur, abolește distincțiile clasice, dar care riscă, pentru

(Continuare în pagina 20)

Congresul Asociației Internaționale

(Urmare din pagina 19)

■ cita, în mod parodic, un celebru autor eclesiastic: „să nu aibă nume în nici o limbă“.

PINĂ astăzi, nu am găsit nici o soluție adevărată acestei probleme. Poate romanul este o formă literară care se pretează cu greu unei astfel de experiențe? Cu toate acestea, de obicei, se alege romanul. Se poate ca această alegere să fie expresia unei șiretenii...

Dacă se poate imagina să porți în tine o contradicție permanentă, se întâmplă și să visci o armonie, adică o compoziție în care luminile și umbrele ar ajunge la un echilibru, unde sensul s-ar ivi din jocul lor, fără ca prin aceasta să fie distrus domeniul ficțiunii.

Am întrevăzut această posibilitate cu prilejul unei încercări în decursul căreia am investit poate mai mult decât altădată vechia mea nostalgie a romanului pur: o lungă cronică în jurul educației eroinei, a existenței sale marcată de evenimente banale așa cum ar fi căsătoria sau nașterea unui copil. Pentru cauze inerente raporturilor între anumite personaje, era de dorit ca elementul masculin să joace doar un rol minor în procreație. Erau mai multe mijloace la îndemână, dar am ales unul mai ciudat, așa spune în urma unei inspirații spontane, cumva suflăte sau strecurate în ureche: o quasi-partenogeneză, alegere sugerată pentru că ritmul scriiturii, imaginile mi-au inspirat o fecundare sub semnul vântului apoi sub o rază de lună în timp ce fantasmăle femeii erau dominate de viziunea unui bărbat cu cap de pasăre răpitoare. Mă găseam antrenat în fantastic, în plin irațional, cu tot ceea ce această situație are în sine pe plan poetic, dar foarte stinjenitor pentru cel care vrea să înțeleagă.

Or, înțelegerea era înscrisă în materialul imaginar, dar de acest lucru urma să-mi dau seama mult mai târziu, atunci când un studiu critic m-a făcut să cutesc pentru prima oară, mărturisesc acest lucru, celebrul studiu al lui Freud asupra lui Leonardo da Vinci. Am fost uimit să regăsesc în interpretarea pe care acesta o dă memoriei partenogenezei mea cu întreg cortegiul ei de simboluri: mama figurată în mitologia egipteană sub specia vulturului, pasăre întotdeauna femeală și fecundată de vânt!

ACEASTĂ întâlnire m-a făcut să operez numeroase schimbări atât în situațiile românești, cât și în geneza și scriitura cărții. S-a lămurit astfel o întregă rețea de metafore care au căpătat sens, nu numai în raport cu romanul, ci și în raport cu autorul. Nu eram însă, prin aceasta, în întregime convins de tehnica psihanalitică de descifrare a textului, dar vedeam cel puțin ce îmi putea aduce activitatea critică în timp ce exprimam existența unui fel de putere textuală în raport cu imaginația. Ea mă făcea să mă aproprie de anumite concepții contemporane asupra limbajului și de domeniul criticii în general.

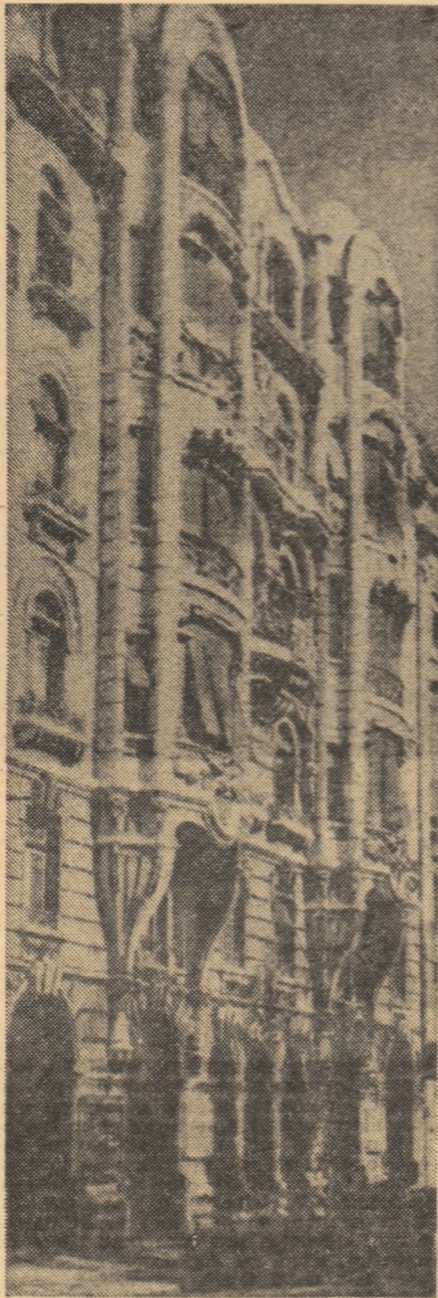
Eram deja convins de faptul că toată această creație era o muncă în domeniul limbajului, dar înțelegeam acum mai bine cauza. Mai ales îmi părea mai bine justificată intrusiunea violentă a autorului în operă, aceasta în cazul când nu este vorba despre o privire binevoitoare doar, ci este un fel de inteligentă interpretativă a propriei povestiri, fenomen căruia, repet, rămâne să-i găsim adevărata formulă.

Nu cred că limbajul critic poate fi pe deplin confundat cu cel creator, aceasta cel puțin în domeniul ficțiunii românești. Scopul nu este același și, datorită fluidității, o formă poate degenera într-o adevărată babylonie, așa cum exemplifică multe lucrări apărute astăzi.

Cu toate acestea, în măsura în care analiza este de partea formelor, ea ar putea ajuta scriitorul să-și stăpânească mai bine structurile, să-l facă să înțeleagă mai bine intențiile sale pentru a le putea preciza și transpune, în sfârșit, printr-un efect de oglindă, să meargă în sensul unei mai strinse legături între literatură și existență, dacă, așa cum a spus-o atât de bine Peter Hanke, un poet german contemporan, a scrie înseamnă, în definitiv: „a fi atent la modul în care trăiești“.

Din Muzeul Gulbenkian

Pe Avenida da Liberdade; edificiu din 1915 construit de arhitectul Norte Junior

Helder Macedo:

Text, Context, Semnificație

ANALIZIND formularea: „Viața-i doar o umbră călătoare, / Un biet actor ce se frământă-n scenă, / În ceasul lui și-apoi uitat: / Un basm de zbucium plin, spus de-un nebun / Și fără nici un rost“. (Trad. Ion Vineanu)

În afara contextului, această formulare înseamnă că viața este lipsită de semnificație. Dar în contextul în care o așază Shakespeare — soliloquiul lui Macbeth — înseamnă că Macbeth simte că aceasta este o potrivită definire a vieții. În structura piesei considerată ca un tot, aceasta reprezintă o caracterizare suplimentară a stării sufletești a lui Macbeth care a fost adus în situația de a privi viața ca fiind lipsită de semnificație. Citită ca declarația unui personaj al unei piese scrise în primele ani ai secolului al XVII-lea, declarația lui Macbeth poate semnifica opusul a ceea ce se afirmă în mod formal. Poate fi înțeleasă ca o parte a unei demonstrații dramatice prin prisma dezvoltării unui personaj singular, a unei profunde semnificații a vieții, ca o reflecție a unui ordin superior, distrus și schimbat în străfundurile sale de către acțiunile acestui personaj simbolic care, conștientă a propriilor fapte, s-a situat în afara înțelesei armonii a lumii pe care a încetat s-o mai considere din acel moment ca avind o semnificație.

În termenii unui alt context cultural și social, piesa ca un tot — și, odată cu ea, și declarația lui Macbeth asupra vieții — poate căpăta semnificații diferite și chiar

Jean Rousselot:

Poezia și critica poeziei

NUMEROASE eseuri asupra poeziei, numeroase studii și articole care apar și sint consacrate actualității poetice îmi par să adinească și mai mult vâul de obscuritate care domnește asupra criticii actuale.

Sau criticul ajunge să compună — pe baza și în jurul operei poetice — un fel de poem, de-abia, ici și colo, punctat cu un mic citat sau o fărîmă de comentariu — ceea ce ne face să ne gîndim la reflexul confuz sau incomplet pe care ni-l poate da o oglindă proastă sau o băltoacă agitată de vînt.

Sau, întorcînd poemul pe toate părțile, asemeni unei pendule — sau unui cadavru — criticul îi observă mecanismul și îi cîntărește organele cu o atenție clinică și chirurgicală care, din nefericire, nu descoperă decît efectul și nu cauza — adică misterul vieții.

Poezia fiind de la început greu abordabilă — atunci cînd ea nu-și trage forța totemică din această dificultate, adică din ireductibilitatea ei la sens (orice accepție ar putea fi acordată cuvîntului „sens“...), o astfel de critică, hipersubiectivă pînă la incommunicabilitate sau hipersavantă pînă la ridicul, atunci cînd nu este și una și alta — mai adaugă încă ceva la întinderea acestei prăpastii care — așa cum o subliniază atât de bine bătrînul Montaigne cu privire la traduceri — a separat întotdeauna limbajul poetic și limbajul codal.

Nu cred că ar trebui să revenim la critica — așa spune ontologică — a lui Sainte-Beuve. Dar nu cred nici într-o critică aplicată doar la literalitatea unui text. Și cred și mai puțin că o critică poetizantă și-ar putea îndeplini menirea.

Care este această menire? Nu este speculația binevoitoare a unui singur om — criticul — cu tot ce aceasta implică în materie de pastişe, variații și taxidermie pedagogică. Este penetrația, totodată, intuitivă și bazată pe experiență, totodată impresionistă și lucidă, a unei opere pe care o înțelegi, al cărei câștig vrei să-l transmiți cititorului („semenul, fratele meu“) — căci este vorba nu numai de a informa, ci de a forma.

Victor Hugo — pe care Paul Valéry îl acuza de a nu purta nici un critic în sine, și voia să spună prin aceasta: un spirit autocritic — încerca în al său

Shakespeare (și aici opiniile mele întîlnesc pe cele ale lui Guillermo Diaz Plaja) o formă de critică poetică pe care Holderlin în al său *Hölderlin* și Mounin în al său *Avez-vous lu Chateaubriand* au practicat-o în zilele noastre, în același timp cu Jean Cassou și Gaston Bachelard — critică ce mi se pare a fi singura valabilă.

SI ACEASTA deoarece, prin intermediiul operei poetului, ea pune mereu în discuție, în fapt, poezia însăși în conștiința omului. Și atunci cînd spun conștiință trebuie să subliniez că ea este determinată de contextul cultural și politic în aceeași măsură în care și ea ajută la definirea acestuia.

Desigur, aparatul științific modern este folositor. Dar putem să simțim foarte bine cum funcționează poemul — adică cum se sapă prăpastia de care vorbeam — și ce punți am putea azvîrli peste ea (sau ce „săgeți de dor“, cum spunea unchiul Rimbaud) fără să ne innămolim într-o terminologie care nu are sens decît pentru inițiați, fără să ne lăsăm pradă nici unei beții dogmatice care n-ar putea aduce culturii vreo valoare în plus.

Poezia lui Gongora este o ghirlandă. Cea a lui Mallarmé un arabesc. Pentru Cocteau, poezia este „un strigăt îmbrăcat“. Pentru Eluard, o evidentă. Pentru Ungaretti, o neo-gramatică metaforică. Mi s-a întîmplat să scriu că este, înainte de toate, un mod de a fi. Ghirlandă, arabesc, strigăt stăpînit sau împodobit, numire a lucrurilor, alunecare anamorfică sau act de credință — toate acestea în care semnificativul și semnificatul sînt atât de strîns legate încît se confundă, toate acestea rezistă la fel de bine unei analize care să nu fie decît semantică sau semiologică, sau antropologică, ca și unei analize pur mimetice — un fel de maimuțareală.

Cer pentru critica poeziei, foarte fine, imponderabile balanțe ale sensibilității, dragostea muncitorească față de pline și împărțea ei. Refuz greutățile și măsurile raționii de a Scrie.

O frază a lui Alain, gravată într-un hol al Fundației Gulbenkian, îmi va permite să trag o concluzie:

„Kant m-a învățat că nu există numere și că trebuie să crezi numere de ficție care dată cînd trebuie să-le gîndești“.

tatea de a stabili momentul începerii contextelor exterioare referențiale — ceea ce include tot ceea ce cititorul știe din contextul formal, cultural, ideologic și social al textului, și — ceea ce cunoaște asupra vieții scriitorului, limbaj și convenții reflectînd conștient și inconștient condiționarea propriilor sale coordonate sociale, culturale și ideologice.

O citire bazată pe un cadru de referință derivat din „interior“ este — în analiza termenilor textului — cea mai obiectivă metodă. Dar din punctul de vedere al cititorului, o citire bazată pe un context referențial îmbogățit cu date în afara textului este de asemenea o reacție relevantă în fața textului. Amîndouă citirile sînt bune și, în fapt, sînt complementare. Un critic care aspiră la o citire atentă a textului — care, în același timp, este și „infinită“ — trebuie să considere această complementaritate în cadrul metodologiei sale.

Pentru ca textul să rămînă viu, citirea sa trebuie să fie succesiv modificată în funcție de modificările sale succesive în cadrul contextelor sociale și culturale și ferite ale cititorilor.

Munca criticului literar se desfășoară într-o regiune în care mai multe discipline converg, iar metodologia sa necesită o analiză interdisciplinară a textului.

Reiese evident din concepția asupra funcției criticii pe care am propus-o aici, că eu o consider în mod intrinsec legată cu toate științele umaniste și cu umanismul.

*) Paranteza noastră, „Rom. lit.“

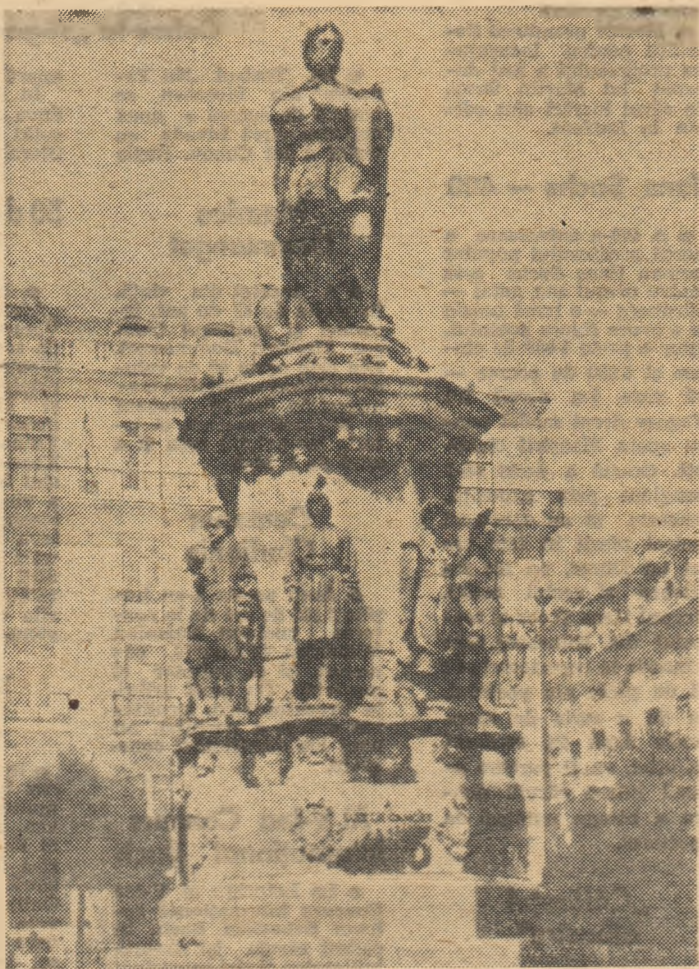

LISABONA

30 martie -

4 aprilie 1976

a Criticilor Literari

Monumentul lui CAMOES, opera sculptorului Vitor Bastos

Guillermo Diaz-Plaja:

Poezia — un instrument al criticii?

REGINOIREA neîncetată a metodelor criticii poate fi redusă, într-o anumită măsură, la o continuare a modurilor tradiționale care procedează fie prin analiză, fie prin sinteză.

Metodele analitice, prin valorificarea datelor pe care ni le oferă frecvența sau repetiția resurselor estetice, ne permit să ajungem la concluzii în domeniul stilisticii. Metodele sintetice acționează prin intermediul pătrunderii psihologice în totalitatea operei alese, în căutarea rădăcinilor ei cele mai semnificative. Într-adevăr, poezia acționează pentru a ajunge la ceea ce am numit de mai multe ori „fericita posesie a lumii”, în așa fel încât viziunea ei devine o „definire a obiectului”. Este acesta drumul care ne duce, trecând prin școala formalistilor ruși și a inilitulată „new criticism”, la concluzii care în ce în ce mai importante.

În al doilea mod de acțiune am putea spune că atitudinea criticului se aseamănă cu cea a poetului care ajunge să definească lumea exterioară — o femeie sau un peisaj — într-un mod unitar fiindcă acesta este urmarea unei situații „trăite” și fiindcă, în acest caz, se combină senzațiile care provin din lumea fizică și cele care ne parvin din lumea intelectuală. Sau, mai bine spus, deoarece cultura este, de asemenea, o realitate „trăită” și, în consecință, materie de folosit pentru creația poetică. Să nu uităm că pentru Emile Steiger poezia este prin esență „o amintire” și că în memoria noastră amintirile omenești se pot amesteca cu cele de natură culturală. T. S. Eliot ne spune că nu sintem moștenitori culturali ai grecilor, ci grecii înșiși, procedând prin aceasta la o osmoză între ceea ce este vital și ceea ce ne vine prin intermediul culturii.

OPRIVIRE istorică asupra acestei probleme în ceea ce privește literatura spaniolă a constituit subiectul discursului meu de recepție în Academia Regală a Spaniei în anul 1967. În această lucrare încercam să arăt de câte ori poetul poate scrie un poem al cărui subiect să fie un alt poem, în așa fel încât putem găsi în acest caz o interpretare emoțională care ne duce la o valorificare estetică, adică la o expresie critică.

Acest procedeu își găsește precedente

în literatura europeană, precedente ce pot fi folosite de cei care nu cunosc literatura spaniolă, opere așa cum ar fi **Portretele literare** ale lui Sainte-Beuve (1822) concepute ca „o critică de coincidență atentă la a găsi și a înfățișa un suflet”; sau la o serie de adevărate „poeme în proză” pe care Victor Hugo le-a publicat într-o carte, astăzi puțin uitată, sub titlul de **William Shakespeare** (1867), unde autorul trasează într-un chip, am spune fulgerător, niște sinteze poetice ale marilor scriitori ai literaturii universale. Am mai putea adăuga câteva nume care pot reprezenta, în acest domeniu, o remarcabilă linie de continuitate, așa cum ar fi, de exemplu, **Epilogurile** lui Remy de Gourmont (1895) sau evocările lui Jules Lemaitre în al său atit de răspândit studiu **En marge des vieux livres** (1904).

Este procedeul folosit în Spania de José Martínez Ruiz care își semna lucrările sub pseudonimul „Azorin” și care a încercat să facă o critică creatoare detașând de fiecare dată acele date din operă care pot impresiona cel mai bine pe cititor.

Aș dori însă să mai prezint și alte exemple de cazuri când „amintirile” culturale au devenit material poetic pentru a ajunge la un fel de „re-creare” ce ne duce către „portret”, care constituie deja adevărata critică, pe drumul comparației, al metaforei, cheia oferită nouă a condiției poetice.

Exemplul cel mai caracteristic și totodată cel mai ilustru ar fi, în literatura spaniolă contemporană, cel al marelui poet andaluz Juan Ramon Jimenez a cărui notorietate universală a fost consacrată prin atribuirea Premiului Nobel în anul 1957.

Într-adevăr, în opera sa putem semnală, ca o constantă, o serie de poeme, în proză și în versuri, pe care el le numește „portrete și caricaturi” și care au fost publicate în cartea sa **Espanoles de tres mundos** (1940) în care încearcă să prezinte o serie de scriitori, „să-i caracterizeze în funcție de caracterul lor”, acumulând datele psihice proprii, ca și pe cele ale mediului său, în așa fel încât ajungem să înțelegem totul ca pe o realitate unitară cu ajutorul acestei critici poetice interioare care devine, astfel, la rândul ei, o creație poetică.

Ov. S. Crohmălniceanu:

Critica în creația literară și creația literară în critică

PE TEMA noastră de discuție a curs multă cerneală. Încă din anii cînd a început să fie profesată, critica impresionistă a revendicat statutul de creație literară; prin 1910, Eugen Lovinescu, care va ajunge, după primul război mondial, judecătorul cu cea mai mare autoritate al producției beletristice românești, aducea următoarea argumentație în sprijinul unei atare pretenții. Surprinzătoare individualități talentului scriitoricesc, obiectul propriu-zis al criticii, e de ordinul inefabilului și se face exclusiv pe cale intuitivă, analiza rațională neputînd scoate aici nimic relevant. „Nota diferențială”, ireductibilă, care dă muzica originală, secretă, a operei de artă, refuzîndu-se conceptualizării, reclamă spre a fi comunicată sugestia poetică și deci mijloacele creației literare. Criticul are dreptul să nascocască pe marginea unui text „însenări dramatice”, „colocvii imaginare”, „fantazii”, cu condiția să transmită cititorilor emoția estetică pe care el a trăit-o. Lovinescu însuși a revenit ulterior asupra acestei libertăți prea mari, acordate inventivității comentatorului de literatură, apreciîndu-și paginile din tinerete ca „inconsistente”, „vapoaze”, „fade”. Principiul lor generativ îl vedea ducînd la „flori poetice de confesiune”.

Pentru „creație” în critică s-a declarat și George Călinescu, personalitate coplesitoare în literatura română, ceva mai tîrziu. El vorbea însă ca un artist înnașcut, așa cum a și fost, romancier, poet și dramaturg strălucit, pe lângă comentator negalat de scrieri ale altora. Citînd, refacem, după G. Călinescu, opera și o gustăm în măsura facultăților ei de a satisface înclinațiile noastre creatoare individuale. Cînd le contrazice, ne irită. Criticul „nu se conduce niciodată după impresie, ci după expresie”. Momentul „adevărului estetic” din activitatea lui ar fi „citatul”, adică izolarea unui fragment, care, montat într-o rețea de relații conceptuale, e valorificat ca „probabil produs al propriei fantazii”. Firește că asemenea idei au stîrnit repetate contestații aprinse, în numele spiritului științific riguros și sistematic al actului critic. G. Călinescu a dat însă o pildă practică a „creației în critică”, mai elocventă ca orice teorie. Istoria lui, a literaturii române „de la origini pînă în prezent”, rămînd o lucrare monumentală a ceea ce ne spune titlul ei că și propunea să fie, este totodată un roman pasionant, cu o epică încordată, cu episoade dramatice și comice care nu se uită, cu nenumărate personaje perfect conturate și admirabil însoțite.

Iată disputa veche, revenind azi, nu mai puțin înversunată. Un lucru mi se pare însă extrem de bizar cum și l-aș supune reflecției.

Pe de o parte, niciodată ideea „creației în critică” și a „criticii în creație”, prin urmare principiul apropierei celor două spații: beletristică și exegeză, n-a avut atîția aderenți. Prozatorul sau poetul, ba chiar și dramaturgul își problematizează pînă acolo actul de a scrie, încît îl transformă mai curînd în comentariul operei sale virtuale, fiindcă cea reală se lasă practic așteptată. Ce altceva sînt ultimele romane ale lui Michel Butor? Sau, să zicem, textele poetice produse de Francis Ponge? Și nu invocă „noua critică” dreptul la creația unui discurs complet autonom în raport cu opera comentată?

BIZARERIA e că apropierea aceasta apare acum contrazisă flagrant, iarăși ca niciodată altcîndva, și tocmai de propovăduitorii ei. Să precizez și pentru ce:

Întîi, critica, azi, așa cum a rezultat chiar din prima temă a discuției, împrumută, cu o ardore necunoscută înainte, tot mai multe metode, sugestii și procedee de la științele exacte, lingvistică, psihanaliză, semiologie, informatică, sociometrie etc. Sintem martorii unei tendințe pronunțate către „pozitivarea” comentariului literaturii, pînă la folosirea ca auxiliar indispensabil pentru el a mașinii electronice de calculat.

Paralel, limbajul „criticii noi” urmează o cale identică. Gîtit între „l'énoncé et l'énonciation”, „la référence et la littéralité”, „le signifiant et le signifié”, „la prosopographie et les axes connotatifs”, discursul „creator” pe marginea textului devine un charabia abstract și tehnicist, absolut îninteligibil neinițiatilor. În pagină răsar formulele „matematice, tabelele și graficele. Alteori intervin „complexete sado-masochiste”, „inhibițiile castra-

toare”, „fixațiile paranoice”, sau „dublarile narcisiace”. E mai rău decît „subiectivitatea obiectivă” și „obiectivitatea subiectivă” din limbajul, care provoacă migrene, al hegelienilor.

Distanța de ceea ce este propriu-zis creația literară crește în asemenea texte enorm; inginerul, psihiatrul, alcătuitorul de diagrame și numărătorul de semne se substituie artistului. Contradicția sare în ochi și nu degeaba Roland Barthes, vedeta nr.-ul 1 a „noii critici”, dar scriitor autentic, a pornit să vorbească insistent de „plăcerea” lecturii.

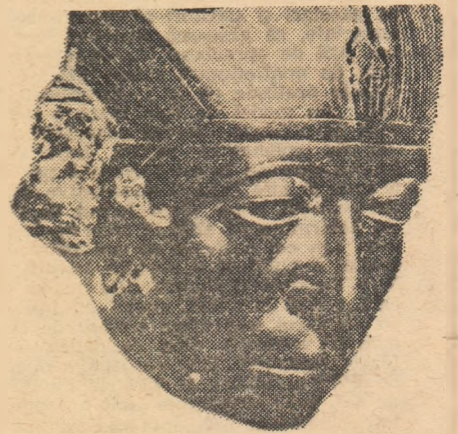
De fapt, adevărata „creație” în acest domeniu revine la făurirea unui „model” al operei. Termenul trebuie înțeles în sensul lui fizico-matematic (reducția prin analiză și evidențierea apoi, grație reconstrucției simplificate, a funcționalității interioare). Numai așa am putea vorbi de o adevărată „creație critică” în orice comentariu literar, fie el structuralist, sociologic, semiotic, stilistic, psihanalitic sau fenomenologic.

SĂ EVITĂM atunci echivocul, întreprins de multe formulări. Comentariul literaturii de către scriitori (Baudelaire, Valéry, Passoa, Proust, Pirandello, Brecht, Artaud etc) nu este neapărat „creație”. Există poezi, romancieri sau dramaturgi, în stare să scrie pagini scriptoare de critică. Faptul că ele se datoresc unor artiști nu le schimbă totdeauna caracterul propriu. Adevărata „critică”, exercitată prin creație, ar fi, cred, cu totul altceva. A vedea-o într-o negație dialectică pe calea epicii, liricii sau dramaturgiei efective, a altor scrieri înrudite prin temă, problematică, motive, factură, ori personaje centrale.

Romanul Portnoy și complexul său de Joseph Roth este o asemenea critică diabolic de inteligentă și spirituală a producției mai multor prozatori americani contemporani cunoscuți (Bellow, Malamud, Bruce Jay Friedman ș.a.) În **Les fleurs bleues**, Raymond Queneau face un lucru asemănător, nu mai puțin pătrunzător, și eficient, la adresa lui Allain Robbe-Grillet. Claude Simon și a altor colegi de breaslă. Prin **Opera de cinci parale**, Brecht dăruie o forță critică extraordinară creației dramatice propriu zise, opunînd-o teatrului ne-epic anterior. Nu cu paginile eseistice din **Positions et propositions**, ci cu plesnetul de talaz al versetelor sale, Claudel formulează adevărata judecată necrutătoare și decisivă privitoare la ceea ce numea el „la production parisienne”, „bibelots d'étagerie, sujets de pendule, souvenirs de Dieppe, tabaquieres à musique, dessous de lampe, cartes transparentes et oeufs en bois”.

Ca marxist, creația este, pentru mine, o expresie a totalității umane realizabile în orice direcție a activității practice, unde integralitatea subiectului reușește să se exprime prin obiectul făurit, acesta nedevenindu-i străin. Mai simplu zis, în faptele prin care plenitudinea vieții autentice înfrînge procesele istorico-sociale reificatoare ale omeneșului.

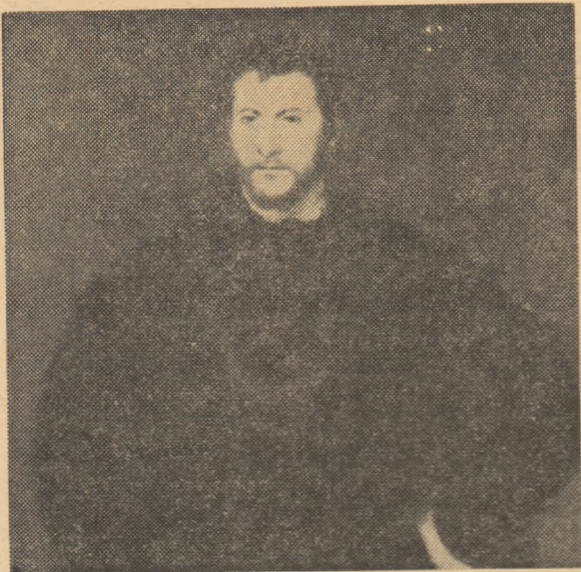
Cît privește vechea dilemă: critica știință sau artă, act analitic ori sintetic, mă simt ispitit să o tranșez în maniera lui I. L. Caragiale, geniul nostru ironist. Pus să aleagă între „arta cu tendință” și „arta pentru artă”, el a declarat că le preferă „arta cu talent”. Răspunsul e valabil și în critică.

Din Muzeul Gulbenkian

Meridiane

Comemorarea lui Tizian

● La 27 mai se vor împlini 400 de ani de la moartea marelui pictor Tizian. Multă vreme s-a crezut că Tiziano Vecellio a murit de ciumă, ca și Giorgione în 1510, dar, acum 25 de ani, s-au descoperit registrele parohiei din Birri, în care se nota că pictorul a murit „di febre”, în vîrstă de „103 ani”. E ceea ce a dat naș-

tere la o polemică. pînă ce un document quasi-oficial i-a stabilit anul nașterii (la Pierre-di-Cadore): 1477. Ceea ce înseamnă că anul viitor se va serba al cincilea centenar de la nașterea lui. În imagine, celebrul *Gentilom în negru* (ulei pe pinză, 113x96 cm), aflat la Palatul Pitti din Florența.

Personajele „Comediei umane”

● Apariția primelor două volume din *Comedia umană* a lui Balzac în noua ediție din colecția Pleiade (care va înlocui pe precedentă, în 11 volume, epuizată) este viu comentată în presa franceză. În „Le Monde” din 7 mai, Félicien Marceau, sub titlul *O pinză de păianjen*, notează, între altele, că din cele aproape 2500 de personaje, cel puțin 500 dintre ele reapar — e adevărat — unele doar de două-trei ori, dar

alte le revin de cite 25—30 de ori de-a lungul vastei opere. În fruntea acestui palmares, se află Nucingen, care intervine în 31 de romane sau povestiri, urmat de Blanchon și Marsay. Așadar, un bancher, un medic, un om de lume care va deveni prim ministru. Așadar, frecvența acestor „reveniri” corespunde nu importanței personajului în operă, ci importanței lui în societate. Și — bineînțeles — în fruntea tuturor, e omul cu bani.

Asociația „Prietenii lui Panait Istrati”

● La Paris a apărut primul număr al caietelor trimestriale „menite a perpetua memoria scriitorului român de limbă franceză, autor, între alte capodopere, al volumelor *Ciulinii* Bărganului.

Kyra Kyralina, *Unchiul Anghel* etc.” (cf. „Le Monde” din 7 mai). Fiecare număr al caietelor va publica studii, articole, scrisori inedite asupra lui Panait Istrati.

Laureați ai Premiului Lenin—1976

● Revista sovietică „Literaturnaia gazeta” nr. 17/1976 prezintă într-un articol semnat de N. Tihonov pe scriitorii laureați ai Premiului Lenin pe anul 1976. Distincția a fost acordată lui Ionas Avijus pentru *Acoperișul pierdut*, roman despre poporul lituanian în anii Marelui război pentru apărarea patriei; lui Gheorghi Markov pentru romanul *Siberia*, descriere a Siberiei revoluționare. Pentru realizări deosebite în domeniul filmului, au fost distinși: Irakli Andronnikov, literat, unul dintre fondatorii filmului sovietic de televiziune, și cunoscutul scriitor, regizor, scenarist și actor Vasili Șukșin (post-mortem), bine cunoscut publicului nostru din filmul *Călina roșie*.

„Citta di Roma”

● Cu prilejul celei de a 2729-a aniversări a fondării Romei, a fost atribuit premiul „Citta di Roma”. Din cei 24 de ziariști și scriitori străini care au concurat, francezul Louis Heron de Villefosse a fost apreciat de către municipalitatea capitalei italiene drept cel mai îndreptățit, pentru două articole publicate în revista „Contrepoint” sub titlul *Roma văzută de francezi* (autorul făcînd o trecere în revistă de la Montaigne pînă la Romain Rolland).

Despre Rezistență

● Un nou film despre Rezistența franceză turnează regizorul Claude Lelouch. El susține că pelicula sa va fi un sondaj psihologic nuanțat. Filmul trebuie să evite caricatura, accentele de parodie, afirmă Lelouch. În perioade cruciale poți judeca mai exact reacțiile oamenilor, puterea lor de a se depăși.

În imagine, Claude Lelouch.

Premii la Festivalul de la Nisa

● Marele Vultur de aur al Festivalului cărții a fost decernat lui Julio Cortazar pentru ansamblul operei sale, care numără aproximativ 10 titluri. Născut la Bruxelles, din părinți argentinieni, Cortazar s-a stabilit la Paris din 1951. Marele Premiu al poeziei decernat de orașul Nisa, atribuit pentru prima oară, a revenit lui Pierre Torreilles, librar, pentru volumul *Amenințare nenumită*.

● Marele premiu al Societății pentru încurajarea progresului a fost decernat lui Martin Gray, ale cărui lucrări sînt editate la Laffont.

Hans Sachs — 400

● A 400-a aniversare a morții scriitorului popular german Hans Sachs este pentru orașul său natal — Nürnberg — o bună ocazie de a evoca figura poetului, autor a peste 4000 de cîntece și 6000 de poeme — cel care i-a servit lui Wagner drept model pentru opera *Maestrul cîntăreți*. Orașul a decis să-l omagieze prin expoziții, concerte și un spectacol teatral oferit în fața casei lui Dürer, un alt fiu celebru al vechii cetăți. Grupul Hans Sachs al teatrului din Nürnberg, care a înscris în repertoriul său 35 de piese ale poetului, va da o serie de spectacole după ce, conform tradiției, va fi parcurs orașul într-o căruță pentru a atrage publicul la spectacol.

„Călărețul albastru”

● La Belgrad este găzduită o expoziție müncheneză care prezintă renumite opere ale grupării expresioniste *Der Blaue Reiter* (Călărețul albastru), grupare care s-a impus în anii 1912—13 și din care făceau parte Kandinsky, Klee, Franz Marc, Javlsky etc.

Vestigii

● Cu prilejul excavațiilor efectuate pe șantierul unor construcții rutiere la Kadikoy, Istanbul, au fost descoperite patru sarcofage datînd din timpul imperiului roman. O descoperire de un remarcabil interes arheologic.

Cehov la „Taganka”

● La Teatrul „Na Taganke” din Moscova se bucură de succes o nouă montare după *Livada cu vișini* a lui Cehov. Regia

apartine lui Anatoli Efros. În imagine: A. Demidova (Ranevskaja), V. Vișoțki (Lopahin) și D. Sternberg (Gaev).

Maurice Dommanget

● A încetat din viață, în vîrstă de 89 de ani, istoricul și scriitorul francez Maurice Dommanget. Din cele peste 40 de volume publicate, amintim monografiile despre *Babeuf* și *Blanqui*, precum și istoria *Drapelului roșu* și a zilei de 1 Mai.

Centenar Ciurlionis

● Anul acesta s-au împlinit 100 de ani de la nașterea poetului lituanian Mikolajus Ciurlionis, cunoscut și ca sculptor și muzician. Cu acest prilej, la Druskininkai, localitatea natală a poetului, au avut loc manifestări omagiale.

Al V-lea Concurs internațional Bach

● La Leipzig: al V-lea Concurs internațional Johann Sebastian Bach, în cadrul căruia își dispută înțietatea tinerii muzicieni din mai multe țări, la orgă, pian, vioară, violoncel și canto. În lunile următoare, în cadrul aceluiași concurs, vor avea loc alte manifestări, printre care: seminarul de muzică de la Weimar (12—14 iulie) și seminarul dirijorilor de cor (la Berlin, între 12—22 iulie).

Ultimele creații ale lui Max Ernst

● Opt gravuri de Max Ernst pentru cartea soției sale (Dorothea Tanning) *Pașă în pericol* vor fi expuse la Biblioteca Națională din Paris. Sînt ultimele creații ale pictorului și fuseseră expediate Cabinetului de stampe al Bibliotecii cu două zile înaintea morții sale, la 1 aprilie 1976.

50 de scrisori ale lui Sienkiewicz

● Muzeul de literatură „Adam Mickiewicz” din Varșovia a achiziționat 50 de scrisori inedite ale lui Sienkiewicz. Adresate prietenilor săi, Franciszka și Michal Woroniecki, precum și tatălui lui Franciszka și lui Josef Krasinski, aceste scrisori sînt într-un fel o oglindă a vieții societății și a obiceiurilor epocii. În câteva epistole, Sienkiewicz descrie starea sănătății sale, proiectele de călătorie și chiar necazurile cu... femeia de serviciu.

René Clair, novelist

● Renumitul regizor francez René Clair (R. Chomette, n. 11.XI.1898 la Paris), membru al Academiei Franceze din 1960, care și-a început cariera ca ziarist, a publicat în Gallimard volumul de nuvele *Jeux de hasard*, în care combină satira și farsa, dovadă incontestabilă a imaginației „celui mai francez dintre cinești” cum l-a caracterizat G. Sadoul.

Goya in S.U.A.

● „Maia goală” și „Maia îmbrăcată” de Goya, precum și alte 6 tablouri ale pictorului spaniol vor părași muzeul Prado și vor traversa Atlanticul cu prilejul bicentenarului Statelor Unite. Pinzele au fost alese în așa fel încît să ilustreze diferitele maniere ale lui Goya în perioada în care S.U.A. trăiau primii lor ani. Un anăunț pe care americanii l-au notat: Goya a trăit aproape exact în aceeași epocă cu Thomas Jefferson: spaniolul — din 1746 pînă în 1828, americanul — din 1743 pînă în 1826.

AM CITIT DESPRE...

Meseria de redactor șef

NOUL TESTAMENT ar constitui, fără îndoială, o lectură mai satisfăcătoare dacă ar fi fost opera lui Matei, Marcu, Luca și Shawn. Este supremul compliment adus de Brendan Gill capacității redactorului-șef al lui „The New Yorker” de a-i ajuta pe gazetari și scriitori să organizeze cele mai diverse materiale, să găsească structura optimă pentru opera lor. Atît de apreciatul *Cu singe rece* nu este „un roman de nonfiecțiune”, specie literară pe care Truman Capote pretinde că ar fi inventat-o, ci, demonstrează Gill, „un model de combinare a investigației gazetărești cu o formă literară adecvată”, rezultat al citorva ani de colaborare asiduă între Capote și William Shawn care au lucrat împreună pe text. Shawn apare a avea și alte calități superlative care fac din el redactorul-șef ideal. Considerînd că vocația sa este de a-i determina pe alții să scrie și de a-i ajuta să scrie bine, „în cei peste 40 de ani petrecuți în această redacție, a publicat o singură bucată semnată în „The New Yorker”. E caracteristic pentru el că această bucată a fost semnată numai cu inițialele lui, identice cu ale celui mai mare scriitor de limbă engleză care a trăit vreodată, ceea ce dădea paginii o aparență foarte frapantă. Căci respectiva operă, o schiță scrisă de William Shawn în 1936, la numai douăzeci și ceva de ani, avea mai puțin decît o pagină de revistă. Deși toți colegii l-au îndemnat să continue, schița fiind real-

mente bună, Shawn a refuzat. Nu se recunoscuse în ea, i se părea că nu-l reprezintă: „Nu eram eu. Cel puțin nu eram cel care credeam și cred și astăzi că sînt”.

A lucrat pe materialele altora o viață întreagă, cu infinit, real și deschis recunoscut respect pentru creație, ajungînd în cele din urmă să-și realizeze din plin vocația: „Vreme de peste 20 de ani, lui Shawn i-a fost dat să scoată o revistă cu umor care, ținînd o oglindă în fața vieții, reflectă pretutindeni cele mai întunecate umbre și, totuși, ne face să ridem. Și asta fără a presupune, ca Scaramouche, că lumea e nebulă. Shawn presupune ceva mult mai riscant și mai greu de acreditat, și anume, că lumea e teafără și că merită să muncești în ea și să lupți pentru ea”.

Din interiorul redacției lui „The New Yorker”, viața literară arată altfel, sute și sute de întâmplări puse cap la cap de autor, în paragrafe aparent autonome (acesta este stilul rubricii „Se vorbește în oraș”, care i-a servit ca model) schițează figuri celebre din umbră și în posturi nebănuite. Profilul are, în mod inevitabil, cel puțin citeva trăsături caricaturale, autorul cărții *Aici, la „The New Yorker”* avînd nărvul de a-și surprinde pînă și idolii, pînă și pe cei mai buni prieteni, în posturi vag dezagreabile. Chiar dacă o face cu tandrețe, cu simpatie, ustură. Nici William Shawn nu este cruțat de acest tratament. Ciudățeniile

vieții redacționale a lui „The New Yorker” — unele dintre ele de tot hazul — îi sînt reprosate fără menajamente. Ființează, de pildă, în continuare, vechiul obicei ca nimeni din cei ce încep să lucreze pentru revistă — în calitate de angajați sau de colaboratori — să nu fie prezentat celor mai vechi. Ca urmare, se întîmplă ca, ani în șir, unul sau mai mulți să ia pe cineva drept altcineva. Citeodată se anunță în ziare moartea unui coleg și mulți sînt șocați întîlnindu-l, a doua zi, pe culoar, pe cel căruia îi atribuiseră în mod greșit numele dispărutului. După o viață petrecută la revistă, lui Gill i se întîmplă să încerce funcțiile celor din jurul său: „Există reporteri pe care îi cred secretari de redacție, redactori pe care îi cred graficieni și graficieni despre care cred că lucrează în sectorul comercial, ca achiziitori de reclame”. Mai de înțeles pare a fi faptul că unii vechi și fideli colaboratori, care își trimit contribuțiile prin poștă, nu au fost văzuți niciodată la revistă: „Pe George Price, care desenează pentru noi din 1931, nu l-am întîlnit și nu-l voi întîlni, probabil, niciodată”. Explicația fenomenului e destul de încurcată: „Ceea ce a fost cîndva o simplă necunoaștere provenind din anumite stîngăcii, s-a transformat cu anii într-un secret impus de sus și se poate presupune că acest secret își are avantajele lui bizantine. Shawn adoră secretele și va duce fericit cu el în mormint multe mii de confidențe, dintre care multe își vor fi pierdut orice importanță, întrucît Shawn ne va îngropa pe toți”.

Brendan Gill adoră, dimpotrivă, secretele, pentru a le dezvălui, fără a avea totuși aerul că ar comite indiscreții. Este ceea ce face atît de agreabilă citirea cărții lui.

Felicia Antip

Tapiseriile lui Calder

● O adevărată surpriză a adus prezentarea la Galeria Arcuri a 21 de tapiserii aparținând lui Calder. Expuse pentru prima dată în 1961, alături de tapiseriile lui Chastel, Max Ernst, Picasso, ele au anunțat marea reali-

zare de azi — cum notează criticul de artă Bernard Privat. Dincolo de corul elogiilor, tapiseriile lui Calder ne relevă o fațetă mai puțin cunoscută a artistului, care întregeste în chip ficit estetica lui Calder.

Simenon ziarist

● Descoperind Franța și descoperind omul gol se întâlnesc volumele care înmănușează scrierile lui Georges Simenon ca ziarist, din 1919—1922, 1931—1937, apoi din 1945—1946. Aceste texte, inedite pentru mulți cititori, au fost strinse de Gilbert Gigoux și Francis Lacassin. Acesta din urmă a scris prefața și a redactat bibliografia.

Zola în „Pléiade”

● Recent a apărut în „Pléiade” volumul Emile Zola: *Contes et nouvelles*, cu prezentare adnotată și o prefață de Roger Ripoli. Volumul cuprinde 4 părți: debuturile literare din 1859—1864 („Contes à Ninon”, „Un coup de vent”); anii de jurnalism dintre 1865 și 1874 („Esquisses parisiennes”); colaborarea la „Message de l'Europe” din anii 1875—1880 (printre care „Capitaine Burle”); în sfârșit: „Les derniers contes”: „Théâtre de campagne” și „Angeline”.

O carte despre indienii de azi

● Cele 70 de zile de la Wounded Knee este titlul unei reconstituiri, datorate reporterului Angelo Quattrocchi, a simbolicei ocupări de către indieni a unui stat, în semn de afirmare a emancipării lor. Episodul, desfășurat în 1973, a culminat cu prima proclamare a națiunii libere indiano-americeane. Autorul urmărește revolta până în momentul stingerii ei și, în continuare, într-un epilog, arată sub ce formă este continuată lupta.

Spectacolul Ansamblului de balet „Felix Blaska”

Aspect din spectacolul oferit luni seara în Sala Palatului Republicii de către Ansamblul de balet „Felix Blaska” din Franța. Programul a cuprins dansuri după muzică de Claude Debussy, Igor Stravinski, Patrice Mestral. Cu deosebire impresionantă a fost cea de a doua parte a spectacolului după celebra operă poetică *Fou d'Elsa* a lui Aragon.

„Fugile Americii”

● În fiecare an, în Statele Unite, numărul copiilor care fug de acasă se ridică la un milion. De ce? O profesoară de engleză, Christine Chapman, mamă a doi băieți de 9 și 12 ani, și-a pus această întrebare și a cutreierat țara în căutarea cauzelor. Rezultatul cercetărilor ei este o carte intitulată *Fugile Americii* (Ed. Marrow, 1976). Răspunsurile aduse întrebărilor inițiale sînt multiple, evident. Dar au un numitor comun: dezamăgirea. În fața vieții de acasă, în fața modelului părintesc și, nu o dată, în fața unor valori sociale care transcend familia.

Premiile E. A. Poe '75

● Marele premiu Edgar Allan Poe 1975 a fost decernat scriitorului american de proză fantastică și de aventuri Brian Garfield. Cu un premiu E.A.P. a fost distins și reporterul Tom Wicker, de la „New York Times”, pentru cea mai bună carte polițistă bazată pe fapte autentice, *A Time to Die* (Timp pentru a muri), despre revolta deținuților din închisoarea din Attica. Juriul a adus, de asemenea, un omagiu special scriitorilor Graham Greene (Anglia) și Jorge Luis Borges (Argentina), pentru contribuția lor la dezvoltarea genului de mister și „suspense”.

Hollywood văzut de Leslie Caron

● Cea care a fost eroina multor succese hollywoodiene (Gigi, Lili, Un american la Paris, Fan-ny), Leslie Caron, s-a reintors definitiv în Franța. Iată unele considerații despre Hollywoodul de azi, în viziunea actriței: „Cinematografia modernă americană este o cinematografie de bărbat. Actorii «dau lovitură», devin producători. E evident că ei își asigură cele mai frumoase roluri. Problema e însă mai profundă. Nimeni nu cunoaște sau nu vrea să cunoască importanța femeii în viața de fiecare zi și nu știe să scrie roluri pentru ea. Personajul femeii e prost definit și cel care apare azi în filmele din S.U.A. nu este prea simpatice. Majoritatea cineaștilor preferă, de altfel, să treacă sub tăcere existența femeii. Shirley Mac Laine avea dreptate cînd spunea că cele mai frumoase roluri feminine sînt în general distribuite lui Dustin Hoffman”.

ATLAS

FRAGMENTE

● Bătuse acea oră tirzie a primăverii cînd în cîmpia rusească gongul adînc al inverzirii mestecenilor se aude ca un înduioșător semnal al înfrîngerii nordului care nu se retrage orgolios, ci rămîne cu umilînță să asiste la întreaga paradă, nesigură și intimidată, a victoriei. Novgorodul își înalță turlele aurite ale istoriei și prezentul impunător sub un cer de un albastru verzu, aproape acvatic, ce dădea tulpinelor albe și subțiri de mestecenii nuanțe savante și fantomatice. La marginea orașului, ruinele, încă înalte, ale unor ziduri din secolul 12, ne așteptau pe malul unui lac. Ziduri negre, cărora mușchiul, născîndu-se, le dădea o derizorie și colorată viață, împrejmuiua cu austeritate clădirea. Am intrat pe sub arcada porții imense într-o curte austenită de chilli, în mijlocul căreia se înalța edificiul uriaș, pustiu și uluitor. Sub streșinile împietrite în dărmare, în ogivele ușilor și ale ferestrelor, subsuorile arcurilor ruinate și ale coloanelor frînte de timp, sute, poate mii de cînturi de rîndurile adăugaseră arhitecturii părăsite un nou strat viu, locuit, acoperiseră zidurile aproape veșnice cu griul lor friabil dar util. Speriate de apariție, mii de rîndurile începuseră să se rotească în cercuri peste cupole și peste capetele noastre într-un adevărat tablou al frumuseții împacate cu sine, pentru că singurătatea fără speranță a secolelor se îmbuna astfel cuprînsă de veșnica natură și trecea într-o liniște înaltă plutind peste sensuri. Am ieșit pe cealaltă poartă, spre lac, părăsind zbaterea simbolică a zburătoarelor și descoperind deodată imensul soare care apunea pe oglinda, ce părea să-l oglindească de veacuri, a apei.

● Cred că nimic nu m-a impresionat în Finlanda mai mult decît pietrele. E straniu să vezi într-un oraș cum lingă vitrina unui mare restaurant sau de sub temelia unui bloc de zeci de etaje apare spinarea nedomesticită a unei stînci sau a unui întreg plotou de granit. Pietrele scot umerii de peste tot, din asfalt, din apă, dintre rădăcinile copacilor. În țara aceea acoperită de lacuri, înconjurată de mare, cu plante care nu reușesc să atingă vîrsta rodirii și locuitori transparent, pietrele sînt o certitudine, sînt aproape tonice. La Helsinki, pe bulevardele moderne, printre clădirile elegante, în peșterile preistorice se ascund tîrziu tinerii, și dacă nopțile n-ar fi fost albe, aș fi putut zăni țigările îndrăgostiților licărind în adîncuri.

● Ca atîtea dintre orașele spaniole prin care trecuserăm, Burgos era în fiasta — o după omiază de sărbătoare cu toată lumea ieșită pe străzi, cu rigolele trotuarelor pline de confetti, cu vinzători ambulanți de coifuri din hîrtie colorată, cu lupte de tauri și focuri de artificii, cortegii de manifestanți, dansuri în piețe... Copii costumați pocneau din cartușele sfîrimate sub tălpi, lumea se plimba în sus și în jos pe străzi supraaglomerate. Deodată încep să apară cete travestite purtînd pancarte cu desene caricatice și banderole glumețe, cîntînd din trompete, bătînd din tobe. Sînt cei ieșiți de la coride, excitați de singele curs, de mincarea și vinul băut în tribune. Lumea îi privește și îi aplaudă. Sînt mulți, organizați pe satele și orașelele din jur, cărora le aparțin. Alte grupuri de studenți sau elevi trec pe străzi cîntînd în cor și bătînd din palme, urmați de oameni în toată firea purtînd cu mîndrie și grijă, pe roți, uriașe manechine, păpuși groțesti prin dimensiuni, expresie și lipsă de sens. Totul continuă pînă se lasă seara și apoi pînă noaptea tîrziu. Ne plimbăm în jurul catedralei, incredibil de frumoasă sub luna luminîndu-i ireala dantelărie gotică. Din cînd în cînd trece cite un bețiv, din cînd în cînd trece cite un ciine. E întuneric, mîrdăria străzilor nu se mai vede, luna apare în dreapta turnului ca într-o pictură de gang, cu peisaj „frumos”, dar totul e otit de frumos într-adevăr, încît te simți cu cîteva sute de ani în urmă, în afara societății și chiar în afara pămîntului

Ana Blandiana

PREZENȚE ROMÂNEȘTI

„Sculptura lui Brîncuși în lumina moștenirii sale românești”

● Sub acest titlu, revista „Art Journal”, editată de Asociația americană a colegiilor de artă, a publicat în numărul său de iarnă 1975/1976, sub semnătura d-nei Edith Balas, un amplu și documentat articol care pune în evidență pentru americani adevăruri indiscutabile la noi în țară despre originile artei lui Brîncuși.

Cu totul remarcabilă în articolul Edith Balas este demonstrația, susținută de imagini, a originilor general românești ale artei sale și nu numai a celor regionale, fapt ilustrat de exemplele de artă sculpturală românească tradițională răs-pîndite pe întregul teritoriu al României. În felul acesta arta lui Brîncuși se dovedește a fi produsul unei spiritualități nu regionale, ci naționale, în tot ceea ce aceasta are mai reprezentativ. Tocmai identificarea sa cu aceste valențe artistice naționale, exprimarea lor în forme originale a dat rezonanțe mondiale operei nemuritoare a lui Brîncuși. Opera lui nu e un caz, ci o constantă a artei românești.

Edith Balas analizează rînd pe rînd unele opere ale lui Brîncuși: „Coloana fără sfîrșit”, „Regele regilor”, „Himera”, „Adam”, „Scu-

nul”, „Poarta”, „Pasărea măiastră” etc., comparîndu-le cu exemple de sculptură populară în lemn executate în Oltenia, Făgăraș, Maramureș, Moldova. Concluzia autoarei este că „există foarte puternice similitudini de formă între sculptura lui Brîncuși și obiectele de artă populară românească”, și că, de pildă, în privința Porții „nimic din arta franceză sau arta africană din Paris n-a putut să slujească

drept sursă de inspirație pentru această structură. Ea are asemănare cu porțile românești...”.

Articolul — o sinteză a disertației cu același titlu susținută de autoare în 1973 la Universitatea din Pittsburgh — Pennsylvania — reprezintă o valoroasă contribuție la înțelegerea artei brîncușiene în contextul spiritualității din care s-a născut.

T. DUMITRU

Cannes — XXX

Inocentul de Luchino Visconti cu Laura Antonelli și Giancarlo Giannini

Rizînd minzește

● LA TÎRNOVO, în fața echipei Bulgariei, am pierdut un meci pe care puteam foarte bine să-l împărțim în două ca pe-un porumbel de piine. Dar Anghel și Radu II, la primul joc în națională, s-au speriat de norocul căzut pe ei și, în consecință, n-au fost acele virfuri de lance pe care și le dorește și le caută Ștefan Covaci. Lucrul acesta e întrucîtva firesc și nu ne supără prea mult. Grav e faptul că în momentul cînd au observat că formația bulgară, îmbătrînită, n-are cum să ne umple ștreășina casei cu vrăbii moarte, antrenorii noștri au dat porunci ca tricolorii să plimbe mingea la mijlocul terenului pentru a obține un meci nul. Și dacă fundașul Vasilev n-ar fi prins un șut unic într-o viață de om, tabela de marcaj ar fi rămas neatinsă.

Dar viu și vă întreb : ce mare glorie ar fi însemnat un meci egal la Tîrnovo ? După cele două mari eșecuri — eliminarea din Cupa Europei și din turneul final al Olimpiadei de la Montreal —, specialiștii noștri au datoriat să alcătuiască o echipă nouă, tînă, spălată de păcate, și nu s-o cirpească pe cea veche, apăsată de idei ruginite și cu călcîiele rupte prin toate bălăriile. De aceea crede că tactica adoptată la Tîrnovo e cel puțin de prost gust și constituie o dovadă grăitoare că lanțul falimentelor nu s-a rupt. Uite că chiar și după apariția lui Ștefan Covaci pe prima scenă, federația de fotbal seamănă cu un dud căruia mereu îi trăsnește prin cap ideea să-și mănînce singur frunzele în speranța chioară că-i vor răsări pe crengi ștergere de borangic. Vom cîștiga Cupa balcanică, fiindcă chiar dacă n-am vrea s-o cîștigăm n-avem cum s-o pierdem, însă ceea ce ne interesează pe noi nu e zahărul pe colivă ; noi îl vrem pe Covaci la lucru cu mîinile și inteligența arătată la Amsterdam.

Un prieten, care s-a deplasat cu echipa la Tîrnovo, m-a întrebat nedumerit : mă, de ce, după meci, jucătorii noștri erau veseli și rîdeau tot timpul ? Cînd sint așaia triști ?

Fănuș Neagu

FESTIVALUL n-a mai păstrat aproape nimic din aerul patriarhal și pitoresc, de pe vremea bătaieiilor cu flori. În seara deschiderii, prin fața palatelor, n-a trecut, ca altădată, fanfara cu majorete, ci un grup de manifestanți cu pancarde. Personalul celor cinci mari Palace-uri a intrat în grevă. Organizatorii au trecut prin momente grele. Douăzeci și patru de ore personaje importante au trebuit să-și autoservească dejunul și cina, să-și facă patul, să-și deschidă singure portierele Rolls-urilor. Criza, rezolvîndu-se ca în filme, adică în ultimul minut înainte de premierea, pe Coasta de Azur s-a instalat pentru două săptămîni un imens trust cinematografic. Majoritatea vedetelor au fost aduse cu Charter-ele de peste Ocean. Fred Astaire, la 77 de ani, a dansat la inaugurare ca un adolescent de gumilastic ; dl Weissmüller, în etate de 72 de ani s-a urcat pe scenă urlînd ca acum 40 de ani, cînd, sub numele de Tarzan, făcea acrobații printre palmieri ; toată garnitura filmelor lui Visconti — Burt Lancaster, Mastroiani, Claudia Cardinale etc. etc. — a venit să întărească omagiul marelui dispărut. Din California s-a trimis chiar un avion special cu cele două vedete canine, cățelușul Benji, protagonistul lui Benji, film-de-familie, care produce actualmente uluitoare furori în S.U.A., și cățelușa Tiffany, logodnica patrupedului de mai sus, instalați amîndoi într-un apartament la Carlton, în vecinătatea lui Jerry Lewis, aflat într-o formă sărbătorească, gata deci, în fiecare clipă, să improvizeze show-uri pentru vinătorii de autografe, pentru fotografi și ziariști. Care de altfel l-au și încoronat cu titlul de „cel mai simpatic cloun al cinematografului mondial”.

Exceptînd totuși vilegiaturistele pînă în 12 ani și localnicii longevivi, toată lumea știe că adevăratele vedete ale Festivalului nu mai sint de mult cele fotografiate pe imensele panouri care supraviețuiesc Croazeta. Festivalul gravitează în jurul unor chipuri necunoscute marelui public. Locul stărilor a fost luat în mod îndubitabil de producători. Acum vreo 15 ani steaua Cannes-ului era Brigitte Bardot. Azi, locul celebrei actrițe nu l-a luat Isabelle Adjani, declarată la New York, de presa cinematografică, cea mai bună actriță a anului, ci de leul falimos, care roge înăuntrul celei rame circulare, pe care scrie : „Metro-Goldwin-Mayer”.

De altfel, M.G.M. și-a asumat răspunderea uverturii. Filmul *Hollywood-Hollywood* a jucat rolul unei imense torte primite de Festival la a 30-a sa aniversare. A fost o prăjitură de proporții într-adevăr hollywoodiene. 128 de minute de scene antologice. Hollywood-ul dintr-o epocă în care comedia era rege, iar americanii mai puteau să întretină iluzia „visului american” ; Judy Garland, micuța necunoscută cîntînd prima melodie care avea s-o lanseze pe orbita unei cariere strălucitoare (terminată catastrofal, e adevărat, dar aceasta face parte dintr-o altă poveste) ; Fred Astaire în ultimul său dans înainte de ruptură olătură de Ginger Rogers ; Garbo în singurul film, de altfel și cel din urmă, în care Divina cîntă, rîde și dansează, decepționîndu-și admiratorii. „Este ca și cum ai vedea-o beată pe propria ta mamă” — scria pe vremea aceea un cronicar, dar asta este, de asemenea, o altă poveste.

În totală contradicție cu aceste superproducții — care acum încearcă în ritm de step cu dansuri pe rotile, cu gag-urile irezistibile ale fratilor Marx, cu șarmul unei actrițe devenită între timp prințesă, cu Stan și cu un Bran, cu „cele mai frumoase picături din lume”, cu un regiment de sirene, cu un Frank Sinatra costeliv, cu un montaj frenetic și cu tot ceea ce ține de glamour, de smile, de fan, de pin-up-uri, încearcă și reușește cu brio să refacă o imagine euforizantă a Hollywood-ului de ieri — Hollywood-ul de azi îi răspunde cu *Tracks*, film care a deschis bubuitor Săptămîna criticii. Genericul e format în întregime din persoane sub 30 de ani, quasi necunoscute, exceptînd pe Taryn Power, care își datorează notorietatea defunctului său părinte, Tyrone Power. Pomînd de la un buget relativ minuscul, filmul se plasează în întregime într-un tren. Un sergent, întors din Vietnam, își aduce în orașelul natal pe cel mai bun prieten. Prietenul a căzut eroic pe front și sicriul său se află într-un vagon de marfă. Sergentul se află într-un vagon-salon Vocea lui Nixon anunță la radio încheierea păcii. Sergentul încearcă să înțeleagă ce va însemna această pace pentru el, dar nu poate pricepe nimic. În anii absenței sale America a devenit de nerecunoscut, el însuși nu se mai poate recunoaște pe sine. Țara i-a devenit străină, iar el a devenit străin acasă la el. La început, un străin buimăcit. Cînd ajunge la destinație, cînd orașelul care trebuia să-și aștepte eroul îl primește într-o gară pustie, cu un funcționar de la pompele funebre, fisticit, sergentul trece de la confuzie la o furie oarbă. În cimitirul în care nimeni n-a venit să-și plîngă viteazul, un sergent sare în groapa prietenului mort și începe să tragă cu mitraliera. În ce ? Regizorul răspunde fără să clipească : în mitul înconștienței americane ! Hollywood-ul de ieri a inventat imaginea tranchilizantă a unei Americi candidă, populată de copii mari, generoși și veseli. Hollywood-ul de astăzi trebuie să trezească în sfîrșit „sentimentul culpabilității americane”. O culpabilitate istorică. Vietnamul nu e decît o verigă dintr-un lanț, legat la un capăt de amintirea indienilor exterminați, iar la celălalt de inițialele C.I.A.

ÎNTĂRINDU-ȘI și dezvoltîndu-și latura comercială. Festivalul a bătut anul acesta toate recordurile de afinență : 40 000 de profesioniști, 1 500 de ziariști, 50 de țări prezente și 500 de filme repartizate în multiple competiții, paralele cu un concurs a cărui greutate specifică scade vîzînd cu ochii, ceea ce nu înseamnă că scad și dificultățile inerente oricărei competiții. Una dintre dificultăți — și nu cea mai mare ! — o reprezintă anul acesta selecția țării gazdă. Cineastii și criticii francezi și-au exprimat în mod zgotos nedumerirea că vor fi reprezentați în concurs prin englezul Losey (care iscălește filmul *Mister Klein*) și prin Roman Polanski, naturalizat francez abia acum cîteva săptămîni (care iscălește filmul *Locatarul*). Buletinul Festivalului lansează un apel la „o înțelegere superioară”, explicînd că e vorba de „interese majore”. „Ce s-ar putea spune despre o Franță care cere concurenților să-și trimită cele mai bune filme, iar ea se înscrie în program cu o producție mediocră ?”. Întrebarea sună dramatic, dar răspunsul găsit nu mi se pare mai puțin dramatic. E adevărat că cinematografia franceză nu e prezentă în Festival numai cu aceste două producții. Ziua de duminică a stat sub semnul filmului *Gheara și dintele*, documentar de lung metraj despre viața leaiceilor, tigrilor, leopardilor, maimuțelor, antilopelor și gazelelor. Primele le vinează pe ultimele. Niciodată viceversa.

Așa cum era de așteptat, evenimentul primei săptămîni l-a reprezentat *Inocentul* lui Visconti. Ca în ultimele sale filme, „Contele roșu” reia tema *Crepusculului zeilor*, adică dispariția lentă dar iminentă a unei clase sufocată de inutila ei luxuriantă. Filmele s-au făcut în cele mai decorative palate ale Romei și în somptuoasele vile patriciene. În semn de omagiu major față de regizor, proprietarii acestor decoruri nebutaforice au acceptat să se constituie ca figurație în filme care demonstrează pe limba lor, deci în limba unui suprem argument, că existența lor socială a devenit inacceptabilă. Istoria i-a condamnat, iar ei nu au altceva de făcut decît să urmeze — la figurat, desigur — gestul protagonistului : un aristocrat roman care după ce își distruge soția, după ce își omoară mostenitorul, procreat de altul, înțelege că n-are altceva mai bun de făcut decît să se ducă în seră și să apese pe trăgaci.

La distanță respectuoasă de maestru, dar în zona aceleiași spiritualități se înscrie filmul spaniolului Carlos Saura, cu un titlu quasi intraductibil *Cria Cuervos*. În centrul filmului o fenomenală fetiță de opt ani, devenită spre uimirea generală candidată legitimă la premiul de interpretare feminină. Ideea fundamentală : copilăria nu reprezintă o vîrstă paradisiacă ; omul este conștient din primii ani ai vieții sale și tocmai această conștiință, dublată de necunoașterea regulilor jocului adult, mărește și grăbește singularitatea, vulnerabilitatea și, în ultimă instanță, nefericirea umană.

LĂSÎND la o parte aceste excepții, repertoriul primei săptămîni se grupează în jurul unor producții de inspirație poseistă. Filmul maghiar *Unde ești dumneata Doamnă Dery ?* (pe ecranele noastre sub titlul *Culise*) se inspiră din jurnalul unei celebre actrițe maghiare. Acțiunea se desfășoară la începutul secolului al XIX-lea. O operă de instrospectie, cu lungi și lente mișcări de cameră, de interioare cu lumini rembrandtiene, recompunînd cu un ascuțit simț plastic viziunile unei actrițe care nu vrea să renunțe : o Julietă căruntă, sprijinită în baston, lingă un Romeo adolescent, o scenă turnată într-un parc cețos, populat de fantoma rivalei sale, înconjurată la rîndul ei de alte fantome, fantomele unui nou contingent de admiratori. Filmul nigerian *Barbatou* este inspirat dintr-o legendă africană „de o delicioasă naivitate” — scrie un confrate — plasată tot în secolul trecut ; filmul *Marchiza von O*, prezentat de R.F.G., este inspirat de o nuvelă de Kleist, situată în aceeași epocă. Filmul este de fapt un pariu sau o nouă experiență estetică pe care Eric Rohmer a putut să și-o acorde. Regizorul și-a schimbat limbajul cinematografic, așadar a înlocuit drama cu melodrama, naturalitatea cu emfaza, echilibrul cu paroxismul. Faza estetică poate fi considerată de unii amuzantă, dar de nimeni nu poate fi considerată majoră.

Miine, scurt-metrajul lui Ion Truică — *Hidalgo* — va însoți prezentarea sub pavilion italian a filmului lui Miklos Jancso : *Vicii particulare și virtuți publice*. În interviul regizorului, tipărit în setul publicitar, se precizează că „acțiunea filmului se petrece într-un imperiu imaginar, căci — precizează autorul — e mai bine să te situezi în imaginar, decît în concret. Offenbach, de exemplu, s-a folosit întotdeauna de țări imaginare”.

Între timp, tratativele între personalul marilor hoteluri și federația patronilor continuă pe un plan cît se poate de real. Reprezentantii majordomilor au deschis discuția cu o frază pe cît de neimaginată, pe atît de anti-offenbach-iană : „Nu sintem decît niște proletari îmbrăcați elegant”.

Festivalul și festivitatea continuă.

Ecaterina Oproiu

Cannes, mai 1976

„România literară”

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România
Director : GEORGE IVAȘCU

REDACTIA : București, Piața Ștefan cel Mare, nr. 1, poarta B2-B3. Telefon : 17.60.10. ADMINISTRATIA : Șoseaua Kiseleff nr. 10. Telefon : 18.33.99. ABONAMENTE : 3 luni — 26 lei ; 6 luni — 52 lei ; 1 an — 104 lei. Tiparul : Combinatul poligrafic „CASA ȘTIINȚII”